

پيل يون نور اثار

يون پنځوس عنوانه بېلابېل اثار هم په جلا جلا ډول چاپ شوي. نوان لاندې په څوارلس ټوکيزو شوي، چې څرنگوالي يې په دې او ژباړې: متکور، په اورونو کې افغانستان کې د واک جوړښتونه، ايتکارانو محاکمه، د افغانستان فلسفه او فلسفي بهير. دويم ټوک نه، د لوونو فصل، سيندونه هم. درېيم ټوک (راتولونې): د نازو انا څلورم ټوک (يونليکتې): د اماراتو ښارگون تر څنډو، د کرملېن په زړه بېلي تخت هېرومه، درې ورځې د (ج) تر کوره. شپږم ټوک (کلتوري سټي فرهنگ يو ځلاند ستوري، د ښود، ساينسي پرمختياوي، هيله کتابونو په وړمو کې. اووم ټوک ي فقر، له افغانستانه د مسلکي ستان فرهنگ ته اووښتي زياتونه، ښک او فرهنگ په افغانستان کې. (ز): بېرته لويه جرگه: ولسواکي سي کړلېچ کې، د سمون په لټه. (سار): که تړيوال ماته وځوري؟، چې کې، ملي هويت او ملي عزت. (ار): ملي درسونه، د ارگ نا وپلې نار؛ لېسانس- ماسټري): د محمد هه کتنه، خوشال په خپل ابديال، ټوک (تحصيلي اثار؛ دوکتورا): د. ديارلسم ټوک (علمي اثار؛ شعر هندسي جوړښت، انديال. څوارلسم ټوک (علمي اثار؛ د ب تاريخ.

محررومیتونه

محمد اسمعیل یون

محررومیتونه

(د ۱۳۹۷ ل کال په بهير کې د بېلا بېلو ليکنو ټولگه)

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۷ لمريز کال

DEPRIVATION
By: Prof. Mohammad Ismael

Ketabton.com

محرومیتونه

(د ۱۳۹۷ل کال په بهیر کې د بېلا بېلو لیکنو ټولگه)

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۷لمریز کال

محرومیتونه

(د بېلابېلو لیکنو ټولگه)

لیکوال: محمد اسمعیل یون
خپرنډوی: د افغانستان ملي تحریک
چاپکال: ۱۳۹۷ل / ۲۰۱۹ز
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
ډیزاین: فیاض حمید
چاپ وار: لومړی
د خپرنډوی د خپرونو لړ: (۱۵۴)

برېښنایي پته: www.melitahrik.com

د دې کتاب د چاپي، کاپي، انلاین او بل هر ډول خپراوي حقوق له خپرنډوی سره خوندي دي

ډالۍ

خپل مظلوم او محروم ولس ته!

نیولیک

مخ	سرلیک	گڼه
٦.....	د کار، فرهنگ، خدمت او جرئت سپری	١
١١.....	زموږ د ولس محرومیتونه او یو څو یادونې	٢
١٥.....	ژبني محرومیتونه	٣
١٩.....	ټاپي د خلکو د ټپونو درملنه	٤
٢٢.....	ټاکنیزه کودتا	٥
٣٠.....	زهیر هم وکوچېده	٦
٣٢.....	زما پهلوانه وروره!	٧
٣٣.....	ای د پخې ارادې خاوندانو!	٨
٣٧.....	د ولسي جرگې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم	٩
٣٩.....	د کابل د ټاکنو په باب یوه مننه او بله څرگندونه	١٠
٤٣.....	وړاندوینه	١١
٤٤.....	غزني کې ناورین	١٢
٤٦.....	د ننگرهار غمیزه	١٣
٤٨.....	پکه دا دې لا بله سپکه	١٤
٥٠.....	ننگرهار نړیوال اسلامي پوهنتون او یوه توطیه	١٥
٥٣.....	د جمهور رییس د سترو مشاورانو د جدي پاملرنې وړ	١٦
٥٧.....	په ترخو شېبو کې ((سارپه بادونه))	١٧
٦٣.....	د ټاکنیزو کمېسیونونو د جدي پاملرنې وړ	١٨
٦٥.....	یو ځل بیا د قانون د ملاتړ غږ	١٩
٦٨.....	افغانستان کې: څوک د چا میراث دی؟	٢٠
٧٣.....	افغانستان کې د مشورې قیمت	٢١
٧٧.....	د ولسمشریزو ټاکنو معادله	٢٢

۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

۲۳	د نن اړتيا.....	۸۲
۲۴	د کابل ټاکنې.....	۸۴
۲۵	د يووالي غږ.....	۸۶
۲۶	مقابله که معامله؟.....	۸۸
۲۷	که شينواري ولايت شي څه گټې لري؟.....	۹۲
۲۸	يو ځل بيا د شينوارو ولايت په باب.....	۹۶
۲۹	د قانون د حاکميت لپاره يو نيم گام.....	۹۷
۳۰	يو قانونپاله تاريخي مسووليت.....	۱۰۰
۳۱	سوله، نظام او قانون.....	۱۱۲
۳۲	کله چې ارمان شهيد شي... ..	۱۱۷
۳۳	منظور په نن او سبا کې.....	۱۱۹
۳۴	د يو ټولمنلي مشرتابه لپاره ستاسو نظر او رايه غواړم....	۱۲۲
۳۵	پر تورې کرښې، سپينې خبرې.....	۱۲۷
۳۶	درې سترې نړيوالې تېروتنې.....	۱۴۲
۳۷	د افغان ملت نوش دارو!.....	۱۴۵
۳۸	جنگسالاران د چا زامن دي؟.....	۱۴۶
۳۹	له ژمنې تر عمله.....	۱۵۰
۴۰	د سياسي منطق په دايره کې.....	۱۵۳
۴۱	نړيوال ريکارډونه.....	۱۵۷

د کار، فرهنگ، خدمت او جرئت سړی

الحمد لله، الحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه، والصلوة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين محمد وآله و صحبه اجمعين.
اما بعد، فأعوذ بالله من الشيطان الرجيم.

بسم الله الرحمن الرحيم

د استاد پوهاند محمد اسمعيل يون د ژوند هره خوا، هره برخه، هره گړۍ او هره لحظه خدمت، مبارزه او سربښندنه ده او دغه خدمت، سربښندنه او مبارزه يې له هغې مينې څخه سرچينه اخلي، چې استاد يې له خپل ولس سره لري.

استاد له خپل هيواد، خپلو خلکو او خپل ولس سره همدې بې کچې مينې دې ته مجبور کړی، چې د خپل ژوند ټولې خواوې د سترو ملي ارزښتونو دفاع، ساتنې او خدمت ته وقف کړي: په سياسي ډگر کې استاد تل د محرومو ولسونو د حقوقو د دفاع سنگر، د ظالم پر وړاندې د مظلوم ملاتړی، د خاين، فاسد او جنگسالار په مقابل کې په سپين ميدان او قوي عزم د حق غږ اوچتوونکی او د خاورې، ننگ، او ارزښتونو ساتونکی پاتې شوی دی.

په علمي، فرهنگي او ادبي ساحه کې استاد تردې دمه تر (پنځوسو) زيات بېلابېل علمي، سياسي ادبي اثار ليکلي او په هغو کې يې د پېښو،

۷ / د بېلابېلو لیکنو ټولګه

واقعیتونو او حقیقتونو رښتیني انځور یې کارلی دی، استاد په دې اثارو د لوستونکو او مینوالو تنده ماته کړې او د پښتو ژبې او ادب د بېاینې او غني کولو لپاره یې داسې نوښت او ابتکار د تاریخ غېږې او د ټولنې خدمت ته وړاندې کړي چې په تاریخ کې یې کمې بېلګې لیدل کېږي.

استاد د پښتو ژبې د ودې لپاره هر اړخیز کار کړی، دفترونو، مکاتبو، پوهنتونو او اکاډمیکو مراکزو کې یې د پښتو ژبې د زده کولو او رواجولو لپاره خپله وجیبه په احسنه او ښه طریقه ترسره کړې ده، د غونډو او سیمینارونو په جوړولو سره یې د میډیا او رسنیو په مټ اړونده ادارې په دې برخه کې شته ستونزو او مشکلاتو ته متوجې کړې دي.

استاد په ملي او نړیوال سټیج د لوی افغانستان سپېڅلې او برحقه داعیه او پاک هدف په ډاګه کړي او دا نه هېرېدونکې او نه تېرېدونکې ارمان یې د خپل علمیت، منطق، دلیل او استدلال په قوت په ښه ډول ځلولی دی، استاد په خپل ژور منطق د لوی افغانستان جوړول د افغانانو حق ثابت کړی او د ډیورنډ توره فرضي او کرغېړنه کرښه یې مردوده، جبري او استعماري کرښه ثابته کړې ده او د هنې پالونکي او ملاتړي یې ملامت، تورمخي او شرمنده کړي دي او په دغه لار کې یې د لوی افغانستان د جوړولو لپاره د ځوان کهول په روزلو او د نویو خوځښتونو په رامنځته کولو کې نه سترې کیدونکې هلې ځلې کړې دي.

استاد د خپل ولس پر وړاندې د خپل رښتیني رسالت او مسوولیت په درک کولو سره، د یوه فکري مکتب په حیث د ولس د بیدارۍ، ښېرازۍ، ظرفیت جوړونې، علمي سطحې لوړونې او د دوی د حقونو د لاسته راوړنې لپاره په ټولنه کې رغنده رول ادا کړی دی.

د استاد یون پر ژوند، نړۍ لید او افکارو باندې بحث ډیر لوړ فکر او ژور نظر غواړي، پر هغو پوره بحث ډېر، زغم، کار او ژور فکر ته اړتیا ده او

پوره کتابونه پرې لیکل کېدی شي، چې زه یې له لیکلو عاجز یم. خو زه به د دې عصر او زمانې د تورې، قلم او مبارزې خوشال خټک؛ یون صیب ته دا لنډې ډالۍ کړم چې:

ستا د بنایست گلونه ډېر دي خولۍ مې تنگه زه به کوم کوم ټولومه

هسې خو د استاد ژوند او د ژوند ټولې خواوې او اړخونه د ولس خدمت او مبارزه ده، دلته غواړم له نورو برخو یې تېر شم او یوازې پر همدې کتاب او د لیکنو پر همدې ټولگه یې یو څو کرښې ولیکم: د لیکنو په دې ټولگه (محرومیتونه) کې استاد د خپل طبیعت او فطري ژوند مطابق له ولس سره پاتې شوی دی.

دا تصادفي خبره نه ده چې د لیکنو دې ټولگې ته (محرومیتونه) سرلیک غوره شوی دی. زموږ ولس د جگړو او نورو ناخوالو له امله له زیاتو محرومیتونو سره مخ دی، لیکوال دې محرومیتونو ته په دقت متوجه شوی او په خپلو بېلابېلو لیکنو کې یې د هغو انځورونه کړي ده. لیکوال په خپله د ولس یوه برخه ده، ولس یې د ځان او ځان یې د ولس گڼلی، د دوی خوشالیانې یې نمانځلي او د ویر پر ټغر یې ورسره د غم او ویر اوبسکې تویي کړي دي.

د دې ترڅنګ یې ولس علم، پوهې او وینتابه ته رابللی، وخت پر وخت یې خپلو مسوولیتونو ته متوجه کړی، چې له حالاتو او شرایطو څخه د ممکنه او مناسبې گټې اخیستنې جوگه شي او د بېغورۍ په صورت کې له پېښېدونکو مشکلاتو او ستونزو څخه خبر واوسي، لکه له کابل ولایت څخه د ولسې جرگې ټاکنو ته د زیاتو پښتنو کانديدېدل او د هغو د

۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

احتمالي ناکامی موضوع چې مخکې تر مخکې يې وړاندوينه کړې وه. سربېره پر دې استاد په دې ټولگه کې د چارواکو هغه پرېکړې، تصميمونه او پروژې ستايلې او ملاتړ يې ترې کړی، چې د هېواد لپاره حياتي ارزښت لري او د هېواد د بهبود، اقتصادي پياوړتيا او د ولس د يووالي، اتحاد او ملي وحدت سبب گرځي، لکه د ټاپي پروژه يا د شينوارو لپاره د نوي ولايت جوړول.

ورسره په خوا کې يې د حکومت او چارواکو هغه پرېکړې او تصميمونه نقد کړي، چې هېواد او ولس ته ستونزې او مشکلات رامنځته کوي، ملي يووالی او وحدت زيانمنوي، ټولنيز عدالت له منځه وړي او د هېواد د بې ثباتۍ لامل گرځي، لکه له ننگرهار ولايت څخه د اسلامي پوهنتون دانتقال توطيه، په تېرو پارلماني ټاکنو کې د اصلي تذکرې ترڅنگ د هغې پر کاپي باندې د رایې ورکولو لپاره د سټيکر وهل، يا هم د همدغو ټاکنو په لړۍ کې له غزني ولايت او ولس سره توپيري چلند او لکه د تېر په څېر هلته د يوه خاص قوم په گټه د ټاکنو تنظيمول.

د دغو ليکنو په ټولگه کې استاد ياد شوي مسایل او موضوعات د خپل سياسي بصيرت له زاويې څخه څېړلي، چارواکو ته يې سپارښتنې، وړاندیزونه او حل لارې په گوته کړي، چې که گټه ترې پورته شي، نو د بدو عواقبو مخه يې نيول کېدی شي.

د دې ترڅنگ د ځينو سياسي پېښو او تحولاتو په باب ليکنې او وړاندوينې هم د خپل ټاکلي وخت په تېرېدو سره پر واقعيت بدلې شوي، لکه د ((لوی ملي ائتلاف)) په نامه د يوه ائتلاف د سياسي ژوند په باب وړاندوينه چې سل په سلو کې پر واقعيت بدله شوه.

سربېره پر دې ملتپاله سياسيونو ته د راتلونکو سياسي جريانونو او د ولسمشرۍ د ټاکنو د تنظيم او مهارولو لپاره پلان او مشورې ورکړل شوې

دي، چې د عمل په صورت کې يې د ملت ضد عناصرو او سياسي لنډغرو د برياليتوب چانس له منځه ځي.

پر نورو يادو مسايلو سربېره استاد د مقالو په دې ټولگه کې د خپل وجود پر يوې اساسي برخې (محکوم افغانستان) او په ټوله کې د لوی افغانستان په درد دردېدلی او د هرې دردونکې او بدې پېښې په ویر يې خپل آه او فرياد د تاريخ حافظې ته سپارلی دی، لکه (په ننگرهار ولايت کې د شينواریو غميزه، د زهير شهادت، د هلمند د سولې ولسي حرکت، د غزني د ښار سقوط او سوزېدل، د علي وزير جرئت، د منظور پښتون ملاتړ او د ارمان لوني شهادت او داسې نور مسایل).

زه قدرمن استاد ته د رب لايزال له درباره د ژوند په ټولو چارو کې د پرمختگ، سرلورې او زياتو برياليتوبونو غوښتونکی يم او د زړه له تله ترې مننه کوم چې خپل دغه اثر يې ماته د لوستلو او پر هغه باندې د سريزې ليکلو لپاره راوسپاره.

لاره، لاروي، فکر، قلم او مبارزه يې تانده او تازه اوسه!!!

په درنښت

ماهرالله ماهر

د افغانستان ملي تحريک غړی

زموږ د ولس محرومیتونه او یو څو یادونې

له شاعرۍ او لیکوالۍ سره مې له هغه وخته مینه او لېوالتیا وه چې لا د لومړني ښوونځي زده کوونکی وم، کله چې لسم ټولگي ته ورسېدم، نو په اخبارونو او مجلو کې مې لومړني شعرونه او بیا ځینې لیکني خپرې شوې، پر همدې مهال په خوشال خان لېسه کې د ادبي انجمن مشر شوم، د ښوونځي په (۱۲) ټولگي کې وم چې د لر او برو ځوانو پښتنو شاعرانو د کلام بېلگې مې راټولې کړې او پر (۱۳۶۶ل) کال مې د (هیلې) په نامه د یوه غورچاڼ په توگه چاپ کړې. دا نو په اصطلاح زما لومړنۍ ادبي راټولونه وه او چاپي اثر و.

وروستی کتاب مې (د خادم نړۍ لید)؛ د دوکتورا تېزس و چې د (۱۳۹۶ل) کال په وروستیو کې مې چاپ ته وسپاره، دا چې دا مهال مې د لیکوالۍ له چاپي عمر څخه پوره دېرش کاله تېر شوي وو او له ژوند څخه پوره پنځوس کاله، نو د (پنځه لسيزې) ژوند او (درې لسيزې) لیکوالۍ په زماني واټن کې مې ټول (پنځوس عنوانه) اثار راټول، ولیکل او وژباړل چې ټولټال څه کم څوارلس زره مخه شول او دا مې په (۱۴) ټوکونو کې د کلیاتو په بڼه د (۱۳۹۶ل) کال په وروستیو کې چاپ ته تیار کړل. په دې اثارو کې البته (درې) بېلابېل اثار چې (دوه) یې د تعلیمي نصاب ژباړې او (یو) یې د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولگه وه، شامل نه وو چې هغه ان تر دې دمه زما لاس ته راغلل. د (۱۳۹۶ل) کال تر وروستیو پورې په حقیقت کې ما د خپل دېرش کلن فرهنگي ژوندانه دوسیه بشپړه کړه. تر هغه وروسته یو کال تېر شو، اوس د (۱۳۹۷ل) کال

وروستی شپې ورځې دي، د دې کال په بهیر کې مې هم یو شمېر لیکني وکړې او همدارنگه یو زیات شمېر گړنۍ ویناوې چې دا د همغو لیکنو اساسي برخه ده چې زه یې پر بیا راټولونې بریالی شوم. دا لیکنې چې اوس گورئ د (۱۳۹۶ل) کال له وروستیو بیا د (۱۳۹۷ل) کال تر وروستیو پورې یو کلن مهال رانغاړي او د بېلابېلو پېښو او تاثراتو څرگندونه کوي. دې لیکنو کې همغو محرومیتونو ته نغوته شوې چې همدا اوس زموږ ولس ورسره لاس او گړبوان دی.

هره پېښه د خپل خاص چاپېریال او علت تر اغېز لاندې لیکل شوې ده. اوس خو هغه پېښې، خوږې وې که ترڅې، ټولې تېرې شوي، خو د دې لیکنو د لیکلو او بیا راټولو موخه همدا ده چې پېښې د تاریخ حافظې ته وسپارل شي او بل پښت ته ژوندۍ پاتې شي. افغانستان د پېښو هېواد دی، دلته پېښې یوه پر بل پسې په متواتر ډول زېږېدلې، له منځه تللي او هرې زړې پېښې بیا یوه نوې پېښه زېږولې ده، خو په خواشینۍ سره چې د پېښو د علت او معلول په باب افغان پوهانو ډېر څه نه دي لیکلي، که هغوی په خپله زمانه کې هره پېښه څېړلې او ارزولې وای، نو نوې پښت کولای شول چې له همغو لیکنو په الهام سره د یو شمېر ناوړه پېښو مخه ونيسي. گڼو بهرنیو لیکوالو پر افغانانو نیوکې کړي چې د خپل هېواد د تاریخ او پېښو په باب یې ډېر څه نه دي لیکلي او که څه یې لیکلي هم دي، ډېر یې خوندي نه دي پاتې شوي. بهرنیو لیکوالو بیا په خپل زړه چې څه لیکلي، په خپله خوښه او د خپل لید له زاویې یې لیکلي دي. د افغانانو هر نسل چې د خپل تېر نسل او یا حوادثو په باب مطالعه کوي، نو لومړی لاس اخځونه یې همته اثار وي، چې بهرنیانو لیکلي دي. که پخوانیو زمانو کې هر څومره دا نیمگړتیا پېښېدلې، خو تر دې وروسته باید دا نیمگړتیا بشپړه شي. ما د یوه افغان او عادي لیکوال په توگه دا نیمگړتیا حس کړې وه، نو په دې خاطر مې په تېرو درېو

۱۳ / د بېلابېلو لیکنو ټولګه

لسیزو کې تر خپلې وسې هر څه په منظم ډول لیکلي، خوندي کړي او پر خپل وخت مې چاپ او بیا مې تر دېرش کلن لیکنیز بهیر وروسته یو ځل بیا د (۱۳۹۶ل) کال په پای کې د کلیاتو په بڼه چاپ کړل او هم مې د انټرنېټ په څپو هېوادوالو ته ورسول.

دا اثر هم د همغږي پیل شوې لړۍ یوه بله کړۍ ده چې د یوه کال هغه پېښې رانغاړي، چې زه ورڅخه په یو نه یو ډول اغېزمن شوی يم. که ټولو افغانانو په تېرو څو لسيزو او په تېره بیا اوسمهال د هېواد حوادث په منظم ډول ثبت کړي وای او یا یې ثبت کړي، نو د هېواد هېڅ پېښه به د اوسني او راتلونکي پښت له نظره پټه پاتې نه شي. بهرنیانو ته به په خپله د افغانانو په قلم لومړی لاس مواد گوتو ته ورشي او د هغو د څېړنې او ارزونې له لارې به په گانده کې د ناوړه پېښو د پېښېدو مخنیوی شونی شي.

په دې اثر کې لنډې او د منځنۍ کچې هغه لیکنې راغلي دي چې اکثره یې زما د خپلې فیسبوکپاڼې او نورو رسنیو له لارې خپرې شوې دي. هغه وړې او څو جمله ییزې لیکنې په کې نه شته چې اوسمهال په فیسبوک کې باب دي او وجیزه یې بڼه لري. په دې ټولګه کې زما له هڅو سره سره که څه هم زما د یو کال اکثره لیکنې راغلي، خو بیا هم یو شمېر لیکنې په کې لادرکه شوي دي. په دې یو کلن بهیر کې ما د هېواد د بېلابېلو مسایلو په باب گڼې ویناوې او مرکې هم کړي چې اکثره یې د ځینو مستندو او لنډو یادښتونو پر بنسټ برابرې شوې دي، په سیمینارونو، ورکشاپونو او علمي غونډو کې مو هم خبرې کړي، د افغانستان ملي تحریک له خوا په رابلل شویو غونډو کې مو هم خبرې کړي، د تحریک په استازۍ مو د مهمو مسایلو په باب هم ویناوې کړي او هم مو لیکلي پیغامونه اورولي او خپاره کړي دي. که څه هم د ځینو مسایلو په باب ویناوې مهمې وې او په کار وه چې د هغو لیکنې متن هم

ترتيب شوی وای، خو د وخت د لنډون او ځينو نورو عواملو له کبله مو د دې سياسي او ټولنيزو ويناوو ليکنی متن ترتيب نه کړای شو. يوازې پر همغو ليکنو مو بسنه وکړه چې ليکنی متن يې موجود و. دا ليکنې پر خپل وخت ځينو هېوادوالو لوستي، پر هغو يې خپل نظرونه هم څرگند کړي، د تائيدې او ردې نظرونو ترڅنگ سمونپالي نظرونه هم په کې شامل وو، چې د هغو ټولو راوړل دلته شوني نه برېښي او نه يې اړتيا احساسېږي، خو يو ځل بيا مې په کتابي بڼه ځکه راټولې کړې چې زموږ نوي او راتلونکي پښت ته ددغه تاريخي مهال او واټن په باب د يو ټوليز انځور په توگه وړاندې شي او همدارنگه هغه درنو لوستونکو ته چې دا ليکنې او يا د هغو له جملې څخه ځينې يې لوستلي، هغو ته هم د يوې ټولگې په توگه وړاندې شي. زه هيله لرم چې نور ليکوال هم دې ته ورته کار ترسره کړي او په دې ډول ټول د هېواد د فرهنگ د بډاينې په برخه کې د ډله ييز خدمت جوگه شي.

هېواد ته د زياتو فرهنگي خدمتونو د ډالۍ کولو په هيله

محمد اسمعيل يون

(۱۳۹۷ل) کال، د کب (۲۸)مه نېټه

ژبني محرومیتونه

د (۲۰۱۸م) کال د فبرورۍ پر (۱۹) مه نېټه، چې د (۱۳۹۶ل) کال د سلواغې له (۳۰) مې نېټې سره سمون خوري، په ډنمارک کې د افغانستان ملي تحریک له خوا د مورنۍ ژبې نړیواله ورځ د یوه علمي سیمینار په ترڅ کې ولمانځل شوه. دې سیمینار ته مې یو پیغام لېږلی و چې متن یې په دې ډول دی:

تر هر څه دمخه ډنمارک مېشتو افغانانو او له اروپایي هېوادونو څخه دې درانه علمي سیمینار ته د راغلو مېلمنو، استادانو، پوهانو او ټولو مېلمنو د راتګ له امله هغوی ته هرکلی او ښه راغلاست وایم، کور مو ودان چې دې غونډې ته مو ښکلا وښله.

د افغانستان ملي تحریک له ډنمارک څانګې څخه مننه چې داسې یو پرتمین سیمینار یې جوړ کړی. د فبروري یو ویشتمه د مورنۍ ژبې نړیواله ورځ ده، په مورنۍ ژبه خبرې، لیک، لوست او مکالمه کول یو

الهی حق دی، په دې خاطر ملگرو ملتونو دا د یو انساني حق په توگه خپلو قوانینو کې تصدیق کړی، نو دا ورځ د نړۍ په گوډ گوډ کې نمانځل کېږي او اړتیا ده چې ونماځل شي، په ځانگړې توگه هغو هېوادونو کې چې ژبني محرومیتونه په کې زیات دي. په افغانستان کې گڼ شمېر ژبې زموږ د هېوادوالو له خوا ویل کېږي، خو له بده مرغه یو شمېر ژبې د خطر له گواښ سره مخامخ دي. ځینې وړې ژبې چې زموږ پخوانۍ ژبې وې د غرونو په لمنوکې ویل کېدې، تر نیمې زیاتې یې له منځه تللي او ډېرې کمې یې پاتې دي.

اوس په افغانستان کې نږدې لس ژبې د مرگ له تهدید سره مخامخ دي او په دې ژبو کې د افغانستان یوه ډېره لویه معنوي پانگه پرته ده، هره ژبه چې له منځه ځي، د هغې مکمله معنوي پانگه هم له منځه ځي، نو دا ژبې د افغانستان د بڼ بېلا بېل گلونه دي او په دې باندې افغانستان ښه ښکاره کېږي. سربېره پر دې چې زموږ وړې ژبې له خطر سره مخ دي، زموږ د اکثریت ژبه (پښتو) هم له لویو ستونزو سره مخامخ ده، سره له دې چې د مرگ خطر ورته نه شته او ورځ پر ورځ غوږېږي، خو بیا هم د اساسي قانون او نورو قوانینو له مخې یې خپل هغه استحقاق ته نه ده رسېدلې، نو موږ هیله لرو چې دا ډول کنفرانسونه چې زموږ د هېواد پوهان او عالمان په کې گډون کوي، اکثره یې داسې خلک دي چې هغوی ژبني محرومیتونه درک کړي او د هغو د حل پر لارو چارو باندې ډېر ښه پوهېږي، نو دا سیمینار چې نن جوړ شوی زموږ همدا ډول متخصص هېوادوال په کې گډون کوي، دوی به دا موضوع لا ښه روښانه کړي او پرېکړه لیک به صادر کړي، نو له دغو سیمینارونو څخه باید په هېواد کې د ژبنيو محرومیتونو او محکومیتونو د له منځه وړلو لپاره اساسي گټه پورته شي، د ولس ذهن روښانه شي او پر حکومتي چارواکو غږ وشي چې له نافذه قوانینو سره سم دې نه یوازې د لویو ژبو

۱۷ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

لپاره چې قانون کې تسجيل شوي دي، کار وکړي، بلکې زموږ وړې ژبې چې زموږ د فرهنگ د بڼې بېلابېل ګلونه دي هغه هم بايد مراوي نه شي او ډېره پاملرنه ورته وشي. اوس بلوخي ژبه، پشه يي او نورستاني ژبې او همدارنگه پاميري، ترکمني ژبې او همداسې نورې ګڼې ژبې له سختو ستونزو سره مخامخ دي، موږ هيله لرو د اساسي قانون له پرېکړو سره سم چې د ژبو د خونديتابه په اړه، لکه څنګه چې قانون واضح کړې ده، يو مضمون په هغو سيمو کې چې دوی اوسېږي د هغه قوم په مورنۍ ژبه تدريس پيل شي، چې دا ژبې مراوې نه شي او له منځه لاړې نه شي.

هغه خلکو ته چې غواړي افغانستان اکثره نورې ژبې ختمې شي او ژبني ستم کوي، زموږ دا پيغام دی چې راشئ مسئله واضح کړو، چې څوک ژبنيو محروميتونو ته لمن وهي او چا ژبني محروميت رامنځته کړي؟ نو دا ډول غوندې او سيمينارونه د دې موضوع د وضاحت لپاره ډېر ګټور دي.

مخکې چا جرئت نه کاوه چې سپينه خبره وکړي اوس د علمي غونډو او سيمينارونو، رسنيو همدارنگه د ورکشاپونو، مشاعرو او لاريونونو له لارې هر سړی خپل غږ پورته کوي. موږه د ټولو هغو افغانانو ملاتړ کوو چې په دې هېواد کې اوسېږي او ژبني محروميت احساسوي، يو ژبني ستم افغانستان کې حاکم دی، له ډېرو کلونو راهيسې د نورو ژبني حقوق له منځه وړي او تر ټولو زيات فرياد هم هغوی کوي چې زموږ ژبه تر خطر لاندې ده.

د حل يوه بڼه لاره دا ده چې د افغانستان تعليمي نصاب کې ټولو هېوادوالو ته د دې زمينه برابره شي چې ماشومان په خپله مورنۍ ژبه تعليم وکړي، هېڅ يو قوم محروميت احساس نه کړي، البته که د ټولو لپاره زمينه نه برابرېږي، نو هغه څوک چې تر ټولو زيات ژبني محروميت

احساسوي، لومړی دې هغو ته زمينه برابره شي. په مورنۍ ژبه زده کړې کول کومه سياسي پروسه نه ده، دا يوه بشري حقوقي موضوع ده، دا بايد له سياسي موضوع سره گډه نه شي، له دې څخه ناوړه سياسي گټه پورته نه شي او څوک چې ددغه حق غږ پورته کوي پر هغه باندې بايد د نيشنليست او فاشيست ټاټپه پورې نه شي. له هېوادوالو په تېره بيا له ځوان روشنفکره قشر څخه زموږ هيله دا ده چې نور دې په دغسې حساسو مسايلو کې د چا د ټاټپې او اتهام پروا و نه لري، ځکه حق اخیستل کېږي، دغه تورونه بايد موږه وزغمو او پر دې ارزي چې پر موږ باندې سل ټاټپې ولگېږي، خو موږ بايد له حقيقته ډډه ونه کړو.

يو ځل بيا له ډنمارک مېشتو افغانانو، د افغانستان ملي تحريک او همدا رنگه دې سيمينار ته چې له ډنمارک پرته له نورو هېوادونو زموږ متخصص هېوادوال راغلي او دې سيمينار کې خبرې کوي، ټولو ته کور ودانۍ، هرکلی او ښه راغلاست واييم، کور مو ودان. د يو سوکاله غښتلي، لوی، يو موتي او پرمختلي افغانستان په هيله.

ستاسو ورور

محمد اسمعيل يون

ټاپي د خلکو د ټپونو درملنه

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د فبرورۍ پر (۲۳)مه نېټه، چې د (۱۳۹۶ل) کال د کب له (۴)مې نېټې سره سمون خوري لیکل شوې او پر یاده نېټه د انټرنېټ پر خپو خپره شوې ده. دا لیکنه په افغانستان کې د ټاپي پروژې د پیل په باب لیکل شوې ده.

نږدې دوه نیمې لسيزې کېرې چې د ټاپي پروژه د هېوادوالو په زړونو او فکرونو کې گرځېدله، تر (۲۵) کلونو وروسته دا دی دا خیال او ارمان پر واقعیت بدل شو. هغه وختونه هم تېر شول چې د (بریدایس) او (یونیکال) شرکتونو تر منځ د دې پروژې پر سر سیالي روانه وه.

د دې سیالی په بهیر کې یو شمېر جنگسالاران دې ته تیار وو چې د دې شرکتونو له خوا په ډېر کم رشوت، هغوی ته زیات امتیاز ورکړي، خو

لوی خدای (ع) فضل و کرم او جنگسالارانو ته د دې شرکتونو د بډو د ورکړې زمينه برابره نه شوه، نو په دې ډول هغوی پر دې بريالي نه شول چې خپل جنگي ماشین د ملت په ملي پانگې تغذیه کړي. کلونه ډېر تېر شول، انتظار هم ډېر اوږد شو، خو ثمر خوږ او پوخ شو. د ایران ستراتیژیک ارمان له ماتې سره مخ شو، د هغوی کورني تالیختي پر دې بريالي نه شول چې د اخلال کچه پورته او هغه لا پسې وغځوي. دا پروژه که له یوې خوا یوه اقتصادي پروژه ده، له بلې خوا یوه ملي پروژه هم ده، په دې پروژې سره د پاکستان مداخلې د هغوی له اقتصادي گټو سره تړل کېږي، دلته به جگړه د هغوی د اقتصادي گټو د نزول په قیمت تمامېږي. د پاکستان چارواکي بیا داسې ځانگړنې لري چې د خپلو اقتصادي گټو لپاره د خپل حیثیت سودا ته هم تیار دي. د څلورو هېوادونو گټې د یوې نللیکې له لارې تړل کېږي، هر څوک چې پر دې اقتصادي رگ گوزار کوي، په حقیقت کې د څلورو هېوادونو او د هغو د ملتونو پر گټو گوزار کوي.

افغانستان د انرژۍ له داسې سرچینې څخه برخمن کېږي چې پخوا یې هم ورته اړتیا وه، خو اوس ورته د نوش دارو حیثیت لري. طالبانو او یا لږ تر لږه د هغوی یوې ډلې هم د ملي گټو په درک سره له دې پروژې څخه خپل ملاتړ څرگند کړ. د طالبانو دا حرکت هم د دې پیغام ورکوي چې د هغوی پوځي او مذهبي دریځ ورو ورو د سیاسي دریځ د منطق لمن نیسي، دا کار د دې سبب گرځي چې د جگړې د دوام لپاره نورې پلمې ورو ورو خپل رنگ او ارزښت بايلي، دا حالت به د دې سبب هم شي چې په هېواد کې د سولې لپاره وړ پړانځي. کله چې په هېواد کې سوله راشي، نو د پردیپالو عناصرو او ډلو غوږونه خپله ورو ورو مړاوي کېږي، په ټاکنو کې درغلي نه شي کولای، د هېواد ځمکنۍ بشپړتیا ته گواښ نه شي پېښولای او د افغانیت او اسلامیت پر ضد پټې او ښکاره

۲۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

توطيې نه شي جوړولای. دا پروژه د هېواد د اقتصاد رگونو ته قوت ورکوي. هېوادوالو ته د کار روزگار زمينه برابروي او له دې پروژې څخه تر لاسه شوې پانگه او انرژي د نورو لويو پروژو پرانيستو ته لاره اواروي. له ټولو سياسي ډلو او اشخاصو څخه هيله کوو چې ملي پروژې او ملي گټې له سياسي نظرياتو او تمايلاتو څخه لرې وساتي، حکومت وي، که ولس، ښو کارونو ته يې بايد ښه ووايو، هغه تائيد کړو او نيمگړتياوو ته يې گوته ونيسو او د سمون لاره وروښيو.

درنښت

په هېواد کې د ټاپي په شان

د نورو ټاپ او لويو پروژو د بریا په هيله

ټاکنیزه کودتا

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د می پر (۱۱)مه نیټه چې د (۱۳۹۷ل) کال (غويي) میاشتې له (۲۱)مې نیټې سره سمون خوري، هغه وخت ولیکل شوه چې حکومت پرېکړه وکړه، د ولسي جرگې د ټاکنو لپاره پر اصلي تذکرې سربېره د هغو په فوتوکاپۍ هم د سټېکر لکولو اجازه ورکول کېږي.

د تورې، سپینې، سرې، سیاسي، پوځي او نورو ډول ډول کودتاگانو نومونه مو اورېدلي وو، خو اوس د ټاکنيزې يا انتخاباتي کودتا له اصطلاح سره هم مخامخېږو.

د طالبې نظام تر ړنگېدو وروسته افغانستان د جمهوري ریاست، ولایتي شورا او ولسي جرگې څو پرلپسې ټاکنې ترسره کړې. په دې تېرو ډول ډول ټاکنو کې ډول ډول درغلی، ستونزې، اشتباهات او نور مشکلات وو. هیله وه، چې تېرو تجربو ته په کتو سره د رڼو او بنو ټاکنو لپاره لاره اواره شي.

په واحدې او اصلي تذکرې د یوې واحدې رایې کارول او د رایې ورکوونکو د نوملړ او حوزې معلومول، د رڼاوي لپاره یوه مهمه لار وه. که څه هم یوازې دې کار بسنه نه کوله؛ د شفافیت لپاره نور عناصر هم باید ورسره ملگري وای، لکه د ټاکنیزو کمپسیونونو ناپېیلتوب او مسلکیتوب، د حکومت بې طرفي، د امنیت ټینګښت، ټولو سیمو ته د ټاکنیزو وسایلو مساویانه رسول، هر افغان ته د تذکرې وېش او نور ګڼ ضروري ارکان؛ خو له دې ټولو اړتیاوو یوازې یوې اړتیا ته په نسبي ډول پاملرنه وشوه او هغه دا چې د اصلي تذکرو له مخې دې ټاکنې وشي. په

۲۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

گډوله حکومت کې د ډاکټر عبدالله ونډې او د هغوی اړوندو انتخاباتي متخصصينو پر دې ټينگار کاوه، چې انتخابات بايد د ووتړ لېست او تذکرې پر اساس تر سره شي. د دې خبرې تر شا د دوی سياسي هدف دا و، چې اکثره پښتون مېشتو سيمو کې نا امنی ده، يو زيات شمېر خلک تذکرې نه لري، طالبان هم خلک تذکرو اخيستلو ته نه پرېږدي، زياتې ښځې هم تذکرې نه لري او د نويو تذکرو وېش هم اسانه کار نه دی، په تېره بيا دا چې د تذکرو د وېش بهير هم د دوی تر اغېز لاندې وي؛ نو که په داسې يو حالت کې ټاکنې تر سره شي، ولسي جرگې ته به د جمعيت، نظار شورا او شمالتلوالي نوماندان تر نورو زيات بريالي شي او د همدې ډېټابېس پر اساس به د جمهوري رياست ټاکنې هم د دوی تر کنټرول لاندې راشي، نو ځکه يې د تذکرو پر بنسټ پر نويو ټاکنو ټينگار کاوه. کله چې د تذکرو له مخې نومليکنه پيل شوه، دا بهير هغه شان نه و چې دوی فکر کاوه، په اکثره پښتون مېشتو ولايتونو کې د نومليکنې بهير که څه هم ښه نه و، خو د ښه کېدو پر لوري روان و او کله چې په ولسواليو کې دا بهير پيل شوی وای، له گڼو امنيتي مشکلاتو سره سره به بيا هم حالات هغه شان نه وای، چې ټلوالې يې هيله لرله.

دې سره په بېلابېلو سيمو کې د نفوسو ابتدايي او احتمالي شمېر هم تثبیتېده او که چېرې په ناامنو سيمو کې امن راغلی وای او يا طالبانو مخالفت نه وای کړی، نو بيا خو حالات بېخي مثبت لوري ته تلل. اکثره پښتون مېشتو ښارونو کې گڼو نوماندانو د خپلو ځاني گټو لپاره ولس دې ته وهڅاوه، چې هم زړې تذکرې ثبت کړي او که څوک تذکرې نه لري نوې تذکرې واخلي او ثبت يې کړي. دې بهير کې د حکومت کوم فعاليت او کمال محسوس نه و، بلکې د کانديدانو ضرورت او تشويق و، چې خلک يې نومليکنې ته وهڅول.

کله چې د اصلي تذکرې پر اساس نومليکنه پيل شوه، نو خلکو خپلو

رښتینو خدمتگارانو ته د تذکرو ټولول پیل کړل، دا مهال د زر او زور خاوند نوماندان د پیسو په زور د تذکرو د راټولولو په لټه کې شول، نو ځکه خو تذکرې له ځمکې څخه اسمان ته پورته شوې او خلک د نویو تذکرو اخیستلو ته وهڅېدل.

په ښارونو کې د نوملیکنې تمديدې وخت لا پیل شوی نه و، چې جمهوري ریاست او د ټاکنو کمېسیون اعلان وکړ، چې د تذکرو پر کاپۍ هم ټاکنیز سټیکر لگېدلی شي، دې کار هغو کانديدانو کې وینه وغورځوله چې تردې دمه د اړتیا وړ اصلي تذکرو راټولولو ته حیران دريان پاتې وو.

اوس راځو د اصلي تذکرې پرځای پرکاپۍ باندې د سټیکرو لگولو گټو او زیانونو ته:

الف- گټې:

١- لومړۍ گټه یې داده، چې ووتیر یا رایه ورکوونکی به د امنیت یا خونديتابه احساس وکړي، کله چې طالبان او یا نور مخالفین ورته په ټاکنو کې د احتمالي گډون له امله گواښ وکړي؛ نو دوی به اصلي تذکره ور ښکاره کړي او وایي به چې زه په ټاکنو کې گډون نه کوم. دغه دی تذکره مې سټیکر نه لري.

٢- که چېرې پر اصلي تذکره سټیکر ولگوي او هغه ترې سر له همدې اوسه کوم کانديد واخلي، نو تر ټاکنو یا لږ تر لږه تر نوملیکنو پورې به دا تذکره نوماند سره پاتې وي او که د ده ورته اړتیا پېښه شي، نو د بیا ترلاسه کولو لپاره به یې طبعاً څو ورځې وخت ته اړتیا ولري.

ب - زيانونه:

۱- تر ټولو لومړی زيان يې نوماند ته دی چې يو ووټر کولای شي له خپلې اصلي تذکرې څخه څو کاپي واخلي، په بېلابېلو محلونو کې يې ثبت کړي، له بېلابېلو نوماندانو پيسې واخلي، ټول له ځانه خوشحاله او د هغوی د ووټ تقاضا لورې کړي، کېدی شي ووټ يو يا څو تنو ته استعمال کړي.

۲- د نومليکنې پرمهال کېدی شي، غبرګون، تکرار يا ډوبليکېشن رامنځته شي. په يوه نوم او يوې تذکرې څو کانديدانو خپل نومونه ثبت کړي وي. کله چې د نوملړ د چک وخت راځي، نو د دوو کانديدانو ترمنځ به لانجه پېښېږي. د شکاياتو کمېسيون به مجبور وي د هغه چا په ګټه پرېکړه وکړي، چې تر ټولو دمخه يې ځان ثبت کړی وي، که څه هم اصلي او حقيقي رايې ونه لري. دا مهال به دواړو نوماندانو ته د اصلي تذکرې راورل هم ستونزمن وي.

۳- يو سړی کولای شي په کاپي تذکرو د يو ښار او يا يو ولايت په بېلابېلو ټاکنيزو محلونو کې ځان ثبت کړي او خپلې ګڼې رايې څو بېلابېلو محلونو کې وکاروي.

۴- يو نوماند کولای شي سر له همدا اوسه خپل پنځه سوه (۵۰۰) اعتباري کسان په لسو بېلابېلو محلونو کې ثبت کړي او د ټاکنو پر ورځ يې د واحد ترانسپورت په ذريعه پر اړوندو مرکزونو وګرځوي او په دې ډول د پنځه سوه تنو په وسيله پنځه زره جعلي رايې راخپلې کړي.

۵- ويل کېږي چې تر ټاکنو دمخه د لېست د چک په خاطر

ډېټابېس تکراري اشخاص ثبتتوي او يو تن چې په څو محلونو کې يې ځان ثبت کړی وي راباسي او يوازې يو واحد مرکز کې يې پرېږدي چې رايه ورکړي، دا يو ښه کار دی که عملي شي، خو که ډېټا انټري او ډېټابېس ته هم زورورو نوماندانو لاره پيدا کړه او د ټاکنيزو کمېسيونونو مامورينو هم ورسره لاس يو کړ، نو د ډوپلېکېشن په پلمه به د خپل مخالف کانديد پلويان له لېسته وباسي او په دې ډول به خپل ځان ته لاره هواره کړي. دا مهال به اصلي معترض کانديد د دې وخت هم ونه لري چې اعتراض وکړي او خپل اصلي ووتيران بېرته ډېټابېس ته ور داخل کړي. هرڅه به د ټاکنو د ډېټابېس د مامورينو د ترحم او قضاوت قرباني شي.

۶- که احياناً ډېټابېس کې سم چک ترسره نه شي، نو تر ټاکنو وروسته به د ډبل رايو پر سر بيا هم جنجال روان وي. که چېرې په بېلابېلو محلونو کې په يوه نوم دوه رايې کاريدلې وي او يو کانديد پر بل کانديد د دې ډول رايې کارونې تور پورې کړي؛ نو بيا يې سپينول هم څه اسان کار نه دی، دا مهال به د شکاياتو کمېسيون د مامورينو غوا لنگه وي، چې د چا په گټه فيصله کوي.

۷- وايي چې د گوتې رنگ به هم د تکراري يا ډبل رايو مخه ډپ کړي. تېرو ټاکنو ته په پام سره دا وسيله به هم سل په سلو کې اغېزناکه نه وي.

۸- د اصلي تذکرې پرځای د هغې کاپي کارول به ځينو ملکاتو، خانانو او په اصطلاح ځينو مدني فعالانو ته ډېره ښه زمينه برابره کړي، چې په ځينو کانديدانو تکراري، خو راجستر شوي

تذکرې خرڅې کړې.

۹- د فوتو کاپي د ماشين کارونکو بازار به هم گرم کړي، ځکه چې ځينې ماشينونه د دې وړتيا لري چې يوه کاپي ځانته خوندي کړي، البته تر سټيکر مخکې حالت او هغه بيا بېلابېلو نوماندانو ته ورکړي چې ثبت او سټيکر يې کړي، په دې ډول به د راکړې ورکړې يو لوی بازار گرم شي.

۱۰- هغه نوماندان چې اوس د نومليکني يو زر اصلي تذکرې نه شي پيدا کولای، هغه به په دې بريالي شي چې په اسانۍ سره نومليکنه وکړي.

۱۱- يو شمېر کانديدان به بيا د پيسو په مقابل کې د نورو کانديدانو په گټه تېر شي، خو انتخاباتي چاپېريال به ډېر گټور کړي. هر سړی او نه سړی به هم نوماندی ته وهڅېږي.

۱۲- يو شمېر زورور او پانگوال نوماندان به د نېکو کانديدانو د نفوس په ساحه کې نا امله کانديدان ور زيات کړي او د هغو د رايو د وېشنې سبب به شي.

۱۳- ټاکنيزو کمېسيونونو ته به هم د شفافيت او رڼاوي په پلمه زمينه برابره شي، چې گڼو کانديدانو سره مامعله وکړي او د نا مشروع پانگې خښتان شي.

۱۴- د تذکرو د کاپي کارونې په حالت کې د گاونډيو ولايتونو اوسېدونکي کولای شي، خپل ځان دوو گاونډيو ولايتونو کې ثبت کړي. په تېره بيا د کابل شاوخوا ولايتونو اوسېدونکي کولای شي پر خپلو ولايتونو سربېره په کابل کې هم خپله دويمه رايه وکاروي، تر اوسه دا څرگنده نه ده، چې د هر

ولایت دپتایبیس د همنه ولایت په کچه دی او که د ټول افغانستان؛ خو د ټاکنو کمېسیون له اوسني ظرفیت او کفایت څخه څرگندېږي، چې دوی نه د ټول افغانستان په کچه د یو شفاف دپتایبیس د جوړولو جوگه دي او نه هم د هر ولایت په کچه د ځانگړي دپتایبیس.

دوی اوس غواړي په اصلي تذکرو د نومليکني کم شمېر، د تذکرو د کاپی له برکته د تکراري سټېکرو له لارې جبران کړي او خلکو ته وښيي چې موږ په ټاکنو کې زیات شمېر خلک ثبت کړي دي. که چېرې نومليکنه دپتایبیس له مخې وروسته رڼاوي ته راوځي، نو که د گڼ شمېر کسانو نومونه تکراري بڼه ولري او کمېسیون بیا هغه له ووتېر لېست څخه وباسي، نو د ووتېرانو شمېر به ډېر راکم شي دا خپله په ټاکنو کې د درغلي لومړۍ بېلگه گڼل کېدی شي، خلک به ووايي چې په نومليکنه کې دې دومره درغلي ده، نو په ټاکنو کې به دې څه حال وي؟

د ټاکنو کمېسیون به دې ته حاضر نه شي، چې سم رڼاوی رامنځته کړي او که چېرې یې واقعاً رڼاوي ته زړه وای، نو نومليکنه باید هم رڼه وای.

ج- حل لارې:

یوه واحده او اصلي تذکره د حل لاره ده. د اساسي قانون له مخې ټاکنې باید عادلانه، سري، مستقيمي او سراسري وي. حکومت باید لومړی هر افغان (ښځه او نر) ته تذکرې وپوښي، هېڅ افغان باید له تذکرې پاتې نه شي، مخکې تر دې چې ټاکنې ترسره شي په هر ځای کې باید سوله ټینګه شي، که پر واحده ورځ په ټول هېواد کې سوله نه

۲۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

شي ټېنگېدې، نو انتخابات دې ولايت په ولايت يا سمت په سمت ترسره شي، حکومت دې لومړی په يوه ولايت يا ساحه کې بشپړ امنيت ټينگ کړي بيا دې هلته ټاکنې ترسره کړي، ټاکنيز کمېسيونونه بايد ناپېيلي او مسلکي شي. حکومت بايد په ټاکنو کې هېڅ ډول لاسوهنه ونه کړي. ټاکنيز محلونه بايد د جغرافيه او نفوسو د انډول له مخې برابر، مساوي او متناسب ووېشل شي. عامه پوهاوی او ځينې نور اړوند ضروري کارونه بايد ترسره شي.

که ټاکنيز کمېسيونونه حتماً د تذکرو پرکاپي د سټيکر ټينگار کوي، نو بيا بايد د رايه اچونې پر وخت د سټيکر شوې تذکرې له کاپي سره اصل هم موجود وي. کله چې يو ووټر ته ووټ کارت ورکړل شو، نو د اصلي تذکرې پر وروستي مخ دې انتخاباتي ټاپه ووهل شي، چې نوموړي شخص رايه ورکړه، په دې ډول به که چېرې يو شخص په سټيکر شوې تکراري کاپي بل ووټ استعمالوي، نو له اصلي تذکرې پرته بايد ورته جواز ورنه کړل شي، نو کله چې يې اصلي تذکره ټاپه شوې وي د بل ووټ حق له لاسه ورکوي او په دې ډول د غبرگې او تکراري رايې مخه نيول کېدې شي.

يادښت:

دا ليکنه د نن ورځې د مهمې اړتيا له مخې په ډېره بېره ليکل شوې، نورو توضيحاتو او څرگندونو ته هم اړتيا شته، هغه به که خدای کول بل وخت تاسو سره شريک کړو.

اوس لپاره همدومره

مننه

زهير هم وکوچپده

د (۲۰۱۸م) کال د می پر (۱۸)مه ماښام په ننگرهار کې ډېره دردوونکې حادثه وشوه، په دې پېښه کې زموږ گڼ شمېر هېوادوال شهيدان شول او زيات شمېر نور تبليان شول. پېښه په کرکټ لوبغالي کې د لوبې پر مهال رامنځته شوه، يوه ورځ مخکې ما ته خواره ملگري (هدايت الله زهير) زنگ راووهه، ويل يې استاده! د کرکټ رمضان کپ د سيالي پيل دی، غټ جشن دی، د ماښام تر روژه ماتې وروسته، نو که ورته راشي ډېر به خوشاله شم، ما ترې ښه وغوښته، ما ويل ډېر مصروف يم. د شپې مې خبرونه وانه وربدل، سهار چې کله دفتر ته پر لاره وم، نو له ننگرهاره تېلېفون راغی، استاده خبر نه يې، ما ويل څه خبره ده؟ ويل يې (زهير صيب) خو شهيد شو، تر دفتره د تگ پر مهال پر ځان نه يم پوه شوی، کله چې دفتر ته لاړم، نو دروازه مې ځان پسې کلکه کړه، د زړه له درده مې وژړل، کله چې لږ په ځان شوم، نو د شهيد زهير په باب مې دغه څو کرښې وليکلې:

د الله هدايت او پر ملت زهير هم له يو ټولي ملگرو سره له مورېه وکوچېد. ، له مورېه سترې مرور شو، د ابدې سفر لمن يې ونيوه. ننگرهار بې څراغه شو، څوک به وي چې اوس د خپلواکۍ پر ورځ د ننگرهار فضا گلورينه کړي؟ څوک به وي چې دغم په شېبو کې د ځوانانو پر شونډو موسکا راولي؟ څوک به وي چې ننگرهار کې د مېلمه پالنې ټغر

۳۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

خور کړي؟ څوک به وي چې د لوی افغانستان لپاره نارو پورته کړي؟

زهیره! ته خو لارې خو دا یوه گيله مو خپل رب ته ورسوه چې ته خو رحمان او رحيم يې، مور په وجه گېډه ستا عبادت کړی او هېڅکله مو ستا له بندگۍ څخه بغاوت نه دی کړی، نو دا ستا د رحمت باران به کله پر مور اوري؟

ای په دنګه ځوانۍ کې د لوی فکر خاوند! هېڅ فکر نه کوم چې ته به تللی يې، زه خو وایم چې زه به ننگرهار ته درځم (کمال) به وي (سهار) به وي، بنډار به وي. نه پوهېږم څه وليکم الفاظ راڅخه تېسي. داسې الفاظ به وي چې ستا د دنګې ځوانۍ انځور وکارې؟ ښه به وي چې د خپلې خونې ور بند کړم او ستا پر غم یوازې له ځان سره په زوره زوره وژاړم...

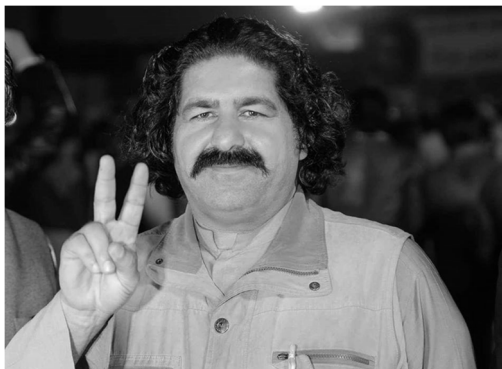
د خدای پامان زهیره! پر ما زهیره، پر ملت زهیره، پر انسانیت زهیره او پر هر چا زهیره!!!

زما پهلوانه وروره!

دا وړه ليکنه مې د پاکستاني پوځيانو له خوا د پښتنو ژغورنې غورځنگ د ستر مبارز او د لوی افغانستان د جوړېدو ارمانجن (علي وزير) د نيونې او خورونې پر مهال ليکلې وه او د (۲۰۱۸م) کال د جون مياشتې پر (۶مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د غبرگولي له (۱۶مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ای علي وزیر، ای ستره انسانه، ای ستره افغانه! څومره سخته ده چې زه یې د ونې تر شا له غبرگو لاسونو او پښو تړلی يم او زما د سترگو پر وړاندې ستا پر ملا د اغزنو متروکو گوزارونه کېږي، ستا پر ملا هر خړپ زما پر زړه یو پرهه جوړوي.

وروره بېوسه يم، په زنځير تړلی يم. سبانی نسل دې پېغور نه راکوي چې ورور دې ونه گاته؛ پر هغه د تورو گوزارونه وو او تا يې ننداره کوله. کله چې زما سترگې پټې شوې، نو بيا دې تاريخ زما سترگې بېرته کړي چې زما په اوبسکو کې ستا تصوير خوندي وو که نه؟ اوس درته پورته نه شم کتلاى، د پلار او مور د لوی وطن د غم پېټې مې ټول ستا پر اوږو ايښي، زما پهلوانه وروره اوږه ورکړه، زما رستمه وروره پورته شه، زما اميرحمزه جانانه توره دې پورته کړه...

ای د پخې ارادې خاوندانو!

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د جون پر (۶)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د غبرګولي له (۱۶)مې نېټې سره سمون خوري له هلمند څخه د سولې ولسي حرکت د راپیل شوي سفر په باب لیکل شوي ده.

ای د امن پېغمبرانو!

ای د انسانیت د مذهب لارویانو!

چېرته روان یی؟

له چا نه څه غواړئ؟

او چا ته څه غواړئ؟

ایا داسې څوک به وي چې ستاسو د مینې قافلې ته هر کلی ووايي؟

څومره مزل په سرو شګو کې او څومره واټن؟

ای د پخې ارادې خاوندانو!

د تاریخ یوه پاڼه مو واروله

دلته خو تاریخ په وینو لیکل شوی، په اوبسکو لیکل شوی

خو دا ځل مو د ټناکو پښو په رڼو اوبو ولیکه. ما د دې ټناکو په هره

هنداره کې د دې وطن د یوې ځورېدلې مور انځور ولید.

هو مور یادوم مور

په دې حقه روژه کې يې زامن مساپر دي
ايا د هغې خور او هغې مور انځور به څوک وکارې چې د ماښام ډوډۍ
له اوبنکو سره خورينه؟

ميندې به يې روژه ماتې ته په تمه وي
خور به يې ډول ډول خواړه تيار کړي وي
خو په دسترخوان به يې گاللي گاللي ورونه نه ښکاري
ايا د هغې مور، هغې خور او هغه پلار له ستوني به د روژه ماتې مړۍ
تېره شي چې زامن او ورونه يې له هلمنده تر کابله د يو سترې سفر لمن
نيولې وي؟

ايا ميندو به د خپلو زامنو د تپاکو پښو هغه تصويرونه ليدلي وي چې
رسنيو هغه د انسانانو له سترگو تېر کړي دي؟
ايا د هغې مور او خور د ټيکري پېڅکه څوک انځورولی شي چې په
ماښام کې يې خپلو سترگو ته نيولې وي؟

اي د پخې ارادې خاوندانو!
د تکل پر دلدل ناستو سپاهيانو! د عقيدې معراج ته ورسېدلې
څوک به وي چې ټوله روژه پلې مزل وکړي، روژه په خوله، عقیده په

۳۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

زړه او اراده په مزله کې عملي کړي؟ د کرامو صحابه وو مدارجو ته ورسېدلې، د هغوی برید مو فتح کړ.

او، های د طلايي مرغیو په دې ستړي سېل کې یوې وزرماټې مرغۍ! ستا ارادې ته سلام، تا خو د خپل ورور د جنازې کټ ته هم اوږه ور نه کړه، د هغه سترگې خو ستا پر لوري رنې پاتې وې، پر هغو دې لاس هم راکش نه کړ او د خپل سېل لمن دې ونيوه، سلام، سلام ستا ارادې ته سلام.

سوله به راشي که رابه نه شي

خو تاسو خپل ایوبي پیغمبري هوډ څرگند کړ.

هو خبر شوم چې اختر به مو هم پر لاره وي.

روژه خو مو ټوله پر لاره تېره کړه، اختر خو هر څوک کور ته وړي، ستاسو اختر به چېرته وي؟ پر کوم کور د چا پر کور او پر څنگه کور؟ زه پوهېږم چې ستاسو ارادې پخې دي، د دې وطن هره تړه ستاسو کور دی، تاسو به ځان یوازې نه احساسوئ، مساپر به یې نه گڼي، خو ایا هغې مور ته څوک قناعت ورکولای شي چې د زړه ټوټې یې د اختر پر ورځ هم ورنه جلا وي؟ دا نو د امتحان داسې شېبې دي چې هېڅ انسان ورنه تاب نه لري.

ای د لویو ارمانونو څښتنانو! کله چې کابل ته راورسېدئ، نو گڼ خلک به مو هر کلي ته راووځي، فیسبویان به بازار گرم کړي، د سولې په نوم جوړې شوې انجیوگانې به درته مېلمستیاوې وکړي، د ولسمشرۍ ماڼۍ مامورین به هم تاسو سره عکسونه واخلي. جمهور رییس به هم یوه غرمۍ یا ماښامۍ درته تیاره کړي. ستاسو ترڅنگ به نوي کاغذي اتلان هم وټوکېږي، تبصرې به هم خپرې شي، رسنۍ به څو ورځې ښې گرمې شي، بهرني سفارتونه به هم تاسې سره ملاقاتونه وکړي، ستاسو د چاودلو

تياڪو دردونه به يو ڇه ڪم شي، خو پر زړه به مو داغونه لا ڊپر وخت پاتي وي، خو ستاسو تر شا چي ڪوم اصلي اتلان ولاڙ وو (ميندي، خويندي او پلرونه) د هغو پويستنه به هڻڻوڪ و نه ڪري، د هغوي تقاضا هم ڊپره لوربه نه ده، د هغوي ستريا يوازي په دي دمه ڪپري چي خپل گلان يي بپرتنه په لمنه ڪي وغورپري.

نو گوري اي د اصيلو ميندو زامنو! ڪله چي هم د زماني له دي دود و دستوره وزگار شوي، د خپلو ميندو په پښو ڪي ورغري، لاسونه يي ښکل ڪري، پښي يي ښکلي ڪري، د تيڪري په پيڅڪه يي خپلي تياڪي پښي وٽري، په غپره ڪي يي دمه شي، نو هله به د اصلي راحت احساس وڪري، ڪه زما مور ژوندي واي او ما د تاسو په شان توره ڪري واي، نو حتمي به لکه د مرغي د بچي په شان د مور په لمن ڪي غوربدلم.

تاسو دا ڪار وڪري، بيا نو نور ڪار خداي ته پرېږدي، خداي پوهپري او خپل ڪارونه يي، جنت د مور او پلار تر قدمونو لاندې دي.

د ولسي جرگې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم

۱۵ لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د جولای پر (۷مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د چنگاښ له (۱۶مې نېټې سره سمون خوري، په کابل کې د ولسي جرگې تر ټاکنو وړاندې د نوماندانو شمېر د زیاتېدو په اړه د یوې اندېښنې په توګه لیکل شوي ده.

دلته د ټول هېواد په کچه د ولسي جرگې پر نوماندانو بحث نه کوم، یوازې له کابل څخه یادې جرگې ته احتمالي نوماندانو ته مخاطب یم.

کابل (۳۳) څوکۍ لري، (۲۴) یې د نارینه وو او (۹) یې د ښځو

لپاره، دې څوکيو ته اوس څه د پاسه (۸۰۰) تنه نوماندان دي، چې اکثره یې د بېلابېلو ولایتونو کابل مېشتي پښتانه دي. که دا نوملړ تر پایه په همدې بڼه پاتې شي، نو زیات احتمال دی چې له پښتنو نوماندانو څخه به یوازې یو څو تنه بريالي شي. راځئ چې په دې باب په کابل کې د مېشتو پنجشېريانو او د ځینو نورو وپرو قومونو له تجربو څخه ګټه پورته کړو، هغوی خپل نوماندان منسجم او کم کړل، په دې ډول یې احتمالي بريالیتوب باوري بريالیتوب ته نږدې کړ. څرنگه چې له کابل

څخه ولاړو نوماندانو کې اکثره شريف خلک او اکثره يې زما شخصي دوستان هم دي، نو په هېڅ وجه يې خفه کولای نه شو، چې ورته ووايو ته د هغه او هغه دې ستا په گټه تېر شي، نو د دغه فيسبوکي پيغام له لارې ورڅخه هيله کوم چې په خپلو کې جرگه شي او يا نورو يې طرفه مشرانو ته د جرگې واک ورکړي چې هغوی د کانديدانو شمېر راکم کړي او يوازې هغه کانديدان پرېږدي چې وړتيا يې هم لري او د گټنې چانس يې زيات وي. زما په شخصي نظر که په کابل کې د مېشته کانديدانو په ډله کې له ننگرهار څخه درې تنه، له لغمان څخه دوه تنه، له کونړ څخه دوه تنه، له لوگر څخه دوه تنه، له پکتيا څخه درې تنه، له خوست څخه دوه تنه، له غزني څخه دوه تنه، له ميدان وردگو څخه دوه تنه، د کاپيسا له تکاب څخه يو تن، له کندهار څخه يو تن، له ارزگان او زابل څخه يو تن، له هوتخېلو څخه دوه تنه، په خپله له کابل مېشتو پښتنو څخه شپږ اوه تنه او همدارنگه د (۹) بنځينه څوکيو لپاره د هغو ولايتونو له جملې څخه چې په کابل کې ډېر نفوس لري، لکه ميدان وردگ، ننگرهار، پکتيا، لوگر، کونړ، لغمان، خوست، غزني او ځينو نورو څخه يوه يوه او خپله له کابل څخه څلور پنځه تنه بنځينه ځانونه نوماند کړي، نو د گټنې چانس يې اتيا سلنه پورته کېږي. له هغې پرته د ډېرو زياتو کانديدانو ناکامي له همدا اوسه يقيني ده، نو که زموږ درانه کانديدان سر له همدا اوسه له نرمې، تعقل، فکر او سوچه کار واخلي، هم د دوی او هم د ټول ملت په گټه ده. زموږ د غريبانو د وروړی دا يوه مشوره وه، منل او نه منل يې د کانديدانو کار دی. د دې وړيا مشورې قيمت کېدی شي ډېر لوړ لار شي، د نه منلو په حالت کې ناکامو نوماندانو ته کېدی شي د درې څلور لکه ډالرو په قيمت تمام شي، نو مخکې تر دې چې دومره لوړ زيان او تاوان وزغمې، بڼه ده چې دا مشوره عملي کړئ!

د کابل د ټاکنو په باب يوه مننه او بله څرگندونه

دا ليکنه د (۲۰۱۸م) کال د جولای پر (۸مه)، چې د (۱۳۹۷ل) کال د چنگاښ له (۱۷) مې نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

پرون مې د فيسبوک پر څپو په کابل کې د ولسي جرگې لپاره د احتمالي نوماندانو د شمېر د کمښت په اړه خپل يو نظر ليکلی و، له هېوادوالو مننه چې په پراخه کچه يې د دې طرحې ملاتړ کړی و.

له نوماندانو: ښاغلي احسان الحق حنفي، غورځنگ سيال، حاجي ميرزا محمد ساپي، انجنير عزت الله نيازي او نورو څخه هم ډېره مننه چې دا طرحه يې خوښه کړې ده. د هېوادوالو پراخ ملاتړ، د موضوع په اړه نظر څرگندونه او معقول ملي نظريات د دې ښکارندويي کوي چې زموږ هېوادوال په تېره بيا ځوان نسل د سياسي شعور د پوخوالي پړاو ته رسېدلی او د ورځني سياست حساسيتونه يې ښه درک کړي دي، يو ځل بيا له ټولو څخه مننه، اوس راځم د پروني طرحې تطبيقي ميکانيزم ته:

• د مخورو يوه لس کسيزه- شل کسيزه جرگه بايد جوړه شي

چې د اړوندو ولایتونو، ناپېیلي، ژبور، مخور او ملي شخصیتونه په کې راتول وي.

• جرگه باید په کابل کې د هر ولایت د نوماندانو لېست برابر او په ترتیب سره هر یو ته د خپل ملي ماموریت هدفونه بیان کړي.

• له نوماندانو سره تر خبرو او جاج وروسته دې د هر ولایت هغه کانديدان په نښه کړي چې په ترتیب سره په لومړۍ، دویمه او درېیمه کته گوري کې راځي او تر نورو یې د گټنې چانس زیات وي.

• د غوراوي لپاره باید دوه معیارونه زیات مطرح وي، د وکالت علمي وړتیا او د بریالیتوب عملي چانس. د ټولو کانديدانو دا دوه عناصر دې په دقیق ډول وارزول شي.

• تر ارزونې وروسته دې یو ځل بیا د اړوند ولایت له نوماندانو سره یا په ډله ییز او یا هم په انفرادي ډول وگوري او د ځواکمن کانديد د بري څرنگوالی دې ورته تشریح کړي.

• هغه کانديد چې چانس یې تر هغه بل لږ کمزوری وي، که د جرگې په خوښه انصراف ته زړه ښه کړي، نو جرگه دې د هغه پوره درناوی وکړي او د یوې درنې غونډې په ترڅ کې دې د بل نسبتاً قوي کانديد په گټه په خپله خوښه د هغه انصراف اعلان کړي.

• د منصرف کانديد له همکارۍ پرته بیا هم په یوازې سر د ولاړ کانديد د بریالیتوب چانس ډېر کمزوری دی. په دې حالت کې باید جرگه منصرف کانديد دې ته وهڅوي چې له خپلو پلویانو

٤١ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

وغواړي، د ده د خوښې کاندید ته رایه ورکړي. په دې حالت کې باید د منصرف نوماند ټول انتخاباتي ټیم د ولاړ نوماند د ټاکنیز ټیم برخه شي. که جرګه لازمه وګڼي او ولاړ کاندید د مالي وس خاوند وي، د منصرف کاندید د شوي لګښت یوه یا ټوله برخه دې هم پرې کړي، نو په دې حالت کې به د ولاړ کاندید د انتخاباتي ټیم د استحکام او ګټنې چانس لا پسې زیات شي.

• که یو شمېر کمزورو نوماندانو د جرګې مخ و نه کړ، نو جرګه دې یو معیار وټاکي چې که د ټولو کارول شویو رایو (یوه یا صفر اعشاریه پنځه سلنه) پوره نه کړي، نو جرګې او ولس ته به ملامت وي.

• د دې احتمال هم شته چې د جرګې له خوا د منصرف شوي کاندید له انصراف سره سره غوره شوي کاندید هم بریالی نه شي، نو په دې حالت کې ډېر کرېدېټ منصرف کاندید ته پاتې کېږي، چې د جرګې مخ یې وکړ او له خپلې نوماندۍ تېر شو، جرګه هم دا استدلال کولای شي چې د نوماندانو له کمښت سره سره ځواکمن کاندید بریالی نه شو، نو که ټول نوماندان پر خپل ځای پاتې وای، حالت به څنګه و؟ لږ تر لږه خو جرګې د نورو نوماندانو د بې ځایه لګښت مخه ونیوله.

• یو شمېر هغه کاندیدان، چې نه د ډېر نفوذ خاوندان دي، نه سیاسي او اقتصادي ځواک لري او کېدی شي د ټاکنو تر پایه ډېر سترې هم شي، د هغوی عزت په دې کې دی چې د جرګې خبره ومني او په دې ډول هم خپله پانګه او هم خپل عزت خوندي کړي.

• په جرگه کې بايد داسې مخور شخصيتونه وي چې پر حکومت هم خپل اغېز ولري او د ځينو هغو کانديدانو د انصراف په حالت کې چې د جرگې له امله يې کړی، پر حکومت فشار راوړي چې د هغوی له شان سره سم يې پر يوه مناسبه حکومتي دنده وگوماري. په دې ډول به يو شمېر نوماندان بريالي شي، يو شمېر به د دولتي موقوفونو خاوندان شي، د يو شمېر به عزت خوندي شي او د ځينو به د بې ځايه لگښت مخه ونيول شي.

• د نوماندانو تر منځ د جرگې مرکې او يو د بل په گټه د هغو انصراف زياتې گټې لري، نه غواړم دلته ټولې بيان کړم او نه هم فيسبوک کتونکي د اوږدو ليکنو د لوستلو اوسپله لري. اوس همدومره.

• هغه ولايتونه چې پښتانه په کې په غوڅ اکثریت سره اوسېږي او همدارنگه هغه ولايتونه چې گڼ قوميزه دي، د هغو د پارلماني ټاکنو په باب به ليکنه ان شاء الله وروسته ولولئ!

وړاندوينه

په سياسي مسايلو کې وړاندوينه سخته وي، په تېره بيا د افغانستان په شان په يوه ناښانه ټولنه کې چې د سياست لپاره په کې معيارونه هم پاڅه او مشخص نه وي، دا ليکنه ما د (۲۰۱۹م) کال د جولای پر (۲۶)مه نېټه، هغه مهال کړې وه چې زه له هېواده بهر په سفر کې وم او په کابل کې د حکومت او نظام پر ضد يو نوی ائتلاف جوړ شو، ما د خپلې شخصي تجربې له مخې د دې ائتلاف اټکلي عمر وټاکه، ليک مې په خپل لاسليک سره خپور کړ چې هېوادوالو ته د تاريخ حافظه کې د يو سند په توگه پاتې شي، ليک به دې ډول دی:

وړاندوينه

د ملي ائتلاف په نامه اوسنی ملت ضد ائتلاف د مشاهدو
 ائتلافونه مجموعه ده ، تر ديو مياشتو زيات دوام نه شي
 کولای ، حکومت بايد ودرته هېڅ ډول امتياز ور نه کړي .
 د سياسي لښخرو دا ماڼيايي ائتلاف حکومت ته مشروعيت ورکوي .
 کوم مېنځسلازان که له دې ټولواچې بېرته پاتې وي هغوی هم بايد
 د دې ائتلاف غړي شي چې ولس يې له شرخه خلاص شي .
 چېرته به يې حېلمتې اختلافاتو پرېاس پرته شي او د دوی دغور
 ستا هغه په شان به د بې وې شي ، دا ليک دې نېټه وي ،
 ولس دې ډاډه اوښي !

وړاندوينه
 د ائتلاف لامل زيری همغه

له نېکه مرغه کله چې په ليک کې په گوته شوی وخت رانږدې کېده، د ائتلاف مزي هم سستېدل او تر ټاکلې نېټې څه موده وړاندې يې نږدېل پيل شول او له يادې نېټې سره سم ياد ائتلاف هم درې وړې شو.

غزني کې ناورين

دا وږه ليکنه د (٢٠١٨م) کال د اگست پر (١٤)مه، چې د (١٣٩٧ل) کال د زمري له (٢٣)مې نېټې سره سمون خوري، د غزني ښار د سقوط په اړه شوې وه.

د غزني پر مظلوم ولس د تپل شوي ناورين ملامت او سلامت لوري دواړه ملامت دي. تاريخ به د بې کفايته حکومت مشرتابه او تمدن

د بنسمنه مخالفين هېڅکله ونه بښي. د هېواد هغو رښتینو بچو او سرتېرو ته درناوی پکار دی چې د گډوله حکومت د بې کفايته سياسي مشرتابه له بې تفاوتی، ناغېرې او ناخبرې سره سره يې د ژوند تر وروستۍ سلگۍ

٤٥ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

پورې د غزني دحيثيت او تمدن د خونديتابه لپاره مبارزه وکړه، خپل سرونه يې نذرانه کړل خو خپل راتلونکي نسل ته يې د پېغور داغ پرېښود. اوس به د گډوله حکومت او گډوله طالبانو دواړو لورو مشرانو ته پته لگېدلې وي چې د جگړې نتيجه څه ده؟ کاشکې اوس لوی خدای پر موږ دومره لورېدلې وای چې د غزني د وړانې د دواړو غاړو اصلي محرکين يې تر هغه پورې د غزني په واکمنانو کې له پښو خړولي وای چې پلويانو او لارويانو يې دا سوی ښار بيا رغولای وای! غزنيوالو! موږ د بېوسه وروڼو او خواخوږو په توگه وبښئ!

د ننگرهار غميزه

د (٢٠١٨م) کال سپټمبر پر (١١)مه، چې د (١٣٩٧ل) کال د (وږي) مياشتې له (٢٠)مې نېټې سره سمون خوري، د ننگرهار په مومندري ولسوالۍ کې د اچين ولسوالۍ د سيمه ييزو پوليسو قومندان (بالال پاچا) پر ضد پر لاريون کوونکو خانمرگي بريد وشو چې په ترڅ کې يې تر (سلو) زيات هېوادوال تپيان او شهيدان شول. دا ليکنه له همغږي پېښې څخه د نائر په نتيجه کې ليکل شوې ده.

په ننگرهار کې د ننني غميزې له امله بايد جمهور ريس غني لږ تر لږه دوه ورځني ملي ماتم اعلان کړي، ور سره سم دې په هر اړخيز ډول د پېښې څېړنه وکړي، اصلي عاملين دې معلوم او سزا دې ورکړي، که سزا

نه شي ورکولای ملت ته دې اعلان کړي. د دې تر څنک جمهور ريس دې ژر تر ژره د ټول هېواد د رښتینو استازو او مخورو شخصیتونو په ګډون د هېواد د اوسني بحران د هر اړخيزې څېړنې، شننې، ارزونې او

٤٧ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

حل لارو په موخه لويه عنعنوي مشورتي جرگه جوړه کړي. جرگه بايد د بحران ټول اړخونه وڅېړي. بهرنی او کورنی دواړه اړخونه بايد تحليل شي او د بهرني ملامت لوري د ضررونو د مخنيوي لپاره بايد د ملت متفقہ عملي ميکانيزم وړاندې شي. کورنی اړخ او لوري بايد هم سم وڅېړل شي؟ څوک ملامت او څوک سلامت دی: شمالپلواله، طالبان، خپله جمهور رييس غني او که نورې ډلې ټپلې؟ البته دا دوديزه لويه جرگه ده چې مشورتي بڼه لري او جمهور کولای شي د ملت مشورې ته د مراجعې په خاطر د يوې لنډې لارې په توگه هغه را ووبولي. نه د اساسي قانون لويه جرگه چې حکم يې الزامي او اوس يې د جوړښت ارکان پوره نه دي.

له دې پرته د مشورې سر دومره انجړ دی چې د مفکراتو او نا مفکراتو سر پرې نه خلاصیږي. په لويه کچه د هېواد د بحران د پورتنۍ حل لارې تر څنګ په ننگرهار کې د حالاتو د بڼه والي لپاره په کار دي چې جمهور رييس له غوره مالو چارواکو او ابن الوقت مشاورانو پرته د ننگرهار داسې مشران او مخور د مشورې لپاره راوغواړي چې له جمهور رييسه يې سترگه و نه سوزي. جمهور رييس ته ټول واقعيتونه په گوته کړي او حل لارې ووايي او دولت مشر هم د چغو او بغارو پر ځای په تعمق سره پر عملي لارو چارو لاس پورې کړي.

پکه دا دي لا بله سپکه

دا ليکنه د (٢٠١٨م) کال د اکتوبر پر (١١)مه نېټه، چې د (١٣٩٧ ل) کال د (تلې) مياشتې له (١٩)مې نېټې سره سمون خوري، په غزني کې د ولسي جرگې د احتمالي ټاکنو د څرنگوالي په اړه شوې ده.

د ټاکنو کمېسيون له خولې ويل شوي چې د ولسي جرگې په شپاړسمه دوره کې د غزني وکيلان به د تلې د اته ويشتمې نېټې تر ټاکنو وروسته هم د ياد ولايت د وکيلانو په توگه پاتې شي. که څه هم هېڅ سالم عقل دا نه شي منلای، خو کله چې د چارو واگې د ناسالمو او ناروغو اشخاصو په لاس کې وي، د هر نامعقول کار د پېښېدو امکان شته.

لکه هغه تېر ځل چې د انتخاباتو په نامه د غزني پر مظلوم ولس ايران خوښي انتصابات وتپل شول، دا ځل هم د ورته توطيې امکان شته.

٤٩ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

عجيبه خبره لا په دې کې دا ده چې له غزني د راغليو (يوولسو) په اصطلاح وکيلانو له جملې څخه يې يو څو تنه همدا اوس له کابله هم کانديدان دي. که چېرې دا کسان له کابله بريالي شي څه به کېږي؟ يو وکیل به دوه څوکۍ خپلوي او که يوه؟ او هغه بله به بيا د غزني کوم همقومي او يا هم تنظيمي شخص ته پرېږدي؟ ځکه چې دا څوکۍ خو په واقعيت کې د هغوی ميراث گڼل کېږي او که کابل کې ناکام شي، نو غزني کې خو تياره ريزرف څوکۍ لري. يوه حل لاره دا ده چې د تلې تر اته ويشتمې وروسته سملاسي د غزني څوکۍ معلق شي، د يوې يا دوو مياشتو په بهير کې غزني کې عادلانه سراسري انتخابات وشي، البته سوله، امنيت او د دولت ټول خدمات هم په عادلانه، مساوي او متناسب ډول د غزني ټولو سيمو ته ورسېږي. که په لنډ وخت کې د سولې او د خدماتو عادلانه وېش شونی نه وي، نو بيا دې غزني د نفوسو د حقيقي وېش په تناسب پر څو حوزو ووېشل شي او هره حوزه کې دې ځانگړې ټاکنې وشي. له دې پرته د غزني پر اکثريت ولس د ايران خوښو اشخاصو تحميلول، ايران ته له څرگندې غلامۍ پرته بله مانا نه لري. که د ټاکنو کمېسيون د اوسني دريځ له مخې همدا اشخاص د غزني د وکيلانو په نامه پاتې شول، نو ايران به د همدغو وکيلانو د څوکیو د خونديتابه لپاره د کورنيو جاسوسانو په مرسته د غزني حالت وخت پر وخت همغه حالت ته بيايي چې مور يې مياشت دوه وړاندې شاهدان وو. نو د غزني مظلوم خو با غيرته ولسه! را پورته شئ او دتلې تر اته ويشتمې وروسته د خپل حق لپاره پر يوې اساسي مبارزې لاس پورې کړئ. زه د يوه افغان او مسلمان په توگه ستاسو د حقوقو يو ملاتړی او لاروی يم.

ننگرهار نړیوال اسلامي پوهنتون او یوه توطیه

د (۲۰۱۸م) کال د اکتوبر پر (۲۴)مه نېټه د کابینې غونډې یوه ناسمجول شوې پرېکړه وکړه، د دې پرېکړې مطابق باید نړیوال اسلامي پوهنتون له ننگرهار څخه کابل او یا بل ځای ته انتقال شوی وای، ځمکه ورته پیدا شوې وای او بیا یې کال وروسته ودانیزې چارې پیل شوې وای، کله چې زه له دې پېښې خبر شوم، نو یوه ورځ وروسته د اکتوبر پر (۲۷)مه نېټه مې د لوړو زده کړو وزارت له وزیر سره وکتل، د کتنې د جزیاتو لنډیز به دې ډول دی:

همدا څو شپې دمخه مې د ننگرهار د نړیوال اسلامي پوهنتون په اړه د

لوړو زده کړو وزارت له وزیر ښاغلي (خواجه عمري) سره وکتل. هغه تفصیلي خبرې وکړې چې لنډیز یې په دې ډول دی:

۱- د اسلامي هېوادونو کنفرانس نړیوال پوهنتون په ولایاتو کې نه جوړوي، په مرکز کې یې جوړوي.

۲- که تر (۲۰۱۹ م) کال پورې موږ هغوی ته په مرکز کې د هغه د

جوړېدو خبر ور نه کړو (۳۵۰) ملیونه ډالره چې دې پوهنتون ته بېل شوي، هغه د افغانستان له لاسه ووځي.

۳- د پیسو د نه ور کړې خبر د اسلامي هېوادونو کنفرانس د بهرنیو چارو

۵۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

وزارت او هغوی د کابینې غونډې ته وړاندې کړی او د لوړو زده کړو وزارت په کې هېڅ دخالت نه لري.

زما (یون) د دلایلو لنډیز:

۱- پخواني ولسمشر په ننگرهار کې د دغه پوهنتون د جوړولو حکم کړی، که اسلامي هېوادونو ورسره اختلاف درلودلای هغه دا پرېکړه نه کوله.

۲- لوړو زده کړو وزارت هلته په عملي توګه ډېره ایښې او څه کار هم شوی دی.

۳- په ننگرهار کې د دې پوهنتون لپاره پراخه ځمکه شته او د نور انکشاف امکانات هم لري.

۴- په کابل کې نه دومره ځمکه شته او نه یې حکومت په څه کم یو کال کې پیدا کولای شي. بیا به هم یادي پیسې د افغانستان له لاسه ووځي. لکه د شاه فیصل مسجد او جامعي لپاره چې په سوونو ملیونه ډالر منظور شوي وو او ټاکل شوې وه په مرنجان غونډۍ کې یې کار پیل شي، خو غاصبینو او نورو توطیه گرو یې مخه ونیوله.

حل لاره:

۱- د وزیر نظر: پوهنتون دې په کابل کې جوړ شي او ځانګې یا دوه پوهنځي دې په ننگرهار کې.

۲- زما یون نظر: دلورو زده کړو، بهرنیو چارو او جمهوري ریاست یو ملي او مسلکي هیئت دې و ټاکل شي او اسلامي کنفرانس ته دې قناعت ورکړي او د ننگرهار پراخ امکانات دې ورته تشریح کړي. که بیا یې هم قناعت حاصل نه شو، نو بیا دې پر نورو لارو چارو بحث وشي، پوهنځي

او تدریسي برخه دې په ننگرهار کې وي او که کومه اداره یې په کابل کې وي هم پروا نه کوي. په دې باب نورې خبرې هم وشوې چې دلته یې د ټولو لیکل ضروري نه دي. ښه ده چې پر حل لارو یې سبا په یوه کاري غونډه کې اساسي بحث وشي او بیا همغه حل لارې جمهور رییس ته ولېږو او هغه خپله ژر تر ژره د لوی ننگرهار د حقوقو په پام کې لرو سره اقدام وکړي.

یادښت: یوه ورځ وروسته مو په ژوندون ټلوېزیون کې د دې موضوع د جزیاتو د څېړنې لپاره یوه مسلکي غونډه جوړه کړه. د لوړو زده‌کړو وزارت پخواني مشاور، د ننگرهار پخواني والي (ګلاب منگل) او د دې موضوع پخوانیو او اوسنیو څارونکو ټولو په کې ګډون کړی و.

موضوع په اساسي ډول روښانه شوه چې نه اسلامي کنفرانس د دې غوښتنه کړې او نه هم هغوی د دې پوهنتون د جوړېدو ژمنه کړې ده. یوازې د مالیزیا نړیوال اسلامي پوهنتون د حق الزحمې په بدل کې د دې پوهنتون ماسټر پلان جوړ کړی او دا پوهنتون په خپله د افغانستان دولت له ملي بودیجې څخه جوړېږي چې اوس یې د احاطې چارې هم تر یوه حده سرته رسولي دي.

دا موضوع په هر اړخیز ډول دلته روښانه شوه چې دا موضوع یوازې د

۵۳ / د بېلابېلو لیکنو ټولګه

څو تنو د تنګنظری پر اساس رامنځته شوې او غواړي ننگرهار له دې نړیوال اسلامي پوهنتون څخه محروم کړي.

په ژوندون کې د غونډې تر خپراوي وروسته مې د جمهور رییس د مشاورانو په نامه یو لیک هم ولیکه، هغه کې مې له جمهور رییس د خپلې پرېکړې د بېرته اخیستلو غوښتنه کړې وه، لیک یا مکتوب په دې ډول دی:

د جمهور رییس د سترو مشاورانو د جدي پاملرنې وړ

د دولتمشر او یا هم جمهور رییس په دغو درنو، بناغلو او سترو مشاورانو کې به داسې څوک وي چې په ننگرهار کې د نړیوال اسلامي پوهنتون په اړه د لوی ننگرهار او په ټوله کې د ټول افغان ولس غږ او دا غوښتنلیک د جمهور رییس مېز ته ورسوي، هغه ته قناعت ورکړي، خپلې تنی وشلوي او یا هم هغه ته په زغرده د مسلې حقانیت بیان کړي؟

ستر مشاور صاحبان په دې ډول دي:

- ۱- اسد الله غضنفر په فرهنګي چارو کې
- ۲- عبدالغفور لېوال په قبایلي چارو کې
- ۳- ډاکټر اکرم خپلواک په سیاسي چارو کې
- ۴- نبي مصداق په مطبوعاتي چارو کې
- ۵- پوهنوال لعل پاچا ازمون په ټولنیزو او علمي چارو کې

- ٦- مولوي قمر الدين شينواری په قومي چارو کې
  - ٧- ملالی شينواري په ټولنيزو چارو کې
  - ٨- شميم کټوازی په ځوانانو چارو کې
  - ٩- ضياء الحق امرخېل په سياسي او ولسي چارو کې
  - ١٠- عبدالستار سعادت په انتخاباتي چارو کې
  - ١١- حاجي فضل الکریم فضل په مطبوعاتي چارو کې او ځينې نور ...
- له دغو ښاغلو څخه په جدي ډول غوښتنه کوو چې يا جمهور رييس ته خپله قناعت ورکړي او که د دې ځواک او جرئت ورسره نه وي او هغه ته مخامخ د دې حق يادونه نه شي کولای، نو د لوی ننگرهار د علمي کدرونو او د لوړو زده کړو وزارت هغه هيئت چې د دې پوهنتون ډېره يې ايښې، په گډه هغوی ته له جمهور رييس سره د کتنې زمينه برابره کړي او که دا کار يې هم په وس پوره نه وي، نو بيا دې اعتراف وکړي، چې موږ په کال کې يو ځل هم جمهوررييس سره کتلاي نه شو او نه مو هم مشوره اوري، بيا دې په يوه لويه علمي او ولسي غونډه کې په شرافتمندانه ډول خپلې استغاوې وړاندې کړي، فکر کوم تر دې به ورته د عزت بله لوړه مرتبه نه وي. موږ ځکه ښاغلو مشاور صاحبانو ته دا تکليف ورکړ چې جمهور رييس ته د ولس د پيغام او فرياد رسولو نورې ټولې لارې بندې دي.

په درنښت

محمد اسمعيل يون

د غونډې د برخوالو په استازی

اصل: د جمهور رييس د دفتر عالي مقام ته!

کاپي: د جمهوري رياست د چارو ادارې ته!

کاپي: د ملي امنيت شورا دفتر ته!

کاپي: ټولو يادو سترو مشاور صاحبانو ته!

په ننگرهار کې د نړيوال اسلامي پوهنتون برخليک

د افغانستان اسلامي جمهوريت د جمهوري رياست محترم مقام ته!

د (۱۳۹۷ل) کال د لړم پر (۳)مه نېټه د کابينې غونډې، د بهرنيو چارو وزارت د مکتوب پر اساس چې گڼې (OIC) ننگرهار کې نړيوال اسلامي پوهنتون ته بېلې کړې پيسې نه ورکوي او غواړي د ننگرهار پر ځای ياد پوهنتون په کابل کې جوړ شي، کله بېلې کړې پيسې به د افغانستان له لاسه ووځي، نو ځکه خو د کابينې غونډې په کابل کې د ياد پوهنتون لپاره د ځمکې د تدارک لارښوونه کړې ده. د دې خبر په اورېدو سره د افغانستان ملي تحريک په کابل کې د لويې مشرقي د علمي کدرونو، مخورو شخصيتونو او باخبره اشخاصو يوه مشورتي غونډه راوبلله، په غونډه کې دا څرگنده شوه چې اصلاً نه (نړيوال اسلامي پراختيايي بانک)، نه (OIC) او نه هم کوم بل سازمان د دې پوهنتون لپاره د پيسو ژمنه کړې ده. نړيوال اسلامي پراختيايي بانک يوازې (دوه سوه زره ډالر) د سروی لپاره مرسته کړې وه، (پنځه سوه زره ډالر) نور د لوړو زده کړو وزارت له بوديجې څخه د دې پوهنتون پر دېوال لگول شوي او د ماليزيا نړيوال اسلامي پوهنتون يې ماستر پلان بشپړ کړی دی. (زر جريبه) ځمکه ورته په ننگرهار کې مختص شوې او د (دوه زره جريبه) نورې الحاقيه ځمکې امکانات هم شته. په غونډه کې د مستندو دلايلو او اسنادو له مخې ثابته شوه چې له ننگرهار څخه کابل ته د نړيوال اسلامي پوهنتون انتقال سياسي انگېزه لري او په مرکز کې يو شمېر کړی هڅه کوي، هم د لوی ننگرهار ولسونه له دې حقه او هم په ټوله کې ټول افغان ولس د دې پوهنتون له گټو محروم کړي.

په دې برخه کې د ټولنيزو رسنيو له لارې هم پوره او کره مستند اسناد نشر شوي دي.

د یادونې وړ ده چې نه په کابل کې د دې پوهنتون د جوړېدو لپاره ځمکه شته، نه د بیا سروې لپاره پیسې شته، نه هم د کوم بهرني ډونر له خوا د مرستې ژمنه شوې او نه هم کوم شرط ایښودل شوی دی. دا ډول پلمې د (مرنجان غونډۍ) پر سر (د شاه فیصل مسجد او جامعي) پر وړاندې هم مطرح شوې او په پای کې یې د هغې ګټورې پروژې مخه ونيوله، اوس ستاسو له محترم مقام څخه هیله کوو د لوړو زده کړو وزارت ته لارښوونه وکړئ چې د مالیزیا نړیوال اسلامي پوهنتون له خوا د جوړ شوي ماسټر پلان او هم د دې وزارت د تېرو اجراتو مطابق پاتې کارونه پسې تعقیب کړي، هم ورته دولتي بودیجه په پام کې ونیسي او هم د بهرنیو ډونرانو مرسته راجلب کړي، له دې پرته به د لوی ننگرهار او په ټوله کې ټول افغان ولس، د دې ناقانونه پرېکړې پر ضد راپاڅي او د توطیه گرو پر وړاندې به هر هغه څه چې له واک و ځواک یې پوره وي، هغه به ترسره کړي.

په پای کې یو ځل بیا ستاسو له محترم مقام څخه هیله کوو چې د توطیه گرو مخه ونیسي او په دې برخه کې قانوني او عاجل اقدام وکړئ.

په درناوي

د لوی ننگرهار د ولسونو په استازۍ د غونډې برخوال

وروسته د نورو رسنیو په تېره بیا د فیسبوک له لارې هم دا موضوع ښه پسې روښانه شوه، په حکومت کې یو شمېر هېوادپالو عناصرو هم په کې مثبت رول ولوباوه او حکومت مجبور شو چې پر خپلې پرېکړې له سره غور وکړي. د حکومت همغې کابینې چې څه موده وړاندې یې له ننگرهاره د دې پوهنتون د انتقال پرېکړه کړې وه، یو ځل بیا پرېکړه وکړه چې پوهنتون دې په ننگرهار کې موقعیت ولري او د ودانیو د چارو پروسیجر دې تعقیب شي.

په ترڅو شېبو کې ((سارې بادونه))

((سارې بادونه)) د بناغلي (سید منتظر شاه هاشمي) شعري ټولگه ده، دا لیکنه د (۱۳۹۷ل) کال د لېنډۍ مياشتې پر (۲۱)مه نېټه پر همدغې شعري ټولگې لیکل شوې ده.

په کوم زماني بهیر کې چې بناغلي (سید منتظر شاه هاشمي) ژوند کړی او په تېره بیا، فکري بلوغ ته رسېدلی، هغه ډېره ترڅه زمانه وه او لا هم ډېره ترڅه زمانه ده. د دې زماني هره شېبه په وینو رنگ ده؛ د ((عقایدو بحران او د معنویت سقوط))، سیاسي کړکېچ او د هغو پر بنسټ د جگړې تداوم د دې زماني ترڅه واقعیتونه وو، چې ټولنه یې له سختو ناورینونو سره مخامخ کړه. شاعر چې د ټولني د حالاتو مصور دی، د دې پېښو پر وړاندې یې تفاوته نه پاتې کېږي، څه چې په ټولنه کې پېښېږي، هغه د ده پر ذهن او ضمیر ژور اغېز کوي او بیا همدا تاجر د شعر په هنداره کې بېرته انعکاس پیدا کوي. دا ((سارې بادونه)) چې اوس مور گورو دا زموږ پر ټولنه تېر شوي او ټولنه یې لړزولې ده. شاعر یوازې د دې سړو بادونو نندارچي نه دی، بلکې دې بادونو د شاعر ډېرې هیلې له ځان سره وړي، ډېرې یې مړاوې کړي، نو ځکه خو هغه د یوه حساس انسان په توگه مجبور دی چې د دې سړو بادونو انځورونه وکارې.

څه شی چې په ټولنه کې وي او څه چې پر هغې تېرېږي د شاعر په شعر کې همغه انځورېږي، که په دې وطن کې ((سارې بادونه)) نه وای تېر شوي، نو کېدی شي، دې ټولگې اوس بل نوم لرلای وای. دلته که په

دې شعري هېنداره کې (انگار، باد، باران، باندېگي، بلهاري، پرخي، تاوجن اقليم، تياکي، تنده، توپانونه، نور بنکاري، چاره، د مرگي زړه، ډاکوان، رژېدلې پانې، ساړه، بنکار و څار، لمر و غم، ملال غرونه، نهيله اوبسکه، واټن، ویرژلی) او نور گورئ دا داسې نه ده چې دا مفاهيم شاعر پنځولي، بلکې دا په ټولنه کې پېښ شوي او شاعر يوازې د انځورگر په توگه انځور کړي او تر مور يې رارسولي دي. کله چې څوک دا (ساړه بادونه) گوري او يا دا ساړه بادونه پرې لگېږي، نو د يو رنځور وطن او يوې رنځورې ټولنې سوي اوسېلي يې له نظره تېرېږي.

منتظر شاه پاچا د جگړې د نسل شاعر دی، کله چې دی د ځوانۍ منگ ته رسېدلی، نو جگړه پيل شوې، اوس چې نږدې شپېتو ته نږدې شوی لا هم جگړه او غميزه دوام لري، يانې نږدې څلوېښت کاله يې په جگړه کې او له جگړې سره مزل کړی. پاچا صيب که څه هم په جگړه کې رالوی شوی انسان دی، خو په شعر کې يې د کرکې او د جگړې د منفي غچ اخیستنې پر ځای ډېر زيات انساني عواطف ځلېږي. د ده شعرونه او نظموونه ډېر آرام دي، ډېر ستر بشري پيغامونه په کې دي. د ده په شعر کې د نفرت کلتور نه تېلېغېږي، انساني عواطف په کې په څپو دي.

شاعر طبيعتاً له قيد و بنده ازاد موجود دی، نو هاشمي صيب هم خپل فکر د مقيد شعر او نظم په چوکاټ کې را ایسار کړی نه دی. ده د مقيدې دوديزې شاعرۍ پر ځای تر ډېره حده ازاد شعر ته مخه کړې او ازاد شعر کې يې چې هم مقيد وزن زړه تنگ کړی، نو د ده په خپله اصطلاح (سپين شعر) ته يې مخ اړولی دی. د پاچا صيب شاعري لکه د سېلاب او چر په شان تېزه نه ده، بلکې د آرام سيند په شان روانه ده. تاثيرات يې اني او گړندي نه دي، بلکې متداوم او ژور دي. شاعري يې د عوامو لپاره هم نه ده او د احساساتي مشاعرو لپاره هم نه ده، دا شاعري د خواصو لپاره ده، په خواصو کې بيا هم د خاصو اشخاصو په

۵۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

تېره بيا په خپله د شاعرانو لپاره. دی په پښتو کې د گوتو په شمار هغو شاعرانو په جمله کې دی چې له عربي څخه د راغلو مقيدو شعري فورمونو څخه يې بهر شاعري کړې ده. ده ډېر ازاد شعرونه ليکلي دي، که يو نيم غزل او څلوريزه يې ليکلي، نو هغه يې هم بنايسته ليکلي دي.

ده نه يوازې يو شعري بهير تعقيب کړی، ترڅنگ يې د همدې شعري قوت په مټ يو نړه ژبپوهنيز او ژبړغاونيز بهير هم ورسره پيل کړی دی. د پوهاند زيار، ډاکټر اکبر اکبر او څو تنو نورو شاعرانو په شان يې دا ثابته کړې چې په نړه پښتو ويونو هم بنايسته شاعري کېدی شي، ده که نړه پښتو ويونه او ترکيبونه کارولي، نو بنايسته يې کارولي، کليشه يي کلمې او ترکيبونه په کې نه شته، اکثره نوي، خواږه او سوچه ترکيبونه او ويونه دي. (سترگرپ، کشنوتی، للمينه، مرگ مزل، خوږو ويونو باران، ليدن، بلهاري، وزگوږو، بې نياوه، لارلودن، بنادنامه، پنځگر، رنږي، پناڅی، تاند غږونه، ستوري ويده شول، يو څو پيمخو انځورونو لا ټالی وهلې، برميال، دوديالې، لوني، د مړو اوبسکو اقليم، ويرغالو، د شعر پرموندونو، د باورونو ځالي، پاڼرېژ، غند لغارې) او نور چې گورئ اکثره يې داسې لغتونه او ترکيبونه دي چې نورو ډېرو کمو شاعرانو کارولي او ده چې په کومه صيقل شوې بڼه کارولي، دا نو بيا د ده خپل ځانگړی کمال او هنر دی.

د ((خدایا!)) شعر کې له لوی خدایه د خلاصون هيله لري چې له وړو خدایانو يې خلاص کړي. د ((لارې سړی)) بيا بل داسې يو ازاد نظم دی چې دی په کې د يو ورک برخليک لپاره ورته هيله من دی چې مقصود منزل ته يې ورسوي او د ((لمر سړی)) بيا دې ته راغواړي چې د تورې شپې له تورتمه يې وژغوري. د ((مرگ زړي)) نظم کې بيا د يوه بودا په څېره کې د مرگ تصوير کاري. دا اسانه هنر نه دی چې څوک دې د معنوي مفاهيمو تصوير په مجسمو شيانو کې انځور کړي، خو په

دې ازاد شعر کې دا کمال موجود دی، دا نظم له پيله تر پايه د عيني انځورونو يو تسلسل دی:

... ((مرگ مې وليد
چې لرونه په لاس گرځي
د هر گل تر سيوري لاندې
د غوتيو جرړې باسي
راربېي ترې
د ماشومو راشنو شوو بزغليو
د موسکاوو تنکی فصل ...))

شاعر پر دې پوهېږي چې په کلي کې ((سارپه بادونه)) لگي، خو دی، هغوی ته هم يو پيغام لري:

((يه سړو سړو بادونو!
يو قلم يوه شپېلی لرم زه
مه اخلي يوه هم رانه
په يو نوم د خپل جانان ليکم
او په بل
کلي او کېږدی پاڅوم!))

د دې شعر مانا او تصوير ته که ژور شو، نو ډېر لوی پيغام په کې پروت دی، د ابادۍ او وېستابه پيغام، د علم او هونسياری پيغام، د تعليم او تعلم پيغام، چې همدا اوس ورته زموږ ټولنه تر هر څه زياته اړتيا لري.

((سيلاني)) شعر يې بيا د خپل هېواد د سياسي او تاريخي برخليک يا د سياستوالو په اصطلاح د جیپولولتيک جوړښت او موقعیت يو واقعي

٦١ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

انځور دی، ((بي نياوه ورمند)) شعر يې د زمانې د قضاوت پر وړاندې يو
غبرگون دی. ((انځورگري)) کې يې بيا رښتيا هم ښه انځورگري پرته ده.
((پلرنۍ مينه)) بيا د پلرنۍ مينې او عاطفي احساس څرگندونه کوي.
((تنده)) لنډ شعر کې د شهيد شوي گودر انځور کارې:

((که پر نالا والا گودر

د مات منگي په کوم کودري کې

را پاتې اوبه هېرې نه کړې

څه که دې تنده پرې خړوبه نه شي

شهيد گودر به دې

دا نيکي پر ياد ولري))

د ازاد شعرونو ترڅنگ يې غزل او څلوريزې هم له نوښته ډکې دي، د
بېلگې په توگه:

د ((غندلغارې)) غزل يو څو بيتونه يې وگورئ:

د هلمند د سين تر غاړې، د جانان کېردۍ ولاړې

د سپوږمۍ تر سيوري لاندې، يو دوه هيلې شاړې واړې

دغسې يې (گلپانې ته) غزل کې هم د پېړيو پېړيو د نادرمانه رنځونو يو
تصوير خور کړی دی:

عجيبه شانتي فطرت لرم گلپانې د خپل ځان يو حکايت لرم گلپانې

خپلې متې او لاسونه پرې کومه له پېړيو دا عادت لرم

گلپانې

نور مې هېڅ پر نړۍ نه زده بې نفاقه د دې چارې مهارت لرم گلپانې...

د پاچا صيب د دې جونگ شعرونه چې څومره سپرو، خوند يې زياتېږي، څومره چې يې لولو لذت يې ډېرېږي، دا داسې شعرونه دي چې څو څو ځله بايد ولوستل شي، پاچا صيب دا تجربه په ډاگه کړه چې په نړه پښتو کې هم شاعري کېدلای شي او ښه شاعري کېدلای شي. په دې شعري جونگ کې نه يوازې شعري انځورونه او ډېرې هنري تابلوگانې خوندي شوي، بلکې زموږ د نړه پښتو ډېره نړه پانگه هم په کې خوندي شوې ده. پاچا صيب د يوه فني او مسلکي ليکوال او شاعر په توگه د ژبني رغښت، ليکني سمون او معيار په گډون د شعر او په تېره بيا د ازادې شاعرۍ ټول رغنده توکونه په پام کې نيولي او دغه شعري جونگ يې د همدغو پخو معيارونو يوه پخه ټولگه ده. په دې کتاب کې ډېرې نورې نوې خبرې، انځورونه، دردونه او پيغامونه خوندي دي، ما يې يوازې څو بېلگو ته په ډېر لنډيز سره نغوته وکړه، نور نو کتاب خپله تاسو سره خبرې کوي او خپل رازونه او پيغامونه درته سپري. دا هم تاسو او دا هم د نړه پښتو شاعرۍ يوه بريالۍ بېلگه.

په درنښت

په پښتو کې د نورې داسې بريالۍ شاعرۍ په هيله

محمد اسمعيل يون

۱۳۹۷ ال کال، د لېنډۍ (۲۱)مه

کابل- ژوندون ټلويزيون

د ټاکنيزو کمېسيونونو د جدي پاملرنې وړ

دا ليکنه د (۲۰۱۸م) کال د دسمبر پر (۲۳) مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۲) مه نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

د جمهوري رياست د نوماند لپاره د اساسي قانون دوه شپېتمه ماده ځينې ځانگړنې مشخصوي، خو د همدې مادې دويمه فقره څو اساسي ځانگړنې په گوته کوي چې له هغو پرته يو شخص د دې حق نه لري چې د ياد مقام لپاره ځان نوماند کړي.

دا فقره وايي، د جمهوري رياست نوماند بايد: ((د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زېږېدلی وي او د بل هېواد تابعيت و نه لري)).

اوس خبر شولو چې د لطيف پدram په نامه يو شخص چې هېڅکله يې ځان افغان نه دی بللی او تل يې په ډاگه د افغان او افغانستان له نامه او سياسي جوړښت سره مخالفت کړی او نورې ملت ضد څرگندونې يې کړي دي، غواړي ځان د افغانستان ولسمشرۍ مقام ته نوماند کړي، نو کله چې يو څوک خپله ځان افغان نه بولي نو طبيعي خبره ده چې له

افغان مور او پلاره به هم نه وي زېږېدلی او که مور و پلار يې افغانان وي او دی له افغانيته منکر وي دا خو لا بله گناه ده. په ډاگه بايد ووايو چې ولسمشرۍ ټاکنو ته د لطيف پدram او د ده په شان د نورو اشخاصو ودرېدل د اساسي قانون د دوه شپېتمې مادې د اکثره فقرو په تېره بيا د دويمې فقرې له ټولې محتوا سره څرگند مخالفت دی. زه د يوه افغان او د اساسي قانون د يو پلوي په توگه پر ټاکنيزو کمپسيونو غږ کوم چې له قانون سره سم دې ولسمشريزو ټاکنو ته د لطيف پدram او د ده په شان د نورو اشخاصو د نوماندۍ مخه ونيسي او که دوی دا کار و نه کړ، نو دوی خپله په جرم او لاقانونيت کې شريک گڼل کېدی شي. په داسې يو حالت کې به زه د يو افغان په توگه د افغانستان د اساسي قانون ملاتړ خپل يو اساسي مسووليت وگڼم، پر عدلي او قضايي ارگانونو کې به پر ټاکنيزو کمپسيونونو خپل شکايت ثبت کړم او خپله قانوني او ملي داعيه به پر مخ يوسم. له ټولو ملتپالو او هېوادپالو افغانانو په تېره بيا له ځوانانو څخه مې هيله ده چې زما دا غږ بدرگه کړي. څرنگه چې زه اوس په بهر کې يم او هلته په کابل کې نومليکنه روانه ده نو زما تر راتگ پورې له قدرمنو ورونو هر يو: عبدالستار سعادت، شېرعلم امله وال، مجيب الرحمن لحاظ، ميرويس ستانيکزي او نورو ټولو با شعوره او قانونپاله افغانانو هيله کوم چې دا موضوع تعقيب کړي او پرې نږدي چې لطيف پدram او دده په شان نور پردیپالي، هم د افغانستان شيره وشربت وزبېښي او هم بېرته د افغانستان پر ضد غږ پورته کړي، هم له همدې اساسي قانون څخه ناوړه گټه پورته کړي او هم بېرته د همدې قانون محتوا تر پښو لاندې کړي. د يوويشتمې پېرې تر ټولو رزيلانه منطق: افغان نه يم، افغانستان نه منم، خو د جمهوري رياست مقام ته يې ولاړ يم. که مور اوس ددغسې رزايلو مخه و نه نيسو، نو راتلونکی افغان نسل به زموږ پر قبرونو لارې راتو کړي...

يو حل بيا د قانون د ملاتړ غړ

دا ليکنه د (٢٠١٨م) کال د دسمبر پر (٢٦) مه، چې د (١٣٩٧ ل) کال د مرغومي له (٥) مه نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

بناغلي خالد او بناغلي صالح خو غټې
څوکۍ اشغال کړې، دلته پر دې بحث
نه کوم چې دې بناغلو پخوا څه کړي،
يا به راتلونکې کې څه وکړي او يا به هم
د څه کولو لپاره څومره وخت او څومره
مجال ولري؟ خو زه د قانون بېچاره غم
وړی يم، څومره چې څوک د خدای (ع)
په نامه قسمونه خوري همغومره د الله (ع)
له لارې تېری کوي او څومره چې د
قانون او په تېره بيا د اساسي قانون د
تطبيق چنې وهي، همغومره له قانونه
سرغړاوی کوي. دولتشر غني په سوونو
ځله ويلې چې پر اساسي قانون معامله نه
کوم او دا معامله راته د اولاد پر سر
معامله ښکاري او د دې تر څنگ يې بار

بار د امنيتي سکتور پر ((غیر سياسي)) کولو ټينگار کړی دی. اوس چې

د دوو سیاسي گوندونو مشران د دوو امنیتي ارگانونو د مشرانو په توگه و ټاکل شول، نو سړی حیرانېږي چې یا ښاغلی غني حافظه نه لري، یا ورته دا دېرش ملیونه افغانان د سړي زامن نه ښکاري او یا یې اساسي قانون لوستی نه دی. د اساسي قانون په (۱۵۳) ماده کې راغلي دي: ((قاضیان، څارنوالان، د وسلوالو ځواکونو د پولیسو منصبداران او د ملي امنیت کارکوونکي نه شي کولای د دندې د تصدی په موده کې په سیاسي گوندونو کې غړیتوب ولري)). اوس خو دې مادې ته نه دولتشر او نه دولتکشر وکتل، هر څه د نامشروع سیاسي ضرورتونو قرباني شول. اوس که دا دواړه یاد ښاغلي له خپلو سیاسي گوندونو ظاهري استعفاوې ورکوي، هم له یو لړ ستونزو سره مخامخېږي، که گوندونه یې گوندونه وي کېدی شي ورته ووايي چې موږ مو د څوکۍ لپاره وسیله کړو، د غني پر وړاندې له نظریاتي اختلاف سره سره یو سلو اتیا درجې بدلون له گوندي اصولو سره اړخ نه لگوي او که چېرې دا کوم اغېزناک گوندونه نه وو او هسې وړې وړې ډلې او بیا نورو پسې تړلي فرکسیونونه وي، نو بیا یې په دومره درنه تیره تلل بله تېروتنه ده. ښاغلی صالح خو همدا اوس د دولت د یو اجرائي مامور تر کچې پورته د دولت د یو پالیسي میکر شخص په توگه خبرې کوي. د سولې په باب د هغه څرگندونې د نظار شورا له پخوانۍ نظریې الهام اخلي، دا چې جمعیت او طالبانو کې به کومې ډلې افغانستان ته ډېر زیان رسولی وي دا بېل بحث دی چې اوس پرې دلته بحث نه کوو، خو دلته غواړو یو ځل بیا د قانون پر حاکمیت ټینگار وکړو. یو نیم درباري غوږه مال لیکوال او میکوال کېدی شي د دولتشر د دې تېروتنې د پټونې لپاره دا سپېږوني ور پورې کړي چې د دفاع او کورنیو چارو وزارتونو د مقامونو پوستونه خو اوس ملکي شوي دي، نو څه پروا کوي که دا کسان دلته مقرر شي. دلته باید وویل شي چې د دې پوستونو سیاسي کېدل

٦٧ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

په اصل کې د قانون خلاف کار دی. دویمه خبره دا ده چې دا دواړه بناغلي پوځي رتبې هم لري، دا بناغلي که ملکي رنگ هم ولري اصلي خبره همدا ده چې دواړه سياسي خلک دي او دلته هم د سياسي انگېزې له مخې مقرر شوي. د اساسي قانون محتوا بيا په څرگند ډول د دغې سياسي انگېزې مخالفه ده. نور نو د ولس او مفکر صيب خوښه چې د اساسي قانون محتوا مني او که خپله خبره.

افغانستان کې: څوک د چا ميراث دی؟

دا ليکنه د اوريند اوونيزې په (١٣)مه گڼه کې چاپ شوې ده او د (٢٠١٨م) کال د دسمبر پر (٢٩)مه نېټه، چې د (١٣٩٧ل) کال د مرغومي له (٨)مې نېټې سره سمون خوري، پر بېلابېلو وېبپاڼو او فيسيوکپاڼو خبره شوې ده.

ډېر وړاندې ماضي ته نه ځو؛ د خپلې اوسنۍ زمانې پر قضاوتونو قضاوت کوو، په همدې تېر څلورنيم کلن حکومت غږېږو، هر کار چې د اوسني حکومت په وس پوره نه وي؛ په هغه کې پاتې راشي او يا يې هم په کار کې څرگنده نيمگړتيا احساس شي، نو وايي دا خو د تېر حکومت ميراث دی. په همدې يو لنډ او نا معقول ځواب، ټولې خاورې پر تېر حکومت واړوي او په دې ډول خپل ځان له مسووليتنه وژغوري، خو که چېرې د همدې حکومت رغښت، جوړښت، واکمنو چارواکو، د کورني حالت څرنگوالي او بهرني ملاتړ ته وگورو، نو له تېر حکومت سره په کې ډېر زيات توپير نه ليدل کېږي.

افغانستان کې: څوک د چا ميراث دی؟

محمد اسمعيل يون

په تېر حکومت کې هم فساد په څپو و، اوس هم دی، هغه وخت هم

جګړه روانه وه، اوس هم روانه ده، هغه وخت هم حکومت ائتلافي و، اوس هم ائتلافي دی، هغه وخت هم حکومت له بهرني ملاتړ پرته خپل ژوند نه شو تضمینولای، اوس یې هم نه شي خوندي کولای، هغه وخت هم ځانساتي، غوره مالان او د وخت زامن په حکومت کې واکمن وو، اوس هم دي. هغه وخت هم د جنگسالارانو واک او راج چلېده، اوس هم چلېږي، هغه وخت هم زورواکو ولسمشر ته مخامخ کنځلې کولې، اوس یې هم کوي، همغه وخت هم د سنبلې (اتلسمه) په وحشت او دهشت نمانځل کېدله، اوس هم نمانځل کېږي، هماغه څېرې چې همغه وخت په ټلوېزیونونو کې ځلېدلې، اوس هم ځلېږي. ډېر کم کيفي او يو څه ظاهري بدلونونه محسوسېدې شي. کومې څېرې چې د بن تر کنفرانس وروسته پر هېواد واکمني شوې، د کرزي په لنډمهاله، منځمهاله او دوو انتخابي دورو کې یې امتداد پیدا کړ، له یوې دورې بلې ته لا پسې وغورځېدلې، البته په طبيعي ډول به ځينې عمر خوړلې څېرې د ژوند له مداره وتلې وې، خو همغه فکري او سياسي جريان چې له همغې ورځې حاکم و، تر نن ورځې په ډېر کم تغير او توپير سره دوام لري. زه د هغو اشخاصو له جملې څخه يم چې له لنډ مهالې دورې څخه بيا تر ننه پورې د حکومت ټوله اډانه په دقت سره څارم. له همغه پيله او تر دې دمه چې زما په گډون هر شخص د وخت د ناخوالو پر وړاندې بغاوت کاوه، نو د همغې زمانې واکمنو غوره مالانو، خانخوښو به د متعصب، ژبپال، نشنليست او فاشيت په گڼو نومونو تورنولو. کله چې د اشرف غني د حکومت بڼه راجوړه شوه، نو موږ فکر کاوه چې ظاهراً د يو تريخ او غوڅ سړي په وجود کې به د کرزي د وخت غوره مالان وده ونه کړي، ځای به یې راڼه، ژورليدي او زړور خلک ونيسي، خو کله چې دا حکومت خپل لومړني گامونه پورته کړل، نو پخواني غوره مالان هم گام پر گام له دې حکومت سره همغږي شول. زه په دې حکومت کې د

نورو ڊپرو ترڻنگ يو دوه داسي څرگند غوره مالان پڙنم چي د ولسمشر
 كرزي د حاكميت په وروستيو كي يي په پته او څرگنده زمور د هغو
 ملي مبارزو او مظاهرو مخالفت كاوه چي مور د ملي هويت د خونديتابه
 او ځلا لپاره كولې، دي خلكو به همدا ويل چي: [تاسي] (رييس
 صاحب)) ته مشكلات جوړوي، دا وخت اوس د دي خبرو نه دي، رييس
 صيب پرپردي چي ملت راټول كړي، اوس د هويت د پورته كېدو
 وخت نه دي. [مور به يي] ((ماجرا جو)) معرفي كولو او خپل ځانونه به
 يي د وخت پر سياستونو او رمزونو پوه كښل.

كله چي د ملي هويت د خونديتابه ستونزه د كرزي له حاكميته د غني
 حاكميت ته راوړسېده، نو مور بيا هم لاريونونو ته اړ شولو، غني بيا د
 بناغلي كرزي همغو پاتي شونو بناغلو ته دنده وسپارله چي مور سره په
 دي باب وغږېږي، هغوي بيا مور ته وويل چي: [اوس د دي وخت نه
 دي چي تاسي دا مسئلي راپورته كړئ، ملك بحران ته ځي]. (رييس
 صاحب)) نورې ډېرې ستونزې لري، له دي مسئلي څخه تېر شي او
 تاسي خو پوهېږئ چي دا ځيني ستونزې مور ته له تېر نظامه په ميراث
 پاتي دي، دا بايد همغه وخت حل شوې وي، د تېر نظام مشكلات
 اوسني حكومت او رييس صاحب نه شي حل كولاى. [دا مهال نو زما
 اوسېله ختمه شوه، ما ويل تاسي نه پوهېږئ چي د تېر نظام ميراث څه
 شي دي او څوك دي؟ د تېر نظام ميراث خو همدا تاسي ياستئ، چي
 په هغه حكومت كي هم واليان او وزيران وي او اوسني كي هم، دا
 مشكلات خو هغه وخت كي هم وو، اوس هم دي، هغه وخت هم تاسي
 چارواكي وي او اوس هم ياست، هغه وخت هم تاسي مور په بېلابېلو
 نومونو تورنولو او اوس هم همدا كار كوي، هغه وخت به مو هم ويل
 چي (رييس صاحب)) ته جنجال جوړوي او اوس يي هم وايئ، چي
 (رييس صاحب)) ته جنجال جوړوي، كه چېرې د تېر حكومت او يا د

٧١ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

کرزي صيب د ميراث خبره وي، نو خو ستاسو دواړو په گډون ډېر د کرزي ميراث ياستی، خپله همدا بناغلی اوسنی جمهور ريس د کوم نظام ميراث دی؟ ايا د بن له کنفرانسه رانيولې بيا تر ننه پورې د همدې حکومت برخه نه وه؟ ايا دی د مرستو د انسجام ادارې مشر نه و؟ د ماليې وزير نه و؟ د کابل پوهنتون ريس نه و؟ د واک د لېږد بهير مشر نه و؟ چې په دومره واک کې څوک د تېر حکومت ميراث نه وي، نو بيا يې نور څوک ميراثيان دي؟

ما هغه وخت دې بناغلو ته دا خبره هم وکړه، گورئ چې سبا بل حکومت راځي، هسې نه چې موږ بيا محکوميت کې او تاسې بيا حاکميت کې اوسئ او بيا به مو موږ د تېر حکومت د ميراثيانو په توگه د مجرمينو په تور تورن کړي يو، ايا تاسې به موږ ته داسې تضمين راکړئ چې پر همدې دوو حکومتونو بسنه وکړئ او بل کې شريک نه شئ؟

دا مې يوه بېلگه راوړه، اوس ټول حکومت له داسې بېلگو ډک دی، اوس خبره دا کوم چې د اوسني حکومت اصلي جوړښت په سلو کې (نوي) همغه کسان دي چې په تېر حکومت کې راتاله وو. واکمن، مداحان، فسادگر او نور همغه د وخت زامن دي چې پرون هم په حاکميت کې وو، نن هم دي او سبا به هم وي. ډاکټر غني کېدی شي يوازې (لس) سلنه اشخاص چې په هغه کې يو شمېر ځوانان او ځينې هغه اشخاص چې له دې ټولني څخه لرې او له لوېديځه راغلي دي، د حکومت پر ځينو مهمو څوکيو گومارلي وي، نور نو هماغه غر او هماغه کربوري دي.

اوس پوښتنه دا ده چې د تېر حکومت ميراث خو اوسني حکومت ته پاتې شو، د اوسني به هم سباني ته پاتې شي که نه؟ په خواشيني سره بايد ووايو چې ځواب يې (هو) دی، هغه څوک چې د وخت پر نبض

پوه دي، هغوی د زمانې له باد سره سم چلېږي، د وخت د توپان مخې ته نه ودرېږي، خو هغوی چې د وخت نادودې نه شي زغملی، له هغو سره مقابلې ته وردانگي، یا یې د وخت توپان له ځان سره وړي او یا د توپان مسیر بدلوي، خو د وخت زامن له وخت سره سم زېږي، بیا ژوندي کېږي او د وختونو له رنگونو سره خپل رنگ بدلوي، تر موږه ډېر ((هوبسار)) دي.

موږه لېونو د زمانې گړپوان نیولی دی خلک هوبساران دي له وختونو سره ځي

ډېر حکومتونه او ډېر نظامونه همدغه ډول اشخاصو له گړنگه غورځولي. د وروستی پایلې په توگه مې وړاندیز دا دی چې د اوسني حکومت د مهمو سیاسي او اداري چارواکو یو اوږد لېست باید د رسنیو او زمانې حافظې ته وسپارل شي چې دا ډول اشخاص بل حکومت ته د متواتر میراث په توگه په میراث پاتې نه شي، په دې مانا چې هغه حکومت به هم دغسې ریشخند کړي، لکه دا دوه تېر حکومتونه چې یې هم وخورل او هم یې ملامتي پر نورو ور بار کړه. هدف دا دی چې د ((غني حکومت)) ((غني میراث)) کوم ((غریب ولسمشر)) ته پاتې نه شي.

افغانستان کې د مشورې قیمت

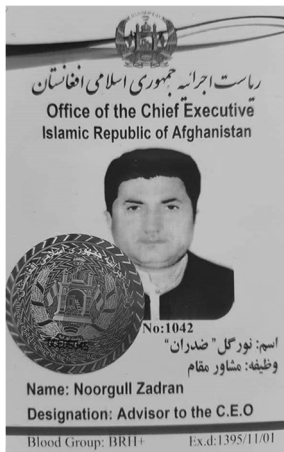
دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (لومړۍ) نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۱۱) مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

مشوره یو اسلامي اصل دی، هر کله چې یو کار له ستونزو سره مخ شي، نو په مشورې یې غوټه خلاصېږي، یانې مشوره د بحراني مسایلو د حل یوه اساسي لاره ده، خو دا نه چې مشوره او مشاور په خپله د بحران پر یوه عنصر بدل شي. زموږ په هېواد کې چې له هر ارزښت سره سرسري، متضاد او معکوس چلند شوی، نو هغه ارزښت یې لاپسې پیکه کړی دی.

اوس نو د مشورې او مشاور وار را رسېدلی دی. اوس ارګ یا جمهور رییس غني په مجموعي ډول (۵۸۳) تنه مشاورین لري او سپیدار ماني یا اجراییه رییس ډاکتر عبدالله (۴۵۷) تنه. د جمهور رییس غني

وروستی مشاور اقبال عزيزي و چې تر (۲۰۱۹م) کال يوازې دوه ورځې دمخه يې د اقبال وزرونه وغورځول او د جمهور رييس په حکم د

مشاورانو له ستر کاروان سره وصل شو. د ځينو ارقامو له مخې د جمهور رييس د هر مشاور مياشتنی معاش له (۲۰۰۰-۱۰۰۰۰) او د اجرائيه رييس د هر مشاور مياشتنی معاش له (۱۰۰۰-۶۰۰۰) امريکايي ډالرو پورې دی. البته په دې کې هغه نور لگښتونه او معاشونه لکه د ساتونکو او اشپز معاشونه او دفتري لگښتونه شامل نه دي. که دا ټول سره محاسبه شي، نو د هر مشاور

مياشتنی لگښت په اوسط ډول لس زره امريکايي ډالرو ته پورته کېږي چې په ټوليز ډول د ټولو (۱۰۴۰) تنو مشاورينو مياشتنی لگښت لس ملیونه او څلور لکه (۱۰۴۰۰۰۰۰) ډالره کېږي، چې د کال ورڅخه يو سلو څلیرشت ملیونه او اته لکه (۱۲۴۸۰۰۰۰۰) ډالره جوړېږي او که دا بيا په پنځو کلونو کې ضرب کړو نو شپږ سوه او څلیريشت ملیونه (۶۲۴۰۰۰۰۰۰) ډالره ور څخه جوړېږي. يانې زموږ هېواد په پنځو کلونو کې يوازې د جمهوري او اجرائيه رياستونو په کچه شپږ سوه وڅلیريشت ملیونه ډالره مشورتي لگښت زغمي. دا خو د مشاورينو د مشورو مستقيم زیان دی او تر دې اخوا که د اکثر مشاورينو نا مستقيم زیان لکه له همدې نامه څخه ناوړه گټه اخيسته، فساد کې ښکېلتيا، رشوت او نور ډېر مسايل په پام کې ونيسو خبره تردې هم خرابېږي. د ريشخندی بله خبره خو لا داده چې د دې مشاورانو اکثره يې په کال کې يو ځل هم جمهور رييس ليدلای نه شي، مشوره خو لا پر ځای پرېږده، نو د افغانستان مشاوران مشوره نه شي ورکولای، خو د معاش مستحق گڼل

۷۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

کېږي. دا په داسې حال کې ده چې ښاغلي غني بار بار وييلي چا ته وړيا معاش نه ورکوم، غواړم اداره ځوانه، منسجمه، موثره او اداري تورم ختم کړم. خو دې سره سره د دې دومره مشاورينو شتوالی زموږ په ټولنه کې څو اړخيز متضاد واقعيتونه را برسېره کوي:

لومړۍ- جمهور رييس د ژوند په هېڅ ډگر کې پر هېڅ نه پوهېږي، نو ځکه يې په هر برخه کې دومره گڼ شمېر مشاورين ټاکلي دي.

دويم- جمهور رييس پر هر څه پوهېږي، خو دا ښاغلي يې يوازې ددوی د خوشالی په خاطر مقرر کړي او مشورې ته يې هېڅ اړتيا نه لري.

درېيم- جمهور رييس مشاورين لري، خو مشوره ورڅخه نه اخلي، يانې غلي او بې مشورې مشاورين دي.

څلورم- مشاورين د مشورې اهليت، کفايت او زړورتيا نه لري او يا هم جمهور رييس ورته وخت او ارزښت نه ور کوي.

پنځم- دوی په مشاورت او جمهور رييس يې په نه مشوره خوشاله دي، دواړه خپله گوزاره کوي او وخت تېروي.

شپږم- په دې دومره مشاورانو، مشاوراتو او مفکراتو کې بيا هم د مشورې

سر ورک دی او پری لاپسی انجریږي.

دا ټولې خبرې چې سره را ټولې کړو، گټې او زیانونه یې سره پرتله کړو، نو دې نتیجې ته سره رسېږو چې له دې مشورو څخه (نه مشوره) ښه او ولس ته په گټه ده. حقیقت خو دا دی چې جمهور رییس څلورو پنځو مشاورینو ته اړتیا لري چې په فرهنگي، ټولنیزو، سیاسي، اقتصادي، امنیتي، بهرنیو او نورو ضروري چارو کې جمهور رییس ته لازمي مشورې ور کړي، نور نو د مشاورینو دا لښکر هسې د ملت او بیت المال پر اوږو بار دی او نور دوام یې د نور زیان په مانا ده، نو که ښاغلی مفکر صاحب رښتیا هم مشورې ته غوږ ږدي، نو ښه لاره دا ده چې هم له جمهوري ریاست او هم د حکومت له نورو ارگانونو څخه د مشاورانو دا زوړ او گوزڼو هلی کاروان ژر تر ژره رخصت کړي، که اکثره لوړ پوړي دولتي چارواکي دومره کمزوري وي چې په هره برخه کې یو یو مشاورته اړتیا لري، نو بیا خو دې دا بېکاره خلک لري او پر ځای دې هماغه هونښیار مشاورین مقرر شي چې په خپله خپلې مشورې په ښه ډول عملي کړي. د اوسنیو مشاورینو په میاشتنی معاش مور کولای شو په هر ولایت کې هره میاشت د یو مسجد، یو روغتیايي مرکز او یو ښوونځي ودانۍ جوړې کړو. اوس یوازې لگښتونه دي او معاشونه، نه مشوره شته نه یې کارونه. دا بحث تردې هم غځېدلی شي خو څرنگه چې زه په یو سفر یم او دا دی درې ساعته د نوي کال له پيله تېر شول او درې ساعته وړاندې هر یو د فیسبوک په څپو د (۲۰۱۸م) کال په وروستیو شپو کې خپل خپل انځور د یادگار په توگه وړاندې کړ، نو ما د خپل تصویر پر ځای د خپل هېواد د مشاورینو د یو بې هدفه کاروان یو رنځور تصویر هېوادوالو ته وړاندې کړ. هیله ده (۲۰۱۹م) کال مو دتېر کال په شان خوږی او بې هدفه نه وي. د خپل ملت د سوکالی او د خپل هېواد دا بادۍ په هیله.

د ولسمشریزو ټاکنو معادله

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۱۱مه)، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي میاشتې له (۲۱) نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

تر اوسه لا وخت شته چې سړی په څرګند ډول د ټاکنیزو ټکټونو په باب غوڅ نظر څرګند کړي، خو کوم څه چې لا تر مخه ښکاره دي، هغه په ټاکنو کې د قومیتي عنصر څرګند اغېز دی. د بېلګې په توګه که کرزی او غني اکثریت پښتنو ته منسوب نه وای، نو دا څوکۍ به یې په خیال کې هم نه وه لیدلې، خو د اکثریت پښتنو تر څنګ د نورو قومونو او قومي لږکیو شتوالي هم ټاکنو ته خپل خاص جذابیت ورکړی او د ګټونکي نوماند په ګټه یې د یو کټلیست رول اجرا کړی دی.

ځینې اقلیتونه او د هغوی مشران پر دې نزاکت ښه پوهېږي، په داسې حال کې چې اکثریت پښتون مېشته سیمې د جګړې په اور کې سوزي او په دې حالت کې یې د طبیعي ووب ساحه راتنګېږي، نو داسې

شرایط د دوی لپاره یو طلايي چانس دی، چې خپل قیمت تر اصلي حالتو څو ځله لوړ کړي. له دې واقعیتونو سره سره د تاجکانو په نامه له مطرح شویو ځینو څرگندو خبرو پرته نور قومونه د لومړۍ څوکی لپاره سیالی ته زړه نه ښه کوي. په دې کې د پنجشېر درې نظام شورا ډېره زیاته مطرح ده. دوی هم جمهوري ریاست ته کانديد ورکوي او هم احتمالي گټونکي کانديد سره خپل یو یو مرستیال ملگری کوي. دوی وایي که موږ وگټله، نو جمهور رییس به زموږ وي او که موبایلوله، نو مرستیال خو مو تیار خوندي دی. که اوي شوه که للمي ددوی برخه خوندي ده او د دې تر څنگ اپوزېشن هم له لاسه نه ورکوي. د کرزي صیب د حاکمیت په دوو دورو کې ما د یو ملتپال افغان په توگه هڅه وکړه چې د جمعیت او نظام شورا دا طلسم مات شي، خو د کرزي صیب په څېر گڼ شمېر ځانساتو پښتنو سیاستوالو زموږ خبرې ته کوم ارزښت ور نه کړ. کله چې د کرزي صیب د واکمنۍ تر دوو دورو وروسته د ډاکټر صیب غني د نوماندۍ وخت را ورسېد، نو ما ورته په زغرده وویل چې که د کرزي صیب په شان دې له نظام شورا او یا جمعیت څخه څوک د لومړي مرستیال په توگه راوست موږ دې سر له همدا اوسه مخالف یو او گټلی یې هم نه شي. ما ورته وویل چې د جمهوري ریاست ټاکنیز ټکټ د یو مثلث بڼه لري، هر چا چې د دې مثلث درې واړه ضلعي د اکثریت پښتنو په گډون ددوو نورو مطرح قومونو (ازبکو او هزاره وو) په استازو ډکې کړې، همنه کانديد گټونکی دی او همدا د ټاکنو سیاسي ریاضي ده. هغه وخت زما خبرې پر غني او نورو ناستو مصلحتي او ډارنو سیاستوالو ښې و نه لگېدې، خو وروسته یې بیا همدا خبره ومنله. څه موده وروسته ښاغلي غني راته د یوې غونډې د پیل په بهیر کې په غوږ کې په ورو وویل: ((ستا فورمول خو مې عملي کړ ښه فورمول دی اوس خو به مې ملاتړ کوي؟)). هدف مې دا دی چې په تېرو

ټاکنو کې د غني د بري راز په دې کې و چې د جمعيت د بې رايو مرستيال پر ځای يې د ازبکو رايې را خپلې کړې. دا چې دوستم له اخلاقي او علمي پلوه د دې پوست لپاره څومره وړ و کله دا بېل بحث دی. خو رايې يې غني ته ډېرې په گټه وې. زما خپل هدف هم هغه مهال هم دا و او اوس هم دا دی چې ازبک قوم بايد په ټوليز ډول د سياسي قدرت په دايره کې داخل شي. هدف مې له شخص څخه نه و او نه موږ غوندې خلکو ته د دوستم جرمي سابقه د زغم وړ وه. غني بيا دا مهال له احمد ضيا مسعود سره بله معامله هم روانه کړې وه، هغه سره يې په پټه د درېيم معاونيت او يا هم د هغه د معادل پوست د جوړولو ژمنه کړې وه. ما همغه وخت د غني خوا ته د احمدضيا مسعود له راتگ سره ځکه مخالفت وښود چې د دې راتگ قيمت خورا زيات او د اساسي قانون له محتوا څخه د سرغړاوي په بيه و. زه پر دې پوهېدلېم چې احمدضيا مسعود لکه څنگه چې کرزي ته رايې را نه وړې دغسې يې غني ته هم نه راوړي، خو دا څو رايې چې راوړي هم، دا د ډاکټر عبدالله هغو لسگونو زرو جعلي رايو ته مشروعيت ور کوي چې هغه يې په پنجشېر او نورو تاجک مېشتو سيمو کې د درغلی له لارې د ځان په گټه کاروي. تر ټاکنو وروسته غني له عبدالله سره گډ حکومت جوړ کړ، احمد ضيا ته يې د قانون خلاف خپل امتيازات ور کړل، خو موږ يو ځل بيا د قانون لار ونيوله او تر ننه همدا لاره پالم. اوس چې يو ځل بيا د ولسمشرۍ ټاکنو لپاره ټاکنيز ټکټونه خپله بڼه خپلوي، نو دې يادښت ليکلو ته اړ شولم. کله چې خبر شولم چې اتمر صيب په خپل ټکټ کې يونس قانوني ته ځای ور کړی، نو ما ورته مشوره ور کړه چې قانوني نه يوازې تاته د رايې د راوړنې سبب نه کېږي، بلکې ستا رايې به خرابې کړي. ما ورته وويل چې دوی يو ځل بيا همغه لوبه تکراروي چې مخکې يې کړې وه، يو کار چې درې ځله تجربه شي هغه بيا ولې تکرار

شي، ما ويل قانوني به درته دومره رايې راوړي لکه انجنير محمدخان چې ډاکتر عبدالله ته ور کړې وې، تر هغو به لا هم کمې وي. ځکه تاجک به وايي له اتمر سره خو مو له رايو پرته څوکې خوندي شوه اوس نو راځه د ولسمشرۍ لپاره خپل کانديد ته رايه ور کړه. دې ورځو کې چې یونس قانوني خپل غړيز او بيا ویديويي پیغام نشر کړ، نو خبره تر مرستیالی هم پورته لاړه. هم له اتمر سره اول معاونیت غواړي، هم د جهاد او مقاومت له حوزې یو بل کانديد ودروي، هم د صدارت پوست ایجادوي، هم درېیم معاونیت رامنځته کوي، هم والیان نیمه انتخابي کوي او هم رايې نه ور کوي. نو اوس به څوک وي چې ورته ووايي چې کله هم احمد ولي مسعود ستاسو د جهاد او مقاومت د حوزې کانديد وي، نو همغه ښاغلی بريالی کړه، ټولې غوښتنې مو په یو وار عملي کېږي، نو ضرورت څه دی چې اتمر او غني سره هم یو یو مرستیال پینه کوي. کله چې قانوني خپله اعتراف کوي چې د ولسمشرۍ مقام ته نه شي رسېدلی، نو بيا ولې هغه سره د اکثریت ولس د هیلو خلاف معامله وشي؟ قانوني خو اتمر صیب له گړنگونو گوزار کړ، خو اوس وار د غني صیب دی چې د بل کوم جمعیتي له لاسه به ورته گوزار خوري. ښاغلي غني خپل مخلوع وزیر (صلاح الدین رباني) ته تر اوسه پورې په لسگونو جرگې ور لېږدلي دي چې د ده مرستیالي ومني، دا چې د هغه مرستیالي به پښتنو ته په څومره سرتیټۍ او هېواد ته به په څومره قانون ماتونې تمامه شي دا به څو ورځې وروسته روښانه شي. همدا رنگه له عبدالله سره هم د معاملې څرکونه ښکاره کېږي. اوس د نتیجې په توگه وایم هر کانديد چې له جمعیت او نظار شورا سره د خپل قدرت لپاره معامله کوي له دې وطن سره خیانت گڼل کېږي. جمعیت او نظار شورا په افغاني سیاست کې یوه منفي پدیده ده او دا چې له هرې بلې مثبتې پدیدې سره یو ځای شي هغه پر منفي پدیدې بدلوي، نو غني او یا اتمر

۸۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

که غواړي په ټاکنو کې بريالي شي او يا په لومړي او دويم مقام کې راشي، نو له ازبکو، هزاره وو او يا نورو ورونو قومونو څخه دې غوره اشخاص د مرستيالانو په توگه غوره کړي. احمدولي مسعود، قانوني، صلاح الدين رباني، عطا محمد نور، جمعيت او نور تاجک وروڼه دې دا ځل پرېږدي چې له کوم تشويش او ابهام پرته د خپلې خوښې خپل کاندید ته رايه ورکړي او تر ټاکنو بل ښه بديل خو لا دا دی چې ټول په گډه د سولې لپاره کار وکړو. هر چا که په افغانستان کې سوله ټينگه کړه له ووتونو پرته هغه د خلکو په زړونو کې ولسمشر دی، هم محبوب دی، هم اتل دی او هم د ابدې عزت څښتن. نورې خبرې بيا بله ليکنه کې. خو په پای پای کې د غني او اتمر له اورپکو پلويانو هيله کوم چې ډېره گرمه او ډېره سره يې مه خورئ چې دواړه حالته ستوني ته زيان رسوي، د اشخاصو پر ځای د سستمونو او قانون ملاتړ وکړئ، راځئ څوک چې له قانونه سرغړاوی کوي مخه يې ونيسو. زموږ د خلاصون لار قانون دی، د قانون پلي کېدنه او قانونپالنه.

د نن اړتيا

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۱۴)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۲۴)مې نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده. دا مهال د پښتون ژغورنې غورځنگ له خوا په محکوم افغانستان کې لوی لاريونونه روان وو.

نن چې په محکوم افغانستان کې د ازادۍ نارې خورې دي، که ملنگ جان ژوندی وای، نو لکه بلبل به ورته چنبدلی و او ضرور به يې دا ترانه زمزمه کوله:

نن زلميان د پښتنو تجربه کېږي
تماشو له يې ولاړ دی ټول جهان
دا يادگار به تر قيامته پاتې کېږي
مېړنيه دا دې وخت دی د ميدان

او نن چې سردار محمد داود خان ژوندی وای، نو بيا خو به د

لښکرکشی او سفربرۍ غږ وای، نو د پنجاب به څه حال و؟

خو اوس موږ په ډېره پيکه زمانه کې ژوند کوو، د ډيورند پر کرښې اغزن تار تېرېږي، خو موږ لا ورته سپينې سپينې گورو، لا هم د وطن د گټو د غورېدو پر ځای شخص ته دعاگانې کوو چې زرکلن شې. که زر کاله پر همدې چوپتيا او بې

ننگۍ تېرېږي، نو خدای (ج) دې دا عمر کال او میاشتي ته را لنډ کړي. د وخت واکمنه غاړه دې د ډیورنډ په اغزن تار وتړل شه چې د دې تار او ناتار پر ضد چغه نه پورته کوي او د له منځه وړلو لپاره یې عملي گامونه نه اخلي. وخت تېرېږي، زمانه چاته نه گوري، پورته شه د منطق او جنگ توره تر ملا کړه، خپل ځان وگټه، خپل ورور وگټه، خپل جانان وگټه، هغه کسان چې تا له داودخان سره پرتله کوي او تشبه کوي هغوی هم په خپله افراطي ستاینه کې مه شرموه، پورته شه یو داودخانی او پاچاخانی شنگ دې معلوم کړه. د ارگ له څلورو دېوالونو سر را بهر کړه، د شمشاد څوکې ته پورته شه پر خيبر غږ وکړه:

مور یاران د بدې ورځې به در دانگو

په دوستانو دې ډاډه اوسه خیبره

او که دا هم نه شي کولی او دجنگ نوریالی هم نه یاست، نو د نړۍ دویم مفکر خو یې، لاره شه په ملگرو ملتو کې خپل گروېوان وشلوه، د خپلې ځمکې او خپل ورور د گټنې دعوه او داعیه دې را ژوندۍ کړه، دا مهمه نه ده چې ستا په یوه چغه به مور (۱۲۶) کلنه دعوه او داعیه وگټو، خو لږ تر لږه به اینده نسل د پنجاب له هغه توره خلاص وي چې ستاسو هغه مفکر واکمن په خپل وخت کې توره و نه کړه، توره څه چې چغه یې پورته نه کړه، نو تاسې لا د چا زامن یاست؟ ښاغلی مفکر صیب! هیله ده د ډیورنډ ظالمانه کرښې په باب اساسي فکر وکړې، لکه د اوس په شان یې له سره تېره نه کړې. واک او زمانه تېرېږي خو تاریخ لیکل کېږي... مرحوم داودخان او مرحوم ملنگ جان دې په گلونو کې وي.

د کابل ټاکنې

(ما خپله غاړه خلاصه کړې وه)

۱۵ لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۱۵)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) مرغومي له (۲۵)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

د (۲۰۱۸م) کال د جولای پر (۷) مه نېټه مې د ولسي جرگې لپاره په کابل کې له مېشتو پښتنو او هېوادپاله نوماندانو څخه د یوې لیکنې «د ولسي جرگې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم» له لارې هیله وکړه چې خپلو کې جرگه شئ او شمېر مو را کم کړئ، کنه سخته ماته به وخورئ

او زیات اقتصادي زیان به هم ووينئ. تر لیکنې وروسته مو د دوی ځینو تر منځ جرگې هم وکړې، خو ډېره مطلوبه نتیجه یې ور نه کړه. یو ځل بیا نوماندانو او لوستونکو ته د هغې لیکنې یادونه کوم چې ټول پرې قضاوت

وکړې. ددې تر څنګ زه چې کله کله پر جمهور رییس ښاغلي غني نیوکې کوم نو هدف مې دا وي چې خپله غني او ولس له زیانه و ژغورل شي، خو دې منځ کې بیا د ښاغلي غني تر وخت مخکې زېږېدلې

۸۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

اورپکي مداحان اور واخلي او پر سپکو خوله خلاصه کړي. سبا به يې هغه هم له زيانونو سره مخ کړی وي او دوی به د خیر پر غونډۍ ناست وي. هغه وخت چې به ما د نوماندانو تر منځ جرگه کوله نو هغوی چې به مې د يو بل په گټه انصراف ته متمایل کړل، نو اورپکو کمپاینرانو او غورځو مالانو به يې را ودانگل؛ نه ته په مورگټلي انتخابات بایلوې تا له مقابل لوري سره خبره پخه کړې، هغه ولې زموږ په گټه نه تېرېږي چې موږ د هغه په گټه تېر شو؟ دې کې به خبره همداسې گډه وډه پاتې شوه. ښه به وي چې لوستونکي دا ليکنه يو ځل بيا د يوې تجربې په توگه له نظره تېره کړي.

د دې ليکنې نوم و (د ولسي جرگې نوماندانو ته؛ خپله غاړه خلاصوم)، چې اوس د دې کتاب په تېرو مخونو کې راغلي ده.

کله چې د ټاکنو خپلواک کمېسيون له خوا د کابل د ټاکنو لومړنۍ پایلې اعلان شوې، نو اکثره هغه نوماندان چې تر ټاکنو د مخه موږ ورسره مشوره کړې وه چې له خپلې نوماندې تېر شي، اکثره يې په ټاکنو کې پاتې راغلي وو، مالي زيانونه او سختې ستړياوې يې هم وزغملې، چې دا وخت به زموږ مشورې ور يادې شوې وي، که نه؟

د يووالي غږ

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۱۹)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي مياشتې له (۲۹)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

که دا سياسي شخصيتونه (غني، اتمر، حکمتيار) يو بل سره د يووالي

لاسونه ورکړي او د ټاکنيزو اسنادو د ارزونې او انصراف په ټاکلې بهير کې د يو بل په گټه تېر شي؛ يو تن غوره کړي او بيا يو تن ښه کاري شخص له ازبکو او يو تن بل له هزاره ورونو څخه د لومړي او دويم مرستيال په توگه خوښ کړي، نو بيا د جمعيت او نظار شورا لنډغر د دې ځواک

لري چې له دوی او زموږ له ملت څخه دا ناوړه باج واخلي؟ يا هم دومره نازونه، چلونه، نخري او توطيې وکړي؟ يا به هم کرايي ليکوالو او

فيسبوکيانو ته د دې زمينه برابره شي چې فيسبوک د شخصي عقدو او کنځلو پر ډگر بدل کړي؟ نو راځئ چې د لنډغرو او کنځلمارو مارکېټ ختم کړو، د دې ډول او دې ته ورته نورو اشخاصو تر منځ د پخلاينې او نږدېوالي لپاره کار وکړو، له دوی څخه خپله طرحه وغواړو، موږ هم خپله طرحه ورکړو، د هر چا طرحه چې پوره اوکره وه او دوی يې د عملي کولو وس درلود، د بريا عملي او نظري امکانات او دلايل يې څرگند وو، ټول د هغه ملاتړ وکړو او که په دې ډول دا او داسې نور بناغلي روان وي، نو موږ باندې دې نور لېوان نه روږدي کوي، موږ ته د دوی تر ټاکنو او ولسمشرۍ سوله او امنيت ډېر ضروري دی، راځئ چې تر ټاکنو سولې ته لومړيتوب ورکړو، خپله ټوله انرژي د سولې د ټينگښت لپاره ولگوو، کله چې په ټول هېواد کې سوله راشي بيا به نه شمالتلواله وي نه به يې دا نازونه او نه يې هم دا چلونه؛ نه به دا ناصرخان وي او نه به يې دا سره سره او بنان او هغه وخت به ولس هم ازاد وي او مشر به يې هم؛ دوی به له جبري مرستيالانو خلاص شي او موږ به له جبري مشرانو...

مقابله که معامله؟

دا ليکنه د (۲۰۱۸م) کال د جنوري پر (۲۰مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (مرغومي) مياشتې له (۳۰مې نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده.

نن د گډ حکومت دوو مشرانو ښاغلي (غني) او ښاغلي (عبدالله) دواړو په جلا جلا ټکټونو کې ځانونه راتلونکو ولسمشريزو ټاکنو ته نوماندان کړل. ښاغلي غني د قانون د حاکمیت ډاډ څرگند کړ او ښاغلي عبدالله د اوس په شان تر قانون اخوا د اجرائیه ریاست پوست یو ځل بیا تثبیت کړ.

لکه څنگه چې کانديدې د هر افغان حق دی، دغسې پر هغو تبصره او بحث هم د هر افغان حق دی. ليکوال مسوولیت لري چې د ټولني د

اوسنيو حقيقتونو تصوير نني او سباني نسل ته په ډاگه کړي. زموږ او د کانديدانو ترمنځ د مناسباتو او معاملاتو لپاره د وصل او فصل کړی همدا اساسي قانون او نور وضعه يي قوانين دي. د جمهوري رياست په ترکيب کې د اجرائيه رياست پوست د اساسي قانون له مخې مشروعيت نه لري، هر کورني او بهرني عنصر چې دا پوست له هرې وجې رامنځته کړ، له ملت سره يې خيانت او له اساسي قانونه يې سرغړوی وکړ.

د اساسي قانون له مخې له جمهور ريس پرتله هر هغه دولتي شخص چې د ولسمشرۍ په گډون په نورو هر ډول ټاکنو کې د نوماند په توگه گډون کوي، بايد خپله دولتي دنده خوشې کړي، خو جمهور ريس او مرستيالان يې له دې امره ځکه مستثنی دي چې هلته د قدرت خلا رامنځته کېږي، اوس چې اجرائيه ريس نن نومليکنه وکړه او ورځ دوه دمخه يې مرستيال (محقق) نومليکنه کړې وه، پوښتنه دا ده چې دوی له خپلو دولتي دندو استعفاوې وکړې که نه؟ که نه يې کوي، د کوم دليل له مخې يې نه کوي؟ جمهور ريس غني چې په راتلونکي کې د اجرائيه رياست د لغوې او د اساسي قانون د حاکميت ژمنه کوي، نو ايا دا اوس چې اساسي قانون تر پښو لاندې کېږي، د دې مسووليت د چا پر غاړه دی؟ که څه هم واقعيتونه ترخه دي، خو که و نه ويل شي، زيان يې تر دې ترخه حالته څو ځله زيات دی. د نظر خاوندانو سره يو ځل بيا يو لړ سوالونه پيدا کېږي: يو شک او گومان دا دی چې شماليوالي په تېره بيا نظر شورا او د هغې فعال کرکټرونه تر غني، اتمر او بل هر کانديد په معامله، توطيه، سازش او دسيسه کې دمخه دي. ويل کېږي چې د غني په ټاکنيز ټکت کې د (امرالله صالح) او د اتمر په ټاکنيز ټکت کې د (بونس قانوني) ځايونه د دې ډلې يو دقيق، محاسبه شوی او ستراتيژيک هدف و چې په اسانۍ سره پرې بريالي شول. نظر شورا په راتلونکي کې د غني او اتمر د احتمالي ريفورمونو له احتمالي گوانبه

بېغمه شول او اوس د نور لا زيات امتياز په لټه کې دي. داسې احتمال شته چې د غني او عبدالله تر منځ داسې يو نا ليکل شوی تفاهم موجود وي چې عبدالله ځان نوماند کړي، که په دويم روند کې غني او عبدالله سر ته ووتل او د عبدالله د گټې چانس کم وي، نو عبدالله به د غني په گټه تېر شي او اجرائيه رياست به يو ځل بيا همداسې پاتې شي. که چېرې اتمر او غني سرته ووتل، نو عبدالله به بيا له غني او اتمر سره يوه معامله وکړي او وبه وايي چې دومره رايې درکوم، زما لپاره اجرائيه رياست خوندي کړئ. هغه وخت به دا دواړه نوماندان په نازک حالت کې وي، نو لکه د تېر په شان به په اسانۍ سره يو ځل بيا نامشروع امتياز ته غاړه کېږدي، نو که غني رښتيا هم اساسي قانون ته ژمن وي، نو ولې بيا راتلونکې دورې ته د قانون د تطبيق مسله غځوي، همدا اوس يې ولې نه تطبيقوي؟ اوس خو دا اجرائيه رياست نه ولس ته، نه ملي شورا ته او نه هم کوم بل ارگان ته هېڅ ډول مسووليت نه لري، يوازې جمهور ريس تر خپل سوگند پنځه لس دقيقې وروسته د يو فرمان له لارې رامنځته کړی او بېرته بايد د يو فرمان له لارې له منځه لاړ شي.

غني اوس برحال جمهور ريس دی او راتلونکي کې احتمالي، اوس دی د خپلې واکمنۍ په حالت کې د اساسي قانون تطبيق نه غواړي، خو گانده کې چې يې کاميابي يو احتمال دی، ولس سره د اساسي قانون د تطبيق ژمنه کوي؟! د غني په راتلونکي حاکميت کې د اجرائيه رياست نشتوالی دا حقيقت په ډاگه کوي چې په اوسنۍ دوره کې اساسي قانون تر پښو لاندې شوی، خو په راتلونکې کې به دا کار نه تکرارېږي.

زه فکر کوم چې غني د نظار شورا د خطرناک دام په لومه کې گير دی، د يوه قوي مرکزي حکومت د جوړېدو مفکرين ده ته د پيغام رسولو لار نه لري او دولتي غوره مالان بيا د داسې يو فکر د لېږد ظرفيت او جرئت

نه لري.

تاريخ به دا ثابته کړي چې راتلونکو شپږو مياشتو کې به هم غني او هم عبدالله دواړه له دولتي امکاناتو څخه د ځان په گټه پوره کار واخلي، يو ځل بيا به د قانون حاکميت د معاملي مسير ته ولوېږي.

د کانديدانو پر پلويانو به زموږ دا خبرې ښې ونه لگي، خو موږ د قانون د حاکميت پلويان يو. د قانون حاکميت اصلاً د جمهور رييس يوه اساسي دنده ده، خو که خپله چارواکي له قانونه سرغړاوی وکړي، نو په ملت کې بايد داسې يو څوک هم وي چې د هغوی پر وړاندې خپل غږ پورته کړي. دا ليکنه د اوسنيو ټاکنيزو جوړښتونو يو نسي انځورونه کوي، د دې زيات اټکل هم شته چې د دې ټيمونو اکثره يې تر ټاکنو پورې خپل ژوند تضمين نه شي کړای، دا ترکيبونه به ماتېږي، ځينې برخې به يې يو بل ته اوږي، ځينې ټيمونه کېدای شي تر ټاکنو لږ وړاندې له خپلو نازولو مرستيالانو بې برخې شي او نور زيات ادلون بدلون په کې راشي. طالبان او د سولې بهير لا بل اساسي عامل دی چې دا ټيمونه خپلخوښو ټاکنو ته پرېږدي او که نه؟ په پای کې جمهور رييس غني ته وروستی مشوره دا ده، که غواړې اساسي قانون حاکم شي او سولې ته لاره اواره شي، سر له سبا دې اجرائيه رياست له خپل ټول تشکيل سره لغوه کړي او ژر تر ژره دې طالبانو سره د سولې خبرې له هرې ممکنې لارې چې وي، پيل کړي، هر چا چې افغان ولس ته سوله راستنه کړه، هغه هم د ټاکنو گټونکی دی، هم رښتینی اتل دی، هم د ولس خدمتگار او هم د زړونو واکمن.

که شينوارو ولايت شي څه گټې لري؟

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۲۱)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (لومړۍ) نېټې سره سمون خوري، د شينوارو سيمې ته د ولايت درجې د اوازو په باب ليکل شوي وه.

دا د شينوارو د ولسونو يوه اساسي هيله وه او هيله ده.

لږ تر لږه اتلس کاله کپړي چې زه د شينوارو د يو شمېر مخورو، ځوانانو، سياسيونو او روښنفرانو د پرلپسې هڅو شاهد يم، د کرزي صيب په حاکميت کې خبره د هغه تر مېزه ورسېدله.

د ننگرهار د هغه وخت بېلابېلو چارواکو ځکه د دې سيمې د ولايت

۹۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

کېدو مخه ونيوله چې تورخم گمرک يې له لاسه ونه وځي، کرزي د شماليوالي له وېرې دا کار نه کاوه او پلمه يې دا کوله چې ننگرهار وړوکی کېږي. زه چې د کيسې په جريان کې يم، د دې کيسې بيان زيات تفصيل ته اړتيا لري چې بل وخت به پرې رڼا واچوم، خو څرنگه چې اوس موضوع عاجله ده، نو غواړم پر گټو يې لنډه رڼا واچوم:

۱- د امنيتي پرسونل تشکيل به يې زيات شي، امنيت به يې ښه شي.

۲- د روغتيايي، تعليمي او نورو برخو تشکيلات به يې زيات شي، هم به دې برخه کې ودانۍ جوړې شي او هم به اړوند پرمختگونه وشي.
۳- دولت مجبور دی لکه د نورو ولايتونو په شان شينوارو ولايت ته هم يو ځانگړی پوهنتون منظور کړي.

۴- شينوارو به مشرانو جرگه کې د دوو منتخبو استازو خاوندان شي.
۴- شينوارو به په ولسي جرگه کې له يوې ښځينه استازې برخمن شي او د نارينه استازو له غړيتوبه به هم نه محرومېږي.

۵- شينوارو کې به د جلال اباد په شان يو نوی ښار ظهور وکړي او هلته به يو مدني مرکز جوړ شي.

۶- په بېلابېلو برخو کې به د اداري تشکيلاتو په زياتېدو سره هلته بوديجه منظره شي او خلکو ته به کار پيدا شي.

۷- شينوارو به په ولايتي کچه د يو روغتيايي کمپلکس او لوی روغتون خاوندان شي.

۸- شينوارو به د اساسي قانون په لويه جرگه او نورو لويو جرگو کې خپل استحقاق ولري.

۹- شينوارو به په اسانۍ سره خپله جغرافيه کنترول کړي او په اسانۍ سره به د ډيورنډ کرښې له اخوا او دېخوا څخه د وړانکارو عناصرو مخه

ونيسي او په لسگونو نورې گټې چې ضرور نه ده ټولې دلته بيان شي. که چېرې د اداري واحدونو زياتون گټه نه لرلای، نو له پنجشېر او دايکندي څخه هغوی هېڅکله ولايتونه نه جوړول، نه يې د بدخشان شپاړس ولسوالۍ (۳۲) اداري واحدونو ته پورته کولې او نه يې هم د نورو اداري واحدونو د زياتولو غوښتنه کوله. اوس به د اساسي قانون په لويه جرگه کې د بدخشان استازي تر بل هر لوی ولايته زيات وي.

د ځينو ننگرهاريو بې ځايه اندېښنې او وسوسې او د هغو ځوابونه:

۱- ننگرهار به تجزيه او کمزوری شي!

خوست چې له پکتيا، پنجشېر چې له پروان، نورستان چې له لغمان او کونړ څخه جوړ شول دا جغرافيه بل هېواد ته لاره او که دې خلکو ته اداري سهولتونه او امتيازونه زيات شول؟

۲- مومند او نور قومونه نه غواړي شينوارو سره يوځای شي! نو شينوارو کله ويلي چې دوی دې موږ سره يو ځای شي؟ دلته حل لاره دا ده چې نه يوازې مومند او نور قومونه چې جلال اباد ښار ته نږدې پراته وي او ان د شينوارو هغه سيمې چې جلال اباد ته نږدې وي، ټولې بايد د اوس په شان د ننگرهار د فعلي تشکيلاتو برخه وي. يوازې د شينوارو د شپږو ولسواليو هغه برخې چې له مرکز جلال اباده لرې دي هغه بايد د شينوارو د نوي ولايت برخه شي او د دې تر څنگ دې په يادو سيمو کې نفوس او جغرافيه ته په پام سره نوې ولسوالۍ جوړې شي.

۳- ننگرهار څخه چې تورخم لار، نو ننگرهار کې نور څه پاتې شول؟ د تورخم گمرگ د افغانستان ملکيت دی، خو موقعيت يې په ننگرهار کې دی، که د شينوارو مربوط شي که د ننگرهار عوايد به يې مرکز ته انتقالېږي. يا هم کله چې د شينوارو مربوط شي له جلال اباد ښار څخه به يې واټن زيات شي که کم؟

۹۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

د شينوارو ولايت په دې مانا نه دی چې خدای مه کړه شينواري به له جلال اباده پوپناه کېږي، بلکې شينواري به هم په ننگرهار کې وي او جلال اباد به يې مدني مرکز وي او هم به په شينوارو کې د يو بل مدني او اقتصادي مرکز جوړېدو ته لاره اواره کړي. کله چې لغمان او کونړ له ننگرهاره مستقل اداري واحدونه يا ولايتوته شول، نو نه له ننگرهاريتوبه ووتل او نه له مشريقيوالي. اوس په جلال اباد مدني مرکز کې دومره لغماني او کونړي اوسي چې د کونړ او لغمان په مرکزونو کې نه اوسي، ان ملکي او وکالت هم په کې کوي، نو تکړه شئ شينوارو عزيزانو همدا مو وخت دی خولا چې که بيا چا ولايت در کړ. خوند خو به هله وکا چې شينواري ولايت شی لومړی والي يې ياغيستان حاجي، کريټ حاجي، پېښوری، کابلی، کندهاری جرمنی، مېړی، هندوستان حاجي او لومړی ښارواله يې خموزوره ترور، بي بي سي خور، پلوسه ترور او داسې نور سوچه شينواري وي چې سوچه پښتانه بسلامان وي او وروسته که بيا نوبت اديانو والاوو لکه: قمرالدين، جلال الدين، مفتاح الدين او ښاري شويو شينوارو، لکه غيرت، ننگ، پرتم او نورو ته رسېده هم پروا نه کوي. سلامالیکرم شينوارو عزيزانو! ستاسو د ولايت د ليدو په هيله.

یو ځل بیا د شینوارو ولایت په باب

دا لنډ یادښت د (۲۰۱۹م) کال جنوري پر (۲۲)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (سلواغې) میاشتې له (۲)یمې سره سمون خوري، لیکل شوی دی.

زما د تېرې لیکنې په باب اکثره دوستانو مثبت نظر ورکړی و، خو ځینو سره تشویشونه هم وو، چې هغه کېدی شي رفع شي. ددې ولایت د نامه په باب هم د ملي فکر خاوندانو سره مقعول وړاندیزونه وو چې قومي رنگ باید ونه ولري. عبدالنافع همت صیب او ډاکتر صیب شېرولي شېر دا سمونپالی نظر څرگند کړی و. زه اوس دا وړاندیز کوم چې جمهوررییس دې په اصولو کې د دې سیمې لپاره ولایت ومني، نوم یې کېدی شي (سپینغر) شي او یا کوم بل غوره نوم، هغه باید شینواري عزیزان، مومند، خوگیانې، پشه یان، د ننگرهار نور قومونه، ولایتي اداره، فرهنگیان او متخصصین او نور سره کیني هم یې پر مرکز، هم یې پر نوم، هم یې پر جغرافیایي حدوداتو او هم یې پر نورو نویو اداري واحدونو فکر وکړي. نور اړوند ضروري توضیحات بل وخت...

یادښت: د شینوارو ولایت په باب زما د پورتنی یادښت تر خپرېدو وروسته گڼ شمېر هېوادوالو خپل نظرونه څرگند کړل، اکثره یې مثبت نظرونه وو، خو ځینو کې اندېښنې او اختلافي نظرونه هم وو، چې د هغو د ځوابونو په خاطر مې دغه بل لنډ یادښت هم خپور کړ.

د قانون د حاکمیت لپاره یو نیم گام

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوری پر (۲۴)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۴)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

د ټولني د کنټرول او د یوه نظام د حاکمیت لپاره تر ټولو غوره وسیله د قانون تطبیق دی، د څلورنیمو کلونو په بهیر کې جمهور رییس غني کله کله د اساسي قانون د تطبیق لپاره یو نیم گام پورته کړی چې د ولس د هرکلي وړ گرځېدلی دی، خو زیاتره وخت قانون تر پښو لاندې شوی دی.

کله چې ډاکټر اشرف غني له ډاکټر عبدالله عبدالله سره یو ځای گډوله حکومت جوړ کړ او له اساسي قانونه یې سرغړوی وکړ، نو له هماغه پیله ما د یوه افغان په توگه د اجرائیه ریاست او نورو ناقانونه کارونو مخالفت وکړ او دا لړۍ لا هم دوام لري، خو یو شمېر غوره مالانو به هغه وخت زموږ دا قانونپاله حرکت په ناسم ډول تعبیراوه او خپله ځان ساتنه به یې هم توجیه کوله. د ټاکنو د شفافیت د تضمین په خاطر ما څو میاشتې د مخه وړاندیز کړی و چې د ټاکنیزو کمېسیونونو کمېشنان باید د ټاکنو له

ورځې رانيولې بيا د ټولو دوسيو او جنجالونو تر پايته رسېدو څو مياشتې وروسته پورې هم له هېواده ممنوع الخروج شي او كله چې د درغليو د نشتوالي په باب بشپړ ډاډ ترلاسه شو، نو بيا دې دوى ته د نورو افغانانو په شان د ټولې ازادۍ حق ورکړاى شي. څو موده دمخه مې وليکل چې ډاکټر عبدالله عبدالله او حاجي محقق دواړه د ټاکنيزو ټکټونو اساسي برخې دي، بايد له قانون سره سم له خپلو دندو استعفاوې وکړي او که دوى دا کار نه کوي جمهور رييس دې د يوه فرمان له مخې له خپلو دندو لرې کړي.

له نېکه مرغه چې جمهور رييس د ټاکنيزو کمېسيونونو غړي ممنوع الخروج اعلان کړل او حاجي محمد محقق يې هم له دندې گوښه کړ.

اوس ډاکټر عبدالله د محقق په اړه د غني فرمان نه مني، خو غني ته په کار دي چې ډاکټر عبدالله عبدالله هم د يوه فرمان له مخې له خپلې دې ناقانونه دندې لرې کړي. غني اجرائيه رياست د خپل يوه ناقانونه فرمان په ترڅ کې رامنځته کړى، نو اوس ورته په کار دي چې د يوه قانوني فرمان له لارې يې بېرته له منځه يوسي.

غني په دې برخه کې له قانوني پلوه ځکه برلاسي لري چې ياد ښاغلي د ولسمشرۍ ټاکنو ته ولاړ دي. عبدالله او ډله يې کېدى شي، استدلال وکړي چې اجرائيه رياست خو د غني او عبدالله د گډ تفاهم له مخې رامنځته شوى و، نو كله چې غني په حاکميت کې وي، اجرائيه رياست به هم په حاکميت کې وي. د دې دليل په مقابل کې بايد وويل شي چې دا گډوله حکومت له سره هم د اساسي قانون له روحيې سره مخالفت کې رامنځته شوى و، بل دا د دوو گروپونو تر منځ توافق و، نه د قانون حکم. دې گروپونو نه يوازې له اساسي قانون څخه سرغړاوى

وګړ، بلکې په خپله د ملي وحدت حکومت له توافق ليک څخه يې هم سرغړونه وکړه، هلته ويل شوي وو چې د دوو کلونو په بهير کې به لويه جرګه جوړېږي او دا پوست به په اجرائي صدارت بدلوي، خو دواړو گروپونو خپله دا ژمنه هم عملي نه کړای شوه، نو هغه اشخاص او ډلې چې هم له اساسي قانون او هم له خپلمنځي توافق څخه په متواتر ډول سرغړونې کوي، ايا افغان ولس ته په کار دي چې لا نور هم دوی ته صبر وکړي؟ اوس اصلي خبره دا ده چې د ټاکنيزو قوانينو له مخې له جمهور رييس او مرستيالانو پرته يې هر دولتي چارواکي چې غواړي ځان هر ډول انتخابي بهير کې نوماند کړي، بايد له دولتي څوکي څخه استعفا وکړي، جمهور رييس باندې دا حکم ځکه د تطبيق وړ نه دی چې هلته قانوني خلا رامنځته کېږي.

نو اوس له اجرائيه رييس (عبدالله)، مرستيال يې (محقق) او نورو څخه پوښتنه کېږي چې تاسې د اساسي قانون له مخې ځان کاندیدوئ، که د ملي وحدت د حکومت د تړون له مخې؟ د ملي وحدت حکومت خو د ټاکنو لپاره کوم بل خاص قانون نه لري چې ټولو نوماندانو او ملت ته د منلو وړ وي، خو يوازېنې لار همدا اساسي قانون او نور ټاکنيز قوانين دي، نو په هغو کې خو د حکومتي چارواکو استعفا حتمي ده، نو که چېرې قانون نه منئ، بيا ځان مه کاندیدوئ، تر هغه پورې پر همدې پوستونو بسنه وکړئ، چې ځای مو بل قانوني او انتخابي حکومت ونيسي.

د وروستيو خبرو په توګه يادونه کوم چې د جمهور رييس وروستی دوه پرېکړې که څه هم د هر نيت له مخې دي او ډېرې ناوخته دي، خو بيا هم د قانون د حاکميت لپاره يو ښه اقدام دی. موږ هيله لرو چې تر محقق وروسته ډېر ژر د عبدالله عبدالله د عزل لپاره هم ورته فرمان صادر کړي، چې لږ تر لږه خو د قانون د حاکميت لپاره يو دوه ګامه منزل وهل شوی وي.

يو قانونپاله تاريخي مسوليت

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۲۶) مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۶) مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

اساسي قانون د هېواد سياسي چارو د سمبالښت مهمه سرچينه ده، ټاکنيز کمېسيونونه مکلف دي چې د همدې اساسي قانون په رڼا کې د خپل فعاليت مسير وټاکي. د ولسمشرۍ او نورو انتخاباتي بهيرونو کانديدان مجبور دي، هم د اساسي قانون احکام او هم د ټاکنيزو کمېسيونونو

شرايط ومنې، خو اوس د ولسمشرۍ ټاکنو ته ځينې داسې نوماندان هم ولاړ دي چې ځينې يې په مطلق ډول د اساسي قانون محتوا او د ټاکنيزو قوانينو شرايط نه مني او ځينې يې بيا په ځينو برخو کې سرغړاوی کوي.

په همدې نيت زه (يون) د نورو همفکره قانونپاله افغانانو په استازۍ د ټاکنو خپلواک کمېسيون ته لارم چې د ځينو نوماندانو پر کړنو،

۱۰۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

څرگندونو او له قانون څخه پر سرغړونو هغو ته خپل اعتراض وړاندې کړم.

کمېسيون ته زموږ تر تگ وړاندې د ټاکنو کمېسيون غړي زموږ د اعتراض د اورېدو لپاره يوه خوله نه وو، د نظر اختلاف يې درلود. د خبرو په ترڅ کې دې نتيجه ته رسېدلې وو چې زموږ له خوا ليکل شوي دلايل واخلي او بيا پرې غور وکړي. موږ يوه نيمه بجه کمېسيون ته ورغلو، د کمېسيون په استازۍ مو د کمېسيون مشر بناغلي (عبدالبدیع صياد) سره وکتل، هغه ته مو خپل اسناد تسليم کړل، هغه وويل چې موږ به يې خپلې اړوندې کمېټې ته ورکړو، خو له چلند او خبرو يې داسې بنکارېدله چې نه د دې اعتراضونو د ارزونې جرئت لري، نه هم په کمېسيون کې دى د ځانگړي واک څښتن دى او نه هم نور کمېشنران د ملي مسايلو د پاللو او د قانون د تطبيق په برخه کې يوه خوله دي. دلته غواړم تر اعتراض لاندې نوماندانو په باب خپل اعتراضونه په مسلسل ډول درنو ليدونکو ته وړاندې کړم او په دې ډول د قانونپالنې په برخه کې خپل مسووليت ادا کړم.

پر دې هم پوهېږم چې نه به څوک دا اعتراضونه واوري، نه به قانون عملي شي او نه به هم په اسانۍ سره سمون رامنځته شي، خو دا د هر افغان حق دى چې تاريخ ته خپله غاړه خلاصه کړي او خپل قانوني او ملي مسووليت ادا کړي.

په درناوي

محمد اسمعيل يون

د دواړو انتخاباتي کمېسیونونو محترمو مقامونو ته!

څرنگه چې انتخابات یوه ملي پروسه ده، اساسي قانون او انتخاباتي قوانینو یې مسیر او څرنگوالی مشخص کړی دی، نو ملت، نوماندان او ټاکنیز کمېسیونونه مجبور دي چې انتخاباتي قوانینو ته غاړه کېږدي او د سرغړاوي په حالت کې په قوانینو کې راغلي مجازات پرې تطبیق شي.

اوس چې د جمهوري ریاست لپاره د نوماندانو د نوملیکنې بهیر بشپړ شوی او د هغوی اسناد تر ارزونې لاندې دي، نو داسې ښکاري چې یو شمېر نوماندانو تر نوملیکنې دمخه هم د اساسي قانون او هم د انتخاباتي قوانینو له محتویاتو سرغړونه کړې او تر نوملیکنې وروسته هم د دې احتمال شته چې دې لړۍ ته ادامه ورکړي، خو د ملت غوڅ اکثریت په تېره بیا قانونپاله افغانان غواړي د جمهوري ریاست پر نوماندانو باندې قانون په بشپړ او عادلانه ډول تطبیق شي. ګڼ شمېر هېوادپالو او قانونپالو افغانانو سره دا اندېښنه ده چې که چېرې پر یادو نوماندانو قانون تطبیق نه شي او دوی د چل، فریب، زر او زور له لارې واک ته ورسېدل، نو بیا خو به د قانون ماتونې پرله پسې لړۍ پیل شي او په نتیجه کې به هېواد له لوی بحران او ملت له لوی زیان سره مخامخ شي، نو ځکه خو ما محمداسمعیل یون د زرګونو قانونپاله افغانانو په استازۍ دا ضروري وګڼله چې د قانون د تطبیق لپاره تر ټولو لومړی ټاکنیزو کمېسیونونو او بیا وروسته عدلي او قضایي ارګانونو ته عارض شم.

ستاسو له محترمو مقامونو څخه هیله کوم چې که چېرې زموږ دلایل، اسناد او شواهد قانع کوونکي نه وو او له قانون سره یې سمون نه درلود، په دلایلو سره یې رد او مسترد کړئ او که چېرې دې دلایلو د اساسي قانون او د انتخاباتي قوانینو له محتویاتو سره سمون درلود، نو بیا ستاسو له مقاماتو څخه جدي غوښتنه کوو چې د نافذو ټاکنیزو قوانینو په رڼا

۱۰۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

کې سرغړوونکي له لېسته حذف او يا پرې اړونده جزا او انضباط تطبيق کړئ! زه دلته غواړم له قانونه د ځينو نوماندانو د سرغړونو په باب مشخص دلايل وړاندې کړم، هيله ده په جدي ډول يې وڅېړئ او په پای کې له قانون سره سمه پرېکړه وکړئ!

يادښت: په دې عرضپاڼه کې د عبدالطيف پدram، ډاکټر محمد اشرف غني، ډاکټر عبدالله عبدالله او محمد حنيف اتمر انتخاباتي ټکټونه زموږ تر اعتراض لاندې دي.

په درنښت

محمد اسمعيل يون

د قانونپاله افغانانو په استازی

عبدالطيف پدram:

لطيف پدram په تېره يوه نيمه لسيزه کې د ولسواکۍ له نامه څخه ناوړه گټه پورته کړې، په متواتر ډول يې اساسي قانون او نور قوانين نقض کړي، خو چا پرې د قانون د تطبيق هڅه نه ده کړې. د ده گوند (کنگره ملي) د اساسي قانون له محتوا او د گوندونو د قانون له روحيې سره مخالف دی. ده خپله په لسگونو

ځله قومي تفرقي ته لمن وهلې او د هېواد د وېشنې او پاشنې گواښ يې کړی دی.

پر ده باندې بايد وار له مخه قانون تطبيق شوی وای، خو اوس چې دی يو ځل بيا د اساسي قانون او انتخاباتي قوانينو له ازاديو او مزايوو څخه

بېرته د همدغو قوانینو پر ضد گټه پورته کوي، نو په کار ده چې د قانون د مجازاتو برخه هم پرې تطبیق شي، په دې برخه کې په لنډيز سره څو دلایلو ته نغوته کوو:

۱- د اساسي قانون (۴، ۲۲، ۲۴، ۳۹، ۴۲، ۴۸، ۴۹، ۶۲) او نورو مادو کې د (افغان) کلمه د دې هېواد د هر فرد لپاره کارول شوې او د ټولو اوسېدونکو ملي هويت گڼل شوی دی، خو پدram په هېڅ وجه د اساسي قانون دا محتوا نه مني او په څرگنده یې په تېرو وختونو کې د اساسي قانون د دې محتویاتو پر ضد څرگندونې کړي او راتلونکي کې یې هم د دا ډول عملونو امکان شته، نو څوک چې په څرگند ډول د اساسي قانون له دومره مادو څخه سرغړوی کوي، نو بیا ولې د اساسي قانون له نورو مزایاوو څخه ناوړه گټه پورته کړي؟

۲- د اساسي قانون (۳۵) مه ماده وايي: ((د قوم، سيمې، ژبې او فقهي مذهب پر بنسټ د گوند جوړول او فعالیت کول جواز نه لري.))

خو عملاً لیدل کېږي چې د عبدالطيف پدram گوند (کنگره ملي) د اساسي قانون د دغې مادې خلاف جوړ شوی او ناقانونه فعالیت کوي او بیا د همدغه ناقانونه گوند په نامه په هر ډول ټاکنو کې گډون کوي.

۳- د اساسي قانون (۵۹) ماده وايي: ((هېڅوک نه شي کولای، په دې اساسي قانون کې له راغلو ازاديو او حقوقو څخه په ناوړه استفادې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتیا، ملي واکمنۍ او ملي وحدت پر ضد عمل وکړي.))

که د پورته مادې محتویاتو ته ځیر شو، نو عبدالطيف پدram په لسگونو ځله د دې مادې د محتویاتو پر ضد څرگندونې او عملونه ترسره کړي دي.

۱۰۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

۴- د اساسي قانون د (۶۲)مې مادې لومړۍ فقره وايي: څوک چې جمهوري رياست ته کانديدېږي، بايد د لاندنيو شرطونو لرونکي وي: ((د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زېږېدلی وي.))

لطيف پدram په لسگونو ځله ويلي چې دی (افغان) نه دی او دا يې يو جعلي هويت بللی، نو څوک چې خپله وايي زه افغان نه يم، نو طبيعي خبره ده چې له افغان مور و پلاره به هم زېږېدلی نه وي او که مور او پلار يې افغانان وي او دی ترې منکر وي، نو دا خو لا بېخي بده گناه ده چې سړی له خپل نسب څخه منکر شي، نو يو څوک چې خپله له خپل ملي هويت او د خپل پلار او مور له هويت څخه منکر وي او اساسي قانون هم د نوماندۍ لپاره دا يو اساسي شرط گڼلی وي، نو څوک چې دا شرط نه مني او يا يې نه وي پوره کړی، هغه ته بيا ولې اجازه ورکړای شي چې جمهوري رياست ته نوماند شي؟

۵- د سل زره سټيکر شويو تذکرو په باب هم مور شک لرو چې د پدram انتخاباتي ټکټ او يو شمېر نورو کانديدانو به دا تذکرې له بېلابېلو سيمو او د ټاکنو له قانون سره سمې راټولې کړې وي که نه؟ مور غوښتنه کوو چې د تذکرو او د گوتو چک بهير له تخنيکي پلوه په دقيق او ډاډمن ډول ترسره شي.

نور گڼ شمېر داسې دلايل هم شته چې مور د ټولو له راورلو ډډه کوو. مور يو ځل بيا له ټاکنيزو کمپسيونونو څخه په جدي ډول غوښتنه کوو چې د عبدالطيف پدram د نوماندۍ په باب د اساسي قانون (۶۲)مه او نورې مادې په بشپړ ډول تطبيق کړي او له قانون سره سم جمهوري رياست ته د هغه ناقانونه نوماندې فسخه کړي.

ډاکټر محمد اشرف غني:

د ډاکټر محمد اشرف غني په شعار او عمل کې هم ځينې تېروتنې او قانون ضد عملونه ليدل کېږي، داسې ډېر اسناد او شواهد شته چې ډاکټر اشرف غني هم له خپل دولتي مقام او صلاحيتونو څخه د ټاکنيزو قوانينو خلاف د خپلې نوماندۍ لپاره ناوړه گټه اخلي. دلته غواړو ځينو سرغړونو ته يې نغوته وکړو:

۱- نومليکنه: د نومليکنې پر مهال د اساسي قانون خلاف، درېيم معاون او يا هم هغه ته د ورته مقام د ممثل په توگه د بناغلي (محمد يوسف غضنفر) شتوالی د غني له خوا د اوسني قانون خلاف عمل دی. د نومليکنې پر مهال د ځينو دولتي چارواکو شتوالی هم د

قانون خلاف کار دی. غوره بېلگه يې د قومونو او قبایلو چارو وزارت د وزير (گل اغا شېرزي) شتوالی دی. له جمهور ريس څخه په ډاگه د اجراييه رياست د لومړي مرستيال انجنير محمد خان ملاتړ هم د قانون خلاف عمل دی.

۲- شعار: د غني انتخاباتي شعار هم د اساسي قانون د لومړۍ مادې خلاف دی. د اساسي قانون لومړۍ ماده، د افغانستان د دولت بڼه او محتوا تثبیتوي: ((افغانستان خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی)). خو د غني انتخاباتي ټيم وايي چې موږ ((دولت جوړوونکي)) يا ((دولت ساز)) يو. دا خو دا مانا ورکوي چې دلته دولت نه شته او يوازې همدا بناغلي دي چې موږ ته دولت جوړوي. دا د افغانستان تېر تاريخ، تېرو دولتونو او په تېره بيا د اوسني اساسي قانون او

۱۰۷ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

د هغه لويې جرګې ته چې ډاکټر غني د هغو په برکت همدا نن جمهور ريس او بيا هم ولسمشرۍ ته نوماند دی، يو توهين دی.

دولت جوړونه د ټول ملت کار دی، نه د درېو افرادو، دوی کولای شي د دولت د استحکام لپاره کار وکړي، نه دا چې څوک د دولت جوړونې دروغجن شعار ورکړي. که دلته دولت نه وي، نو دوی د کوم دولت جمهوري رياست مقام ته نوماندان دي؟

۳- ژمنه: تېر ځل ټاکنو کې د ډاکټر غني شعار (تحول او نډاوم) و، ده ويلي وو چې د تحول لسيزه (لس کاله) دوام کوي، اوس په خپله هم له (تحوله) تېر شو او هم له (تداومه). له اساسي قانون څخه پر سرغړونې سربېره يو څوک چې له کوم فشار پرته له خپل شعار او کړې ژمنې تېر شي، نو د هغه پر راتلونکې ژمنې او حافظې څه باور په کار دی، له دې خبرو مو هدف دا دی چې کانديدان بايد داسې لوړو شعارونو ته پرېښودل شي چې د عملي کولو وس يې نه لري او د ولس د اذهانو د تېر ايستلو سبب ګرځي.

۴- دولتي زور و ځواک: جمهور ريس غني له کوم مسلکي ضرورت پرته په بې درېغه ډول د خپلې خوښې افرادو پر تقرر او تبديلی لاس پورې کړی، د مشاورينو لښکر يې ورځ تر بلې زياتېږي او له دې ټولو څخه په څرګند ډول د ټاکنيزو مبارزو لپاره ګټه اخلي، د دې ترڅنګ يو شمېر دولتي مامورين له دولتي امکاناتو څخه ناوړه ګټه پورته کوي، په ډله ييزو او نورو رسنيو کې د غني په ګټه ناقانونه او تر وخت دمخه کمپاين کوي او خپلواک شخصيتونه او رسنۍ تهديدوي. موږ د ټاکنيزو شکايتونو له کمپسيونونو څخه غواړو چې دې ټولو سرغړونو ته متوجه اوسي، پر غني او د ده پر انتخاباتي ټيم قانوني او انضاطي جزا تطبيق کړي.

ڊاڪٽر عبدالله عبدالله:

ڊاڪٽر عبدالله عبدالله هم له ٽاڪنيزو قوانينو ڇخه سرغراوى ڪري دى. دلته يي ڇو مهمو برخو ته اشاره كوم:

۱- د استعفا نشتوالى: د ٽاڪنيزو قوانينو له مخي بايد بساغلي ڊاڪٽر

عبدالله عبدالله له خپلي دندې استعفا ڪړې وای، ځکه چې د دندې د تصدى پر مهال له خپل موقف څخه د ځان په گټه کار اخلي. دى کېدى شي ووايي چې د ملي وحدت حکومت خو د دوو ټيمونو د توافق پر اساس رامنځته شوى و، نو زه د دې حکومت تر پايه خپلې دندې ته دوام ورکوم. دلته بايد څرگنده شي چې دا خو د

هغه وخت د دوو کانديدانو ترمنځ شوى هوکړه ليک يا توافق و، نه له اساسي قانون سره توافق و او نه هم له ٽاڪنيزو قوانينو سره. اوس خو ڊاڪٽر عبدالله د اساسي قانون او ٽاڪنيزو قوانينو له مخي ځان کانديدوي او له نورو کانديدانو سره مساوي الحقوقه دى، نو د ٽاکنو لپاره خو د ملي وحدت حکومت کوم ځانگړى قانون نه لري چې دى دې له نورو نوماندانو څخه مستثنى وي. بله عجيبه خبره دا ده چې په خپله د ملي وحدت حکومت جوړوونکي ټيمونه په خپله هم خپل تعهد ته ژمن پاتې نه شول، دوى ژمنه ڪړې وه چې د دوو کلونو په بهير کې به لويه جرگه دايروي او اجرائيه پوست به پر صدارت بدلوي، دوى هېڅکله هم خپلې خپلمنځي ژمنې عملي نه کړای شوې، نو څوک چې

۱۰۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

خپلې ژمنې عملي نه کړي، نو بيا هغه ولې پر همغو ژمنو اسناد وکړي؟ د ټاکنيزو کمېسيونونو مسوولينو ته په کار دي چې پر ټولو کانديدانو اساسي قانون او د ټاکنيزو کمېسيونونو قوانين تطبيق کړي او له دې پرته څوک حق نه لري چې ځان د جمهوري رياست مقام ته کانديد کړي، نو تر هغه پورې چې ډاکټر عبدالله عبدالله له خپلې دندې استعفا نه وي کړې، دی حق نه لري ځان نوماند کړي.

۲- د قوانينو تهديد: عبدالله عبدالله سره له دې چې اوس غواړي د همدې اساسي قانون له مزايوو گټه پورته کړي، خو پر ورته مهال يې پر خلاف گام هم پورته کوي، اجرائيه رياست چې په اساسي قانون کې هېڅ ځای ځايگي نه لري، ده په خپل انتخاباتي ترکيب کې هغه ته ځای ورکړی او غواړي سر له همدا ننه اساسي قانون تهديد کړي، اوسنی اساسي قانون هر ډول قومي مسايلو ته لمن وهل منع کړي، خو دوی سر له اوسه د قوميت پر اساس د دولتي څوکیو وېش په پام کې نيولی دی.

له ټاکنيزو کمېسيونونو څخه جدي غوښتنه کوو چې د ډاکټر عبدالله عبدالله د استعفا د نشتوالي په حالت کې د هغه نوماندې فسخه کړي.

محمد حنيف اتمر:

د محمد حنيف اتمر له انتخاباتي ټيم څخه هم ځينې داسې تېروتنې شوي چې د اساسي قانون او ټاکنيزو قوانينو له روحيې سره په ټکر کې دي، دلته يې د ځينو يادونه کوو:

۱- د استعفا نشتوالی: د بناغلي محمد حنيف اتمر دويم مرستيال

(حاجي محمد محقق) چې د ملي وحدت د حکومت يوه برخه ده، بايد له نومليکني سره سم يې له خپلې دندې استعفا کړې وای. ټاکنيزو قوانينو د نوماندۍ په حالت کې له جمهور رييس او د هغه له مرستيالانو پرته د ټولو حکومتي يا دولتي چارواکو د استعفا شرط قيد کړی دی. که دا اشخاص يا په ائتلافي ډول، يا هم په تنظيمي ډول او يا هم د خپل لياقت له مخې د حکومت برخه وي، هلته دا فضا خلاصه نه ده چې څوک دې د کومو روابطو او ضوابطو پر اساس د حکومت برخه شوې وي، خو چې حکومتي شخص وي، استعفا يې حتمي ده. ښاغلی محقق د افغانستان د اساسي قانون او ټاکنيزو قوانينو په رڼا کې د يو نوماند د انتخاباتي ټکټ برخه ده، دا قوانين د ملي وحدت د حکومت تر خپلمنځي توافق لور دي او د ټولو هېوادوالو حقوق تمثيلوي.

اوس چې جمهور رييس د هر نېټ له کبله ښاغلی محقق له خپلې دندې عزل کړی، دا يو قانوني کار دی، خو د جمهور رييس تېرو متزلزلو پرېکړو ته په پام سره که چېرې ښاغلي محقق او ښاغلي عبدالله بيا هم د کومې سياسي معاملي په ترڅ کې پر خپلې دندې پاتې شي، نو ټاکنيز کمېسيونونه بايد تر هغه پورې د دې انتخاباتي ټکټ اسناد بشپړ و نه گڼي چې محقق خپله ليکلې او منظور شوې استعفا نه وي ورورې.

۲- تر وخت مخکې د اساسي قانون د بدلون ژمنه: سره له دې چې ښاغلي اتمر د خپل ټاکنيز ټيم له ملگرو سره د اساسي قانون له مندرجو احکامو سره سم د قانون د بدلون ژمنه کړې او په هغې کې يې ويلي چې د صدارت پوست به ايجادوي، خو دا ژمنه له يو لړ ناسالمو امتيازاتو سره مله ده چې د اوسني اساسي قانون اکثره پلويان يې مخالف دي.

زموږ په نظر د اساسي قانون بدلون بايد د هېڅ ډول نامشروع امتيازاتو د

۱۱۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

ورکړې په نتيجه کې رامنځته نه شي، دلته بايد هېڅ ډول فشار نه وي او که چېرې د اساسي قانون د بدلون اړتيا وي، نو دا کار بايد د ولس او د اساسي قانون د لويې جرگې په خوښه خپله د اساسي قانون د مسير له لارې ترسره شي، نه د ائتلافونو او سازشونو له لارې.

۳- د درېيم معاونيت ايجاد: د ښاغلي اتمر انتخاباتي ټيم ژمنه کړې چې تر برياليتوب او د اساسي قانون تر تعديل وروسته به د (ترک تبارو وروڼو) لپاره يو درېيم معاونيت هم رامنځته کوي. دا هم د اوسني قانون خلاف عمل گڼل کېږي، د اساسي قانون تر تعديل دمخه هرې قومي، سياسي او اتنيکي ډلې ته د ځانگړو امتيازاتو منل تر وخت وړاندې يو ډول سياسي رشوت گڼل کېږي، هر څه بايد قانوني مسير ته پرېښودل شي. د قوم په نامه د معاونيت ايجاد په افغانستان کې د لبنان تجربه تکراروي، مور وايو، ټول هېوادوال بايد د نظام په اډانه او ملي برخليک کې دخپل وي، خو نه د کوم مشخص سياسي او قومي ادرس له لارې. هر ټيم چې دا او دېته ورته کارونه ترسره کوي او دا ډول ژمنې کوي، دا کار اوسمهال د اساسي قانون او په اينده کې د ملي گټو خلاف عمل گڼل کېدای شي.

مور له ټاکنيزو کمېسيونونو څخه په درنښت هيله کوو چې د (سولې او اعتدال) پر ټيم هم انتخاباتي قوانين او انضباط تطبيق کړي.

سوله، نظام او قانون

۱۵ لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۲۹)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۹)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

۱- سوله: سوله د افغانانو د پرون ضرورت هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي، نو څه شی چې زموږ د ټول عمر اړتیا ده، نو بیا ولې د هغه د تامین لپاره هلې ځلې و نه کړو؟ تر اتلس کلنې جگړې وروسته اوس یو ځل بیا خبره د مېز سر ته رارسېدلې. له دې طلايي چانس څخه باید اعظمي گټه پورته شي. طالبان هم باید داسې شرایط کېږدي چې میم زر ما ټوله زما.

طالبان اصلاً یو نظامي او مذهبي قوت دی چې ورو ورو سیاسي رنگ

۱۱۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

هم اخلي. طالبان بايد له سياسي تدبيره کار واخلي، ځان د پاکستان له اسارته خلاص کړي، لومړی له نړيوالو (امريکايانو) سره خپل مشکل يو طرفه کړي او دويم له افغان حکومت سره غاړه يوسي. د نويمو کلونو پېښې بايد بيا تکرار نه شي، پوځ او نظام بايد ونه پاشل شي. د غني تر مشرۍ لاندې حکومت بايد هم له ډېر احتياط څخه کار واخلي، په انقلابي شعارونو او متضادو څرگندونو، ځان د سولې د بهير پر وړاندې ونه دروي، دا کوم انتخاباتي بهير نه دی چې د کوم کانديد پر وړاندې دريځ ونيسي او فیسوکي مجازي لښکر د هغه پر وړاندې پرازيت خپاره کړي، سوله د ملت غوښتنه او اړتيا ده، هر څوک چې د دې بهير پر وړاندې ودرېږي، هغه باچا وي که امير، غني وي که فقير، د عام ولس له محسوس او نامحسوس غبرگون سره مخامخېږي. د ډاکټر غني حکومت ته په کار دي چې پر امريکايانو ډېره ډډه ونه لگوي، هغوی جنوبي ويتنام کې خپل پلويان په ډاگ پرېښودل او پښې يې سپکې کړې. هغوی خپلو گټو پسې گرځي. غربي ټولنه کې سياسي شرم، اخلاق، دوستي او ژمنه کومه مانا نه لري. روسانو ډاکټر نجيب نه يوازې په ډاگه پرېښود، بلکې پر ضد يې ورته د جبل السراج کودتا هم پلان کړه.

۲- نظام: سوله او نظام يو بل سره تړلي دي. که سوله نه وي، نو نظام ته به گواښ وي، د چا ژوند به خوندي نه وي، خو که نظام نه وي، نه سوله شته، نه هم پرمختگ او نه هم خونديتوب، نو د دې لپاره چې سوله ټينگه شي، د نظام پايښت ورته ډېر ضروري دی. سوله کېدی شي د يوه تړون پر اساس ډېره ژر رامنځته شي، خو نظام جوړونه اوږدې زمانې ته اړتيا لري، موږ په شلمه پېړۍ کې دوه ځله له نظامه يې برخې شوي يو، لومړی ځل (سقاوي اړو دوړ) او دويم ځل د (ډاکټر نجيب الله) حکومت تر ړنگېدو وروسته حالت، چې دواړه ځله راغلي حالتونه افغانستان ته په ډېر لوړ قيمت تمام شول. اوس يو ځل بيا حالات

کړکېچن دي، د ډاکټر نجيب الله د حکومت له زمانې سره ورتوالی لري؛ نن ډاکټر اشرف غني احمدزی د ډاکټر نجيب الله احمدزي په موقعيت او طالبان د مجاهدينو په موقعيت کې واقع دي. نظار شورا او دېته ورته ځينې نورې ډلې اوس د حکومت په داخل کې د ببرک کارمل گروپ او ستميانو په بڼه فعالې دي او جمعيت، دوستم ملېشې، وحدت ډلې او نور گروپونه هم په حکومت او هم تر حکومته بهر فعال حضور لري. ايران، پاکستان او نور گاونډيان هم څار ته ناست دي، نو که غني او طالبان ډېره وړه او جزیې تېروتنه وکړي، نو د غني برخليک به د ډاکټر نجيب په شان شي او د طالبانو برخليک به د اسلامي حزب په شان، نظام به هم وپاشل شي، پوځ به هم متلاشي شي او په کابل کې به يو ځل بيا همغه ډلې واکمنې شي چې په نويو کلونو کې يې د جگړې اور بل کړی و. امریکايان به د پخواني شوروي يا روسيې د رول بڼه خپله کړي او افغانان به يو ځل بيا په اوږدې او نا مفهومه جگړه کې رابنکېل شي، نو ټولو ډلو په تېره بيا طالبانو او د اوسني حکومت مشرتابه ته په کار دي چې د سولې او توافق په هر ډول خبرو کې تر ټولو دمخه د نظام بقا تضمين کړي. د نظام داخلي سمون که له هر لوري مطرح کېده بايد ومنل شي، که هغه د غني په گونښه کېدو او يا هم د طالب د داخلېدو په قيمت تمام شي او يا هم د ثالث حاکميت په رامنځته کېدو سره، خو د حکومت او نظام عمومي اډانه بايد روغه پاتې شي. هر چا چې تر سولې خپل مقام او غرايز قربان کړل، تر هغه بل رښتینی اتل نه شته، خو که د نظام محسوس او نامحسوس تخريب له هر لوري و، بايد مخه يې ونيول شي. مور دا خبره يو ځل بيا تکراروو چې طالبان يو مذهبي او پوځي قوت دی، قهریه قوه د دوی د مطرح کېدو سبب شوې، د نظام چلونې لپاره پوره سياسي تجربه او کادر نه لري، دې خوا بيا د غني حکومت د اعدادو يو مجموعه ده چې اکثره يې په خپله د حکومت د کمزوری

۱۱۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

سبب شوي. که د ډاکټر نجيب الله د حاکمیت په وروستيو کې نجيب الله، حکمتيار او نور جهادي مشران ټول سره يو سالم تفاهم ته رسېدلي وای، د کودتاوو مخه به نيول شوې وه، نو د هغه وخت د حکومت وسايل او د مجاهدينو امکانات چې سره يو ځای شوي وای افغانستان به په سيمه کې يو لوی ځواک و، خو اوس هغه خبرې يو خيال او خوب دی. اوس يو ځل بيا له ورته واقعیت سره مخامخ يو، که د غني حکومت او طالبان سره پخلا شي او دواړه لوري له نرمښت او ژور تعقل څخه کار واخلي، نو افغانستان به يو ځل بيا په سيمه کې يو مطرح سياسي، اقتصادي او پوځي ځواک شي او که نه خبره بيا د نويمو کلونو د پېښو تکرار ته ځي. غني بايد له امريکا، روسيې، چين، سعودي عربستان، غربي او اسلامي نړۍ څخه يو نړيوال عملي تضمين واخلي چې د امريکايي پوځيانو تر وتلو وروسته گاونډيان په تېره بيا پاکستان، د افغانستان په کورنيو چارو کې هېڅ ډول لاسوهنه نه کوي.

طالبان بايد په افغانستان کې د غربي نړۍ سياسي او اقتصادي حضور تضمين کړي، مخالفت يې ونه کړي، امريکايان بايد موږ د پاکستان له عينکو مطالعه نه کړي او نه هم بيا پاکستان ته د سيمې د ژاندرام رول ورکړي.

غني بايد له داخلي ناندریو، فيسبوکي مبارزې، انتخاباتي شعارونو او تدارکاتي جلسو راووحې، له خپل نړيوال اغېز څخه گټه پورته کړي، د نړۍ دروازې وټکوي، افغانستان تر سولې وروسته له نړيوالې هېرېدا او انزوا څخه وژغوري، طالبان بايد د کورني نظم او امنيت په ټينگښت کې مرسته وکړي، د شرعي قوانينو تر څنګ مدني قوانينو ته غاړه کېږدي. هغه انرژي چې د يوه بل پر رفع او دفع مصرفېږي، هغه بايد د هېواد پر ودانۍ ولگول شي. د غني حکومت او طالبان دواړه بايد له امريکا څخه د افغانستان د اقتصادي ښېرازۍ تضمين هم واخلي. هغه پيسې چې په

جگړه کې لگېږي، د هغو لسمه برخه چې افغانستان ته ورکړي، د هېواد د پرمختګ سرعت (۵۰) ځله زیاتېږي.

۳- قانون: که سوله هم وي، نظام هم وي، خو چې قانون نه وي او یا هغه تطبیق نه شي، نو سوله هم له گواښ سره مخامخېږي او نظام هم. که قانون حاکم شي، نو د ټولو ژوند به خوندي وي، هم به پاچا خوندي وي، هم گدا، هم به غني خوندي وي، هم غریب، هم به امیر ته ځای وي، هم به فقیر، افغانستان لوی هېواد دی، ټولو ته اړتیا ده او ټولو ته په کې ځای شته، طالب، ملا، روبنسفر، هوجره، دېره او وستل، ټول د دې وطن اړتیا او ښکلا ده.

د بدمرغۍ خبره دا ده چې وطن مور ته هر څه راکړي، خو مور دې وطن ته هېڅ نه دي ورکړي، راځئ چې په هر ځای او هر مقام کې یو د وطن پور ادا کړو، د زمانې هم ډېر پوروري یو، په (۲۱) پېړۍ کې د منځنیو پېړیو شعارونه ورکوو. د آخرت حسابونه په دې دنیا کې تصفیه کوو، نو لږ باید گربوان ته سر ښکته کړو، قانون ته غاړه کېږدو، قانون زموږ هر څه تضمینوي، نور مو نو خپله خوښه.

کله چې ارمان شهيد شي...

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۳مه)، چې د (۱۳۹۷ل) کال سلواغې له (۱۴مې نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده. د ارمان شهادت ډېر ودرولم او همنه شېبه مې دا څو کرښې وليکلې.

کله چې خور شهیده شي نو ورور يې جنازې ته اوږه ورکړي تر ابدې کوره يې ملگرتيا وکړي او کله چې ماښام راستون شي نو گردنې تر ملا کړي شپه لا وتې نه وي چې د خپلې خور غنچ واخلي.

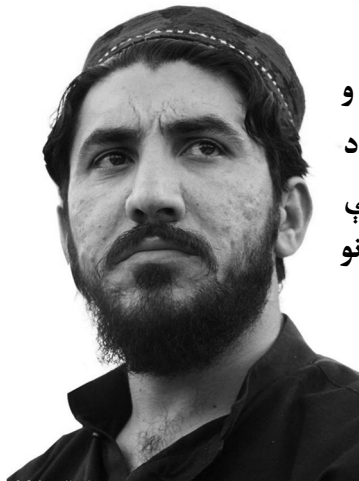
خو کله چې ورور شهيد شي، نو خور د دېوال غاړې ته کېږي، خپل

وېستان وشلوي، ورور په ساندو کې یاد کړي، د ورور د جنازې کې ته اوږه نه شي ورکولی، نو اوس چې د لونی خور ورور شهید شو څه به کوي؟ جنازه به یې خپله پورته کوي که نور به یې وړي؟ او های د ارمان خورې! ای د پستانه قام وړانگې! جگه شه پورته شه! د خپل ورور جنازې ته دې خپله اوږه ورکړه، تر هديرې وړ سره لاړه شه، پر قبر یې وغوړېږه، خپل پرونې پرې خپور کړه، ستا پرونې کې بېشانه قوت دی، پام چې د ژړا غږ دې پورته نه شي، ته خو ارمان د یو ارمان لپاره روزلې وې، ته خو یې یوازې خور نه وې، ورور یې هم وې د مورچل ملگرې یې هم وې، نو د ورور غچ خو پر ورور فرض وي. ته د یوه ویده او تیاره قام وړانگه یې، ته به سوزې، ته به ویلې کېږي. دا قام به ډېره کلونه وروسته راوینېږي، وړانگه به نه وي ارمان به نه وي، خو د ارمان ارمانونه به غوړېږي. کله چې له سړي څخه ژوندی ارمان لاړ شي، نو الفاظ یې روحه شي. تر دې به د زیاتې بېوسې حد څه وي چې ورور مې خاورو ته سپارل کېږي او زه یې په جنازه کې گډون نه شم کولی؟ ټول بار پر تا دی خورې! د پنجاب له قصده، غریو و نه کړې، فریاد و نه کړې د ارمان پر قبر دارمان ارمانونه بیان کړه. مور که په دې دنیا کې ستا د پرونې پور ادا نه کړ، نو د صراط پول راته ونیسه یو یو ته په جگو سترگو وگوره! ته به جگ گورې یې او هر پښتون به کوز گوری... بیا هم: پام چې وار دې خطا نه شي...

منظور په نن او سبا کې

دا ليکنه مې د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۵)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۱۶)مې نېټې سره برابره ده، له منظور پښتون سره تر تېلفوني خبرو اترو لږ وروسته ليکلې ده.

نن مې د پښتون ژغورنې غورځنگ له مشر بناغلي منظور احمد پښتون سره د تېلفون پر ليکه تفصيلي خبرې وکړې، ځينې خبرې به يې په دې خاطر دلته راوړم چې د تاريخ د حافظې برخه شي او د افغان ملت ځوان قشر ورڅخه روحيه او الهام واخلي او ځينې به يې د وخت د ښامار له غضبه د خونديتوب په خاطر په خپله حافظه کې خوندي وساتم.

۱- د منظور مننه: منظور له ټول لرو بر افغان ولس څخه مننه وکړه چې د شهيد ارمان د شهادت په غبرگون کې راپاڅېدل او په يو غږ يې په ټولو ښارونو کې مظاهري وکړې.

۲- د منظور اوسپله: ما ورته وويل چې لرو بر افغان وطن له سختو ستونزو او کړاوونو سره مخ دی، تاسو ته خورا ډېر زيات مشکلات دي، په کمه موده کې مو ډېر کار

کړی، سترې به یاست، خو گوره چې اوسپله ونه بایلي، خبره مو د بریا پولې ته نږدې کړې ده.

منظور پښتون وویل، د اوسپلي د بایلو خبره به هېڅ نه کوي، دا به هېڅکله رښتیا نه شي، خو دا خبره کېدی شي رښتیا شي چې د لوی وطن د جوړېدو او د پښتانه قام د وینېدو لپاره خپل سر بایلیم.

۳- د منظور خوشالي: ما ورته وویل چې له څو ورځو راهیسې او نن دې د خپل لوی کور په ټولو لویو ښارونو؛ کابل، ننگرهار، کندهار، کونړ، پکتیا، غزني، پکتیکا، خوست، لغمان، هرات، بلخ، زابل او نورو کې لاریونونه دي او دا لړۍ لا روانه ده، په خپل لوی کور دې ډاډه اوسه: موږ یاران د بدې ورځې به دردانگو- په دوستانو دې ډاډه اوسه خپره. او پام چې وار دې خطا نه شي — ما منلې غرغړې دي.

منظور پښتون وویل چې ما ته خو دې خبرې ډېر خوند راکړ چې د لر او بر وطن په ټولو ښارونو کې یو غږ پورته کېږي، د پیوستون او یووالي غږ، دا کار په تېرو سلو کلونو کې په دې شان نه و ترسره شوی، په همدې خاطر مې ملگرو ته وویل چې د کوزې او برې پښتونخوا د مظاهرو ښارونه په جلا جلا ډول مه اعلانوی، یو ښار د برې او یو د کوزې پښتونخوا یو په بل پسې په اعلان کې ولیکئ، چې دنیا پوه شي دا یو وطن او یو ملت دی.

۴- د منظور لرلید: ما او منظور پښتون د راتلونکي لرلید او مبارزو په باب هم خبرې وکړې، نظر یې ډېر معقول و، ویې ویل چې یو ځل موږ په کوزه پښتونخوا کې خپلې لیکې منظمې کړو، بیا به د مبارزې دویم پړاو ته داخلېږو. دا چې د مبارزې دویم پړاو څه و؟ نه غواړم، هغه دلته بیان کړم، هغه به په خپله حافظه کې وساتم، خو ډېر هیله مند پیغام و، ټینګ عزم، یو منظم فکري او عملي پلان په کې پروت و.

۱۲۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

په داسې حال کې چې منظور پښتون د ابراهيم ارمان د شهادت له امله له څو ورځو راهيسې سترې او بې خوبه و، خو په ټلېفون کې په يو ناڅاپي ډول د لويو ارمانونو په باب د نظر له څرگندونې څخه يې داسې ښکاره شوه چې منظور پښتون داسې يوه پخه ککړۍ ده او داسې يو کاري سړی دی چې هم فکر لري، هم اوسپله، هم تعقل لري، هم پلان او هم لرلید، دا نو د لوی څښتن يوه خاصه مهرباني ده چې د زمانې په دې تاوجن بهير کې يې داسې يو شخصيت پر لر او بر افغان ولس لورولی دی.

د يو ټولمنلي مشرتابه لپاره ستاسو نظر او رايه غواړم

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۶مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۱۷مه) نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

نږدې نيمه پېړۍ کېږي چې په ټول افغان ولس په تېره بيا په پښتنو کې د يوه ټولمنلي ملي او سياسي مشر خلا موجوده ده.

هر کله چې خبره د مشرۍ بريد ته رسېدلې، نو اختلاف پرې پيدا شوی دی. اوس چې تر لسيزو وروسته په کوزه پښتونخوا او يا محکوم

افغانستان کې منظور احمد پښتون د پښتنو د حقوقو، ژوند او ازادۍ نارو پورته کړه، د پښتنو ځوانانو يو لښکر يې تر شا ودرېد او د پنجابي ښکېلاک د اتوم بم تر ووزرونو لاندې يې د لر و بر افغان د يووالي چغه پورته کړه، نو ډېرې

هیلې په ټوکېدو شوې. منظور پښتون د محکوم افغانستان تر کرښې

۱۲۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

پورې ووت، د برې پښتونخوا يا ازاد افغانستان د ولسونو زړونه يې هم راخپل کړل او تر دې اخوا د نړۍ په نورو هېوادونو کې هم د مېشتو افغانانو او پښتنو مينه پرې ماته شوه، نو بيا خو يې د يوه ملي مشرتابه لپاره اکثره معيارونه د بشپړېدو په حال کې دي. نو څنگه مو خوښه ده چې يو اخلاقي، ايماني او افغاني جرئت وکړو او منظور پښتون ته د ټولو افغانانو؛ که لر دي او که بر دي، سياسي او ملي مشر ووايو؟

له تېر يو کال څخه مې ډېر ځله دلته او هلته دا اورېدلي او لوستلي چې په محکوم افغانستان کې خو د پښتنو د حقوقو لپاره منظور پښتون پيدا شو، په بر افغانستان کې هم يو بل منظور پښتون ته اړتيا ده او دا هم په دې خاطر چې په نتيجه کې لر او بر افغان سره يو شي. نو کله چې د لر او بر افغان د يووالي هيله لرو، نو لر او بر دواړو ته د ځانگړو ځانگړو مشرانو څه اړتيا ده؟ يو واحد او لوی افغانستان، يو واحد، يو مدبر او يو زړور مشر ته اړتيا لري. زما په نظر منظور احمد پښتون اوس په لر او بر افغانستان کې په زړه پورې محبوبيت لري؛ ښځې او نر، ځوانان او پېغلې، واړه او زاړه، مشران او کشران ټول يې تائيدوي، نو دا يو ښه طلايي وخت دی چې د بر افغانستان د مشرۍ لپاره هم پر همدې منظور پښتون دعا وکړو. ښه به وي چې د نوي کال په پسرلي کې منظور پښتون خپل لوی کور (ازاد افغانستان) ته دعوت کړو، يا په کندهار کې خرقې مبارکې ته ورڅېرمه د احمدشاه بابا د مبارک قبر، يا د ميرويس خان نيکه د مزار په محوطه، يا په جلال اباد کې د غازي امان الله خان د مقبرې ترڅنگ او يا هم د کابل په عيدگاه جومات کې د ټولو افغان قومونو د مخورو شخصيتونو په شتوالي کې منظور پښتون ته د لوی افغانستان د سياسي او ملي مشرتابه پگړۍ پر سر کړو او په دې ډول هغې خلا ته د پای ټکی کېږدو چې له نږدې نيمې پېړۍ راهيسې په ژور ډول احساسېږي. دې کار سره به موږ د متعددو او مصنوعي مشرانو له اضرارو

هم بې غمه شو او د عملي مبارزې يو نوي پړاو ته به هم داخل شو.

موږ چې کله په شعار کې د لر او بر افغان د يووالي خبره کوو، رايي چې دا په عمل کې ثابته کړو. د يو واحد مشرتابه رامنځته کېدل د لر او بر افغان د يووالي لپاره لومړی گام دی، که کښته يو مشر وي او دلته بل، بيا دوی څوک سره جوړوي؟ نو رايي چې يو گام وړاندې لاړ شو؛ د لر او بر لپاره يو مشر غوره کړو.

زه د لوی افغانستان د يو ارمانجن په توگه له ټولو افغانانو سره ژمنه کوم چې د يوه قلموال سپاهي او سرتېري په توگه به د دې لښکر غړی يم او تر هغه پورې به خپلې مبارزې ته دوام ورکوم چې خپل وروستي هدف (لوی افغانستان جوړېدو) ته ورسېږو.

له ټولو افغانانو څخه هيله کوم چې زما د دې وړاندیز په باب خپله رايه او نظر څرگند کړي، خو مخکې تر دې چې موږ د مبارزې بل پړاو ته داخل شو، د لوی افغانستان مينوالو او سربښدونکو ته يو دوه زېري هم لرم:

لومړی کار او زېری دا دی چې د يوه کال په بهير کې به د ټولو پښتنو افغان پوهانو له نظرونو څخه (د پښتو ژبې د ودې ماسټر پلان) جوړوو.

دويم کار به دا وي چې د لوی افغانستان د جوړېدو او د افغان ملت د سوکالۍ مارشال پلان ترتیبوو، د همدې دوو پلانونو په رڼا کې به د خپلو مبارزو مسير ټاکو او وروستي هدف ته به ځان رسوو. د ماسټر پلان او مارشال پلان جزیات به ډېر ژر درسره شریک کړو. خو اوس يو ځل بيا خپل لومړني وړاندیز ته راگرځم چې رايي د لر او بر افغان د رښتيني يووالي لپاره د همدغه منظور پښتون پر مشرتابه، لکه د شېر سرخ د جرگې په شان دعا وکړو او د غنمو وړی يې په لونگۍ کې وروټومبو. پاچا خان په مرگ د لر او بر افغان د يووالي تصوير وړاندې کړو، رايي چې د

۱۲۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

همدغه ژوندي پاچا خان په وجود کې په ژوندوني د لر او بر افغان د يووالي او د لوی افغانستان د جوړېدو انځور وړاندې کړو.

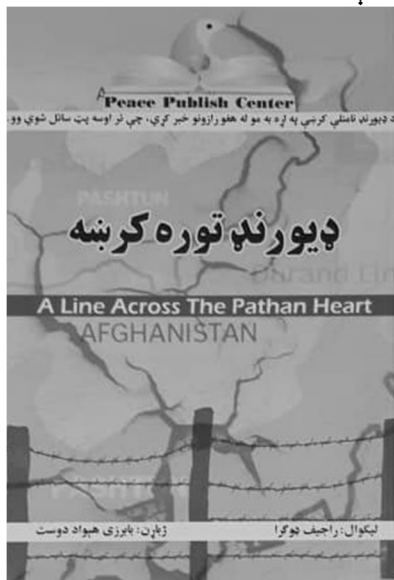
منظور پښتون، هم د فکر سپری دی او هم د عمل، هم د خبرې سپری دی او هم د ډگر. په عمر کم، خو په عقل پوخ دی، زغم، استقامت، غیرت او شجاعت ټول لري، د خوشال د قلم او تورې، د احمدشاه بابا د فکر او جرئت ټول عناصر په کې خوندي دي، ځوان دی، که ژوند ورسره وفا وکړه څلورېست کاله نور هم د مبارزې تاب لري. طبیعت پر پښتنو باندې د شخصیتونو په لوربینه کې ډېر مهربانه نه دی، پېړۍ او نیمه پېړۍ کې که پښتنو کې ټولمنلی شخصیت پیدا شي، اوس خدای (ج) یوه استثنايي لوربینه کړې، راځئ چې دا د ملي يووالي سمبول کړو، ماستر پلان او مارشال پلان ورته برابر کړو. نور پخواني، سياسي او گوندي مشران دې هم له خپلو خوارونو تجربو او لږو ډېرو عملونو سره د ده تر شا ودرېږي. تر هغه چې منظور همداسې او تر دې هم ښه روان وي، ملاتړ یې وکړو او که خدای مه کړه تیندک یې وخور او وښویېد، زر او زور ته تسلیم شو، بیا به د بل منظور لټه کوو، خو هېڅ ټولنه یې منسوره، بې منظوره او بې منصوره پرمختگ نه شي کولای او ځان له غلامۍ څخه نه شي خلاصولای.

یادښت: کله چې مې دا لیکنه پر هماغه ورځ د نظر غوښتنې لپاره پر فیسبوک خپره کړه، نو په زرگونو کسانو لوستې وه، تر زرو زیاتو کسانو پرې خپل نظر لیکلی و، (۹۰) سلنه خلکو په متن کې د راغلي محتوا ملاتړ کړی و، یو څلور-پنځه سلنه خلکو قضاوت تر وخت دمخه گڼلی و، ځینو ورسره (امنیتي ستونزې) او (احتیاط) دواړه قید کړي وو او درې څلور سلنه خلکو یې مخالفت کړی و. که هغه ټول نظرونه دلته کاپي کړم، نو ډېر ځای به ونیسي، خو په عام ډول یې موږ ته یو ټولیز انځور راپه گوته کړ او دا یې هم ثابت کړه چې په پښتنو کې رښتیا هم اوسمهال د یو سياسي او

ملي مشرتابه خلا ده او له دې تشياله ټول پښتانه كېږي. د لوستونكو له نظره منظور پښتون كولاى شي دا تشيال تر ډېره بريده ډك كړي، دا چې گانده به څه كېږي، منظور پښتون او پښتون ژغورنې غورځنگ به كوم لوري ته ځي او كه همدا مسير به تعقيبوي؟ دا به وخت ثابتوي خو زموږ قضاوت د ده د اوسنيو كړنو د مصداق له مخې و.

پر تورې کرښې، سپينې خبرې

سرريزه: هندي ليکوال (راجيف ډوگرا) د ډيورنډ کرښې او د هغې پر چورليز د نورو راخرخېدونکو حوادثو په باب يو ډېر مهم، شننيز او څېړنيز اثر ليکلی دی. په انگليسي کې د دې اثر نوم دی: (Durand Curse) ښاغلي (بابرزي هېواد دوست) د دې اثر ازاده محتوايي ژباړه کړې او هغه ته يې د (ډيورنډ توره کرښه) نوم ورکړی دی.

سولې خپرندويې ټولنې د زرو ټوکونو په شمېر په (۳۷۱) مخونو کې په ښکلې کچه او صحافت خپور کړی دی. کتاب له افسانوي رواياتو تر عيني واقعاتو په منظم او مسلسل ډول په ډېر دقت سره ليکل شوی دی. ژباړن يې ژباړه په ښکلې او معياري ژبه

ترسره کړې او چاپوونکي يې په چاپ کې خورا زحمت گاللی دی. په پيل کې د دې کتاب له ليکوال، ژباړن، خپرندوی او نورو ټولو شريکبانو څخه مننه په کار ده چې په ډېر حساس وخت کې يې دا کتاب افغان ولس ته ډالۍ کړې.

د کتاب ارزښت، منځپانگه او ضرورت: دا کتاب مې په مسلسل ډول په دوو شپو ورځو کې ټکي پر ټکي په ډېر دقت سره ولوست، کتاب په داسې داستاني بڼه لیکل شوی چې یو ځل یې څوک پیل کړي، بیا یې نه پرېږدي چې مخ ترې واړوي. له پیل سره سم مې د یادښتونو لپاره نښې هم په کې کېښودې، خو کتاب دومره خوندي و چې پر لوستلو یې سپری نه مېرېږي؛ افسانوي روایات هم په کې راغلي، پخې سیاسي وجیزې هم لري، تاریخي حوادث هم په کې تشریح شوي، د غمیزې پیل، منځ او پای هم سره په مستقیم ډول اوبدل شوي، عیني واقعیتونه هم په کې په دقیق ډول ثبت شوي، د افغان غمیزې او په تېره بیا د ډیورنډ کرښې په باب په کې د خپلو او پردو لیکوالو مثبت او منفي نظرونه هم راوړل شوي، منطقي پوښتنې او ځوابونه هم مطرح شوي او ډېرې داسې نوې خبرې هم لري چې په اول ځل یې سپری په دې کتاب کې لوستلای شي. په کتاب کې زما له خوا په نښه شوي ځایونه دومره زیات شول چې له هغو څخه خپله یو بل کتابگوټی جوړېده او که بیا له هغو یادښتونو سره تبصره هم ملگرې شي، نو خبره ترې، تر دې غټ کتاب ته رسېږي.

زړه کې مې راوگرځېدل چې دا به د هغو گوټو په شمار کتابونو له جملې څخه وي چې کړې تبصرې پرې له متن سره سیالي نه شي کولای؛ د کتاب متن دومره خوږ، منظم، ورېښمین، دردوونکی او لوری ورکوونکی دی چې ښه ده سپری لوستونکو ته توصیه وکړي؛ خپله د کتاب متن ولولي. متن کې ټولې هغه پوښتنې ځوابولای شي چې د افغانستان د سیاسي-جغرافیایي موقعیت، پر هغه د

۱۲۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

تحميل شوي غميزې او د ډيورنډ کرښې په باب د سړي په ذهن کې گرځي. په اثر کې له ډېرو اثارو څخه گټه پورته شوې، خو په متن کې داسې نه ښکاري چې دلته دې د اخځونو بار او اغېز محسوس وي. ځکه پېښو ته داسې تسلسل ورکړل شوی چې سړی فکر کوي کومه کيسه لولي. پر ما خو يې دومره ژور اثر وکړ چې همغه لوستې پېښې مې يو ځل بيا په خوب کې هم راغبرگې شوې، ځکه خو يو ځل بيا وایم چې زما تبصره او احساس په کتاب کې د راغلي متن او احساس تل ته نه شي پرېوتلی، خو په دې خاطر چې کومو لوستونکو ته تر دې دمه د دې کتاب متن لاس ته نه دی ورغلی، هغو ته تر يوه حده د دې کتاب اهميت څرگند شوی وي، نو يو څو برخو ته به يې په ډېر لنډيز سره نغوته وکړم:

افسانوي پيل: ليکوال (راجيف ډوگرا) د خپل کتاب په پيل کې د پښتنو او افغانانو په باب افسانوي روايات راوړي، د هغو کرکټر او مېړانه تشریح کوي، د نړۍ د فاتحانو سردردی بيانوي او د پښتنو اناتوميک جوړښت توضیح کوي. هغه وايي: ((که افغانانو ته وويل شي چې خپله يوه هيله ووايي، نو هغوی به دا وايي چې مونږ ازاد پرېردئ)). ليکوال د افغانانو په باب د سکندر مقدوني روايات نقلوي، هغه به ويل: ((چې خدای مو د کوبرا له زهرو، د زمري له غاښونو او د افغانانو له غچ اخیستلو په امان کې لره)). سکندر خپلې مور ته په يوه ليک کې د افغان خاورې په باب لیکي: ((د دې خاورې هر فوټ ځمکه پولادين دېوال ته ورته ده، مورې تا خو يو الکساندر نړۍ ته راوړی، خو هلته هره مور يو الکساندر زېږوي)). ليکوال د افغان ملت ټولنيز کرکټر او د پولادي امير هوډ ته په کتلو

سره همدا پوښتنه مطرح کوي چې کوم علتونه وو چې امیر یې پر داسې یو گونگ سند لاسلیک ته اړ کړ؟ کتاب له همدې پوښتنو او انګېرنو پیلېږي او په پای کې دې ټولو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، خو د دې لپاره چې موضوع ښه روښانه شي، دی د موضوع شالید، دلایل او عوامل په تفصیل سره روښانه کوي.

د لویې لوبې پیل: لیکوال د ډیورنډ کرښې تر لاسلیک دمخه په نږدې یوه پېړۍ کې د تزاري روسیې او لویې بریتانیې ترمنځ لویه لوبه تشریح کوي، دی هغې نظریې ته نغوته کوي چې وایي: ((افغانستان په منځنۍ اسیا کې د پراخېدونکې روسیې او د پنجاب پر لور د پراخېدونکې بریتانیې ترمنځ د یوه ساندوېچ په څېر و)). په دې کتاب کې څرګنده شوې چې د روسیې او بریتانیې ترمنځ پټه جګړه یا لویه لوبه څنګه پیل شوه؟ روسانو څه غوښتل؟ انګرېزانو په منځنۍ اسیا کې څه فعالیتونه کول؟ د بخارا امیر ولې د انګرېزانو د جاسوسانو سره پریکړل؟ امیر دوست محمد خان له انګرېزانو او روسانو سره څه ډول روابط او څه ډول مجبوریتونه درلودل؟ (خپوه) او (پنجده) څنګه ونيول شول؟ د افغان او روسي پوځونو ترمنځ جګړه ولې ونښته، د افغانستان او روسیې سرحدونه څنګه مشخص شول؟ شاه شجاع دویم څل څنګه واک ته ورسول شو؟ امیر شېرعلي خان ولې له روسانو ناهیلی شو؟ انګرېزانو او روسانو په کومو برخو کې مخالفت او په کومو برخو کې توافق درلود؟ دا او دېته ورته نورې ګڼې پوښتنې د لویې لوبې د تشریح په برخه کې ځواب شوي دي.

کله چې څوک دا برخه ونه لولي او په ناڅاپي ډول د ډیورنډ

۱۳۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

کرنېې په باب بحث ته داخل شي، عادلانه قضاوت نه شي کولای. لیکوال د غمیزې پیل له همدې گریټ گیم څخه گڼي. عبدالرحمن خان له تزارې روسیې سره روابطو ته ډېر متوجه و، هغه به ویل چې ((روسیه د فیل په څېر ده چې هر څه مخې ته ورځي له منځه یې وړي))، نو ځکه خویې په ډېر دقت سره پر دې خبره ټینگار کاوه چې: ((افغانستان باید له دواړو ځواکمنو هېوادونو څخه مساوي واټن ولري.))

د پښتنو سایکولوژیک او ټولنیز کرکټر: لیکوال په خپله او د نورو لیکوالو او پوهانو له نظره د پښتنو سایکولوژیک او ټولنیز کرکټر تشریح کوي، د دې نظریاتو په یوه نتیجه کې دی وایي: ((پښتون هغه کرکټر دی چې بنځي، سرو زرو او ځمکې سره ډېره لېوالتیا لري.)) دی د یو بل لیکوال (رودیارډ کلیپر) خبرې هم رااخلي، هغه وایي: ((افغان ته چې کله د باطني شهوت خبره مطرح وي، نو شتمني، قانون، باچايي او سپېڅلتیا ورته ارزښت نه لري، ځکه هغه په غریزوي لحاظ غل، د وراثت او تربیې پر اساس قاتل او په طبیعي لحاظ بد اخلاقه دی، د دوی ټوله شتمني یوازې او یوازې د ویاړ یو احساس دی چې تل ورسره دی. ځینې وخت هغه تر دې اندازې جگړه کوي چې ټوټه ټوټه شي او ځینې وختونه تر هغې جگړه نه کوي، څو چې د انزوا حالت ته نه وي تللی.))

انگړېزانو د خپلې تگلارې په اړه خپلو پوځیانو ته ویلي وو: ((پر پنجابیانو امر کوه، سندیان وډاروه، بلوڅانو ته ویاړ ورکوه او پښتانه وپېره.))

ليکوال د پښتنو د کرکټر په باب د نظرياتو ترڅنگ د انگرېزانو ټولنيز کرکټر ته هم نغوته کوي، هغه په دې باب د (برنارد شاو) يو نظر وړاندې کوي، هغه وايي: ((انگرېزان درسره د هېوادنيو موخو پر اساس جگړه کوي، د سوداگريزو موخو لپاره درنه غلا کوي او د امپراتورۍ د جوړولو په موخه دې غلام گرځوي.))

د پښتنو په باب د بهرنيانو له نظرياتو د ليکوال مطلب دا دی چې اکثره بهرنيو ليکوالو پښتانه او افغانان په ناسم ډول تعبير او انځور کړي دي. دی وايي چې د نولسمې پېړۍ په دويمه نيمايي کې تقريباً ټولو انگرېز ليکوالو او تاريخ ليکونکو پښتانه ظالمان، منفي گرا او بې باوره پېژندلي دي. ليکوال د پښتنو په باب د ځينو نورو ليکوالو مثبت نظريات هم څېړي، لکه د رابندرناټ ټاگور او نورو، دی په خپله وايي: ((افغانان ښه جگړه ماران دي او د دې ترڅنگ ژر باور کوونکي هم دي، چې دې لومړي عادت دوی تل بوخت ساتلي او دويم عادت د دوی د کمزورۍ ټکی دی چې تل ترې بهرنيانو د دوی پر وړاندې کار اخيستی. همدې عادت په نولسمه پېړۍ کې تر هر وخت زيات د افغانانو بخت وراړولی دی.)) خو دې سره سره دی وايي: ((افغانستان ښايي ټيپي شوی ډېر وي، خو هېڅکله هم تورې ته نه دی تسليم شوی.))

د نيوآنگرو خصلت: راجيف ډوگرا په دې اثر کې په عام ډول د نيوآنگرو خصلت او کرکټر ته هم نغوته کوي او دا توضيح کوي چې د استعمار په ماهيت کې تغير نه راځي، خو ښه يې کېدی شي بدله شي. دی وايي: ((استعمار تر ډېره غځېږي او استعماري عادتونه په سختۍ سره له منځه ځي.)) په کتاب کې راځي چې

۱۳۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

((اروپايانو هغه ملتونه تر استعمار لاندې راوستل چې بې حرکت، شاته پاتې او بې پروا به وو، د دې ترڅنګ به يې هغه اسيایي ملتونه هم تر خپلې ولکې لاندې راوستل چې له ګډوډيو او هر و مرج به ډک وو.)) په کتاب کې د استعمار مغرورانو خصلت ته هم نغوته شوې، کله کله يو پوځ ډېر مغرور وي، خو وروسته يې بيا برخليک بل شی شي: ((انګرېزانو چې کله له يو منظم لښکر سره د کندهار پر لوري حرکت کاوه، نو د کلات يو خان چې د دوی شان او شوکت وليد بې اختياره يې له خولې ووتل چې: پوځ خو مو دلته دننه کړ، خو دا فکر مو کړی چې څه ډول به يې بېرته باسئ!))

کله چې دا لوی شمېر پوځ د روانېدو په حالت کې و، په دوی کې يوازې يو سپری و چې د هر څه وړاندوينه يې کړې وه. دا سپری يو پخوانی انګرېز ډګروال و چې هماغه شېبه يې وويل: ((له يوه کس پرته به بل هېڅ کس روغ راستون نه شي، هغه يو ژوندی کس به د دې لپاره ژوندی وي چې د ټولو د مرګ پيغام له ځان سره راوړي)). درې کاله وروسته، هغه وخت د ده اټکل سم وخوت چې (ډاکټر برايډن) له غرونو په يوازې ځان راکوزېده، دغه ډګروال هغه وخت په تروشه ټنډه وويل چې: ((ما درته نه ويل چې داسې به کېږي؟))

د بریتانوي او روسي استعمار ترمنځ هم ورته خصلتونه موجود وو، بریتانويانو به ويل: ((که کوم هندي ګورئ يا يې ووژنئ او يا يې هم وټړئ.))

يو روسي جنرال به ويل: ((اسيايانو ته چې څومره سختې ضربې ورکوي، په همغه اندازه چوپ پاتې کېږي.))

ډیورنډ هم ويلي وو: ((مور لږ شمېر بهرنيان يو چې دوه سوه ملیونه
اسیایان مو په پرو تړلي دي.))

ده په دې اثر کې د نیواکگرو نورې گډې ځانگړنې هم په گوته کړې
دي.

د زبرځواکونو د برخلیک پرتلنه: په دې اثر کې په ضمني
ډول د درېو لویو امپراتوریو د واک و ځواک، تېروتنو او ښوېدنو
او په پای کې د برخلیک پرتلنه هم شوې، د انگرېزانو امپراتوري
چې په لومړۍ افغان-انگلیس جگړه کې تر ماتې وروسته ورته په
هند کې بغاوتونه پورته شول او بیا یې په ټوله کې د بخت سیوری
په راټولېدو شو، شوروي امپراتوري چې افغان-شوروي جگړې
ورته سخت زیانونه ورو رسول او گرباچوف په پای کې دېته اړ شو
چې خپلې لښکرې وباسي او ووايي: ((دا جگړه په دومره مالي او
ځاني قربانۍ نه ارزې)) یو جنرال یې ولیکل چې: ((په افغانستان
کې جگړه له ډبرې سره د سر جنگولو مانا لري.)) د دې جگړې تر
اغېز وروسته ورو ورو شوروي اتحاد ډنگ شو او د مرکزي اسیا ټولې
نیولې سیمې یې له لاسه ورکړې. تر دې دمخه انگرېزان هم له ورته
برخلیک سره مخامخ شوي وو، د افغان او انگلیس تر دريو جگړو
وروسته د انگرېزانو عزت له خاورو سره خاورې شو او د امپراتورۍ
د نړېدو لړۍ یې پیل شوه.

درویش کلن (وینستون چرچل) چې د جگړې خبرونه به یې لندن
ته لېرل، وایي: ((د افغانستان جگړه په مالي لحاظ تباہ کوونکې، په
اخلاقي لحاظ گناه، په پوځي لحاظ یوه پړانیستي پوښتنه او په

۱۳۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

سياسي لحاظ يوه تېروتنه وه.)) چرچل به ويل: ((دلته هر سړی يو جنگيالی دی.))

روسی جنرال (الکساندر مایاروف) بيا په خپل نوبت وايي: ((د افغانستان جگړه د شوروي اتحاد لپاره هغه ماین ته ورته وه چې يوي لويې امپراتورۍ پرې پښه کېښوده او درې ورې شوه.))

د انگلستان د پارلمان غړي (ډيزرائيلي) وړاندوينه کړې وه: ((که موږ کله هم هند له لاسه ورکوو، هغه به د افغان جگړې د بدو پایلو له امله وي.))

له نن څخه يوه نيمه پېړۍ دمخه لا انگرېزان دې ته متوجه و چې روسان به پر افغانستان يرغل کوي، نو ځکه خو د هند وایسرای (جان لاورینس) د دې شونتیا په اړه چې روسیه به پر افغانستان يرغل کوي، ځان به هند ته رسوي، ويلي وو: ((پرېردئ چې هغوی لوی گامونه واخلي او وړاندې ولاړ شي، د اباسين او اکسوس ترمنځ ولوبېږي، پرېردئ چې دوی خپله لار ووهي، سختو هېوادونو پر لور، هغه هېوادونه چې متعصب او زړور نفوس لري، چېرته چې هر ميل کې يوه نه ماتېدونکې ځمکه راځي، دوی مجبور دي مقاومت وکړي، هغوی به ډېر ځواک له لاسه ورکړي، بيا به له ستړيو پياده وو، ماتو سپرو او له عیبونو ډک توپچي نظام سره څنگه هند ونیسي؟))

امريکايان چې دلته په پيل کې په ډېر غرور راغلل اوس په خټه کې نښتي دي، د پاکستان د نه مهار له امله له سختو ستونزو سره مخ دي او د ماتې امکان يې ډېر دی. ليکوال د نورو ليکوالو په شان

((افغانستان د امپراتوريو هديره)) گڼلې ده.

ډيورنډ كرنښه: ليكوال په خپل اثر كې گڼ شمېر داسې دلايل راوړي چې د هغو له هر اړخيز تحليل وروسته سړى دې نتيجې ته رسېدلای شي چې دا كرنښه په چل، مهارت او يا هم د امير د ناجورتيا په حالت كې په هغه باندې لاسليك شوې ده، لاسليك هم په بل كاغذ شوى او اصلي متن امير ته نه دى وړاندې شوى، تيمور ډيورنډ او امير عبدالرحمن خان چې دواړه په فارسي ژبه پوهېدل او له مخكني لوز سره سم متن بايد په همدې ژبه ترتيب شوى واى، خو ډيورنډ امير ته يوازې انگرېزي متن ښكاره كړى چې امير پر هغه متن نه پوهېده او نه هم پر دې وخت د امير له خوا د ژباړن او درېمگري په توگه څوك موجود و، يوازېنې كس چې د پردې تر شا ناست و، يادښتونه يې اخيستل، هغه هم (مير سلطان محمد خان) و، چې په خټه پنجابى و او ويل كېږي چې د انگرېزانو جاسوس هم و. ليكوال د ډيورنډ د هوکړه ليک په برخه کې د درېو تنو رول ډېر مهم گڼي چې يو انگرېز جاسوس (سالترپين) بل (تيمور ډيورنډ) او درېيم ډاکټر (هيملتون) چې ټول انگرېزان وو. ليكوال ډېر داسې دلايل راوړي چې امير دا مهال سخت ناروغه و، د حافظې توازن يې له لاسه ورکړى و او د هډوکو پر درد اخته و او هره دويمه خبره پرې بده لگېده. ليكوال دا پوښتنه مطرح کوي په داسې حال کې چې امير د خپل حاکمیت لپاره په کور دننه وړې وړې سردارۍ ختمې کړې، د خپل حاکمیت ساحه يې پراخه کړه، څنگه دېته حاضرېدلای شو چې د خپلې خاورې يوه برخه پرديو ته وښي؟ همدغه پوښتنه يې

۱۳۷ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

چې د کتاب په پيل کې مطرح کړې وه، په وروسته برخو کې يې ورته مستدل ځوابونه ورکړي دي.

تر هوکړه ليک وروسته حالت: ليکوال پر دې ټينگار کوي چې دا هوکړه ليک هېڅکله هم د پولو د تثبيت لپاره نه و برابر شوی، نه د انگرېزانو امپراتوري دا غوښتل او نه امير، ځکه انگرېزان پر دې پوهېدل چې د مصنوعي پولو جوړول او بيا د هغو ساتنه له حقوقي، پوځي او اقتصادي پلوه اسانه کار نه دی، په دې تړون او تر هغه وروسته اسنادو ټولو کې د نفوذ ساحه ذکر شوې ده، نه له برېتانوي هند سره د دې ځمکو د الحاق مسله. ده په دې برخه کې د انگرېزانو د هغه وخت د لومړيو وزيرانو، بهرنيو چارو وزيرانو، ځينو سفيرانو، پوځيانو او ژورنالېستانو نظرونه هم د سند په توگه راوړي دي. ليکوال وايي چې کله هم د تزاري روسيې او افغانانو ترمنځ پولې تثبيت شوې او همدې انگرېزانو په کې حضور درلود، نو بيا تر ننه پورې هېڅکله هم يو لوري د اعتراض غږ پورته نه کړ، خو د ډيورنډ کرښې په باب تر (۱۸۹۳م) کال وروسته په (۱۸۹۸، ۱۹۰۵، ۱۹۱۹، ۱۹۲۱، ۱۹۳۰م) کلونو او نورو وختونو کې څو ځله له هر افغان واکمن سره د بيا بيا تائيد او تصديق په باب خبرې شوې دي، دا د دې مانا ورکوي چې دا کرښه کومه طبيعي پوله نه وه او يوازې د برېتانوي هند او افغانستان د امير د نفوذ يا اغېز موقته ساحه په گوته کوي.

سر وييلم کيپر فراسر ټايتلر وايي: ((دا کرښه د قوم پېژندنې، جغرافيه او تگلارې له مخې بې منطقه ښکاري.))

لویس دوپري وايي: ((دا د یوې مصنوعي کرښې تر ټولو ښه انځور دی چې یوه کلتوري سیمه سره بېلوي)).

د بریتانیا د کورنیو چارو پخوانی وزیر او بیا وروسته لومړی وزیر (هربرت اسکویټ) وايي: ((دا قوانین ټول نړیوال اصول، ټولنیز عدالت او ټولنیز مفهوم تر پښو لاندې کوي)).

د افغانستان پر هر حکومت چې هر څومره فشار راغلی، چې دا کرښه په رسمیت وپېژني، چا ورته غاړه نه ده ایښې، ان د ډېرو کمزورو حکومتونو واکمنو هم دا کار نه دی کړی. کله چې پاکستان د یوه نوي دولت په توګه ظهور کاوه، تر هغه یوه اوونۍ دمخه افغانستان برتانوي هند ته په رسمي ډول احتیاج وکړ او په هغه کې یې وویل چې تر ډیورنډ کرښې اخوا د بریتانوي هند تر کنټرول لاندې پښتنو لپاره باید د ټولپوښتنې ځانګړی صندوق کېښودل شي چې دوی مستقل هېواد غواړي او که بېرته خپل پلرني هېواد (افغانستان) سره یو ځای کېږي؟ له پاکستان او هند سره خو د یو ځای کېدو خبره هېڅ مطرح نه وه.

د پاکستان له جوړېدو سره سم افغان دیپلوماتانو اوه ورځې په متواتر ډول په لندن کې د بریتانیا له بهرنیو چارو وزارت سره خبرې وکړې او له خپلې خاورې سره یې د جلا شویو سیمو د بېرته الحاق غوښتنه وکړه. انګریزانو وویل چې پاکستان د بریتانیا ځایناستی دی، افغانانو ورته وویل چې پاکستان خو له هند څخه راجلا شوی، نه دا چې هند له پاکستانه رابلل شوی، خو که ستاسو ځایناستی وي، نو باید هغه ستاسو وارث هم وي او ستاسې پورونه هم پرې کړي، اوس خو د بریتانیا پورونه هندوستان پرې کړي، نه

۱۳۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

پاکستان. افغانستان په ملګرو ملتونو کې د پاکستان د غړیتوب پر غوښتنه هم اعتراض وکړ، ملګرو ملتونو په پیل کې ځکه د پاکستان غړیتوب ونه مانه چې هغه د چا وارث نه و، پاکستان ته یې وویل چې تاسو د یوه نوي دولت په توګه غړیتوب ترلاسه کولای شئ، خو نه د کوم بل دولت د وارث په توګه، نو څوک چې د یو چا د وراثت دعوه له لاسه ورکړي، نو هغه سره د کوم تړون په باب ولې بحث وشي؟ لیکوال وايي چې د افغانانو له فعالې دپلوماسۍ سره سره بیا هم د پښتنو برخیک د پاکستان لاس ته پرېوت. دی په دې برخه کې د ټولو هغو اشخاصو او حکومتونو نومونه اخلي چې په دې سلسله کې گرم دي، لکه جواهر لعل نهرو، اولف کایرو، جناح، سکندر میرزا، لیاقت علي خان، د بریتانیا حکومت او نور...

د ډیورنډ غمیزې حل لارې: لیکوال خپل اثر له یوه هدفمن مسیره پیل کړی او پر یوه هدفمن او هیله من بهیر یې پایته رسولی دی. لیکوال د یوې نتیجې په توګه وايي چې د افغان غمیزې د دومره اوږدوالي یو اساسي علت د ډیورنډ کرښه ده، که چېرې دا کرښه نه وای، افغانستان به د لویې لویې ډګر نه وای، په افغانستان کې به جګړې نه وای، افراطیت به نه وای، د روسانو او امریکایانو یرغلونو ته به زمينه نه برابرېده او د نړۍ گڼ شمېر هېوادونه به د افغانستان په کړکېچ کې نه راټاله کېدل، دی وايي چې په سیمه کې پاکستان هغه نوی هېواد دی چې له پیله یې د ځمکنيونې ستراتیژي درلودله، دی وايي، کوم ظلمونه چې پاکستاني پوځیانو پر پښتنو کړي، هېڅ یرغلګر نه دي ترسره کړي، لیکوال دا ادعا ثابتوي چې پاکستان د ځمکنيونې شوق لري، د هند او افغانستان

پراخې ځمکې يې لاندې کړي دي، بيا وايي: ((تر هغه پورې چې پاکستان له ځمکني پلوه مهار او راکم نه شي، په دې منطقه کې طبيعي ثبات نه راځي)) دی د پېړيو په اوږدو کې (امو) او (اباسين) د افغانانو طبيعي پولې بولي او له نړۍ څخه غوښتنه کوي چې د دې هدف لپاره له افغانانو سره ودرېږي. دی په دې برخه کې د بریتانويانو ډېر اعترافات هم يادوي، لکه د يو بریتانوي جنرال (سرجيمز کوټران) چې ويلي وو: ((زموږ د امپراتورۍ طبيعي پوله اباسين دی چې بل څوک يې د نيولو جرئت هم نه شي کولای)). لیکوال وايي د خاورې همدې بېلتون افغانستان کمزوری ساتلی او نه شي کولای په سيمه ييزه او نړيواله کچه خپل حقوق ترلاسه کړي. دی په دې نظر دی چې نړيوال زبرځواکونه په اوسني شکل نه پاتې کېږي، امريکا ورځ تر بلې پخوانی زور و ځواک له لاسه ورکوي، چين او روسيه په سيمه ييزه او نړيواله کچه د دوو نويو زبرځواکونو په توگه راڅرگندېږي. لیکوال په دې خبره هم خواشيني ښکاره کوي چې د پښتنو په باب په خپله د دوی له خوا ډېر کم اثار ليکل شوي او هغه هم اکثره بېرته له منځه تللي او د بهرنيو له خوا چې کوم اثار ليکل شوي، اکثره يې فلتر شوي او د هغو د گټو انځورنه کوي. راجيف ډوگرا د طالبانو پر وړاندې له امريکا سره د پاکستان شرکت صادقانه نه بولي او دا د امريکا يوه غټه تېروتنه گڼي چې پاکستان ته د يو ستراتيژيک ملگري په سترگه گوري. لیکوال امريکا ته يادونه کوي چې پاکستان له امريکا سره کټ مټ همغه لوبه کوي چې له پخواني شوروي اتحاد سره يې کړې وه. د پاکستان پوځيان په دې نظر دي چې موږ د نړۍ يو

١٤١ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

ستر زبر خُواک دلته مات کړی او اوس د بل ستر زبرخُواک نوبت دی. لیکوال د افغانستان د حقوقي داعيې لپاره ټول مستدلل دلايل راوړي، د هغو په پای کې د خپلو خبرو د نچور په توگه د دې یادونه کوي چې د دې ټولو دلايلو بريا هله ممکنه ده چې يو قوي او غښتلی افغانستان جوړ شي او د قوي او غښتلي افغانستان جوړېدل بيا هغه وخت ممکن دي چې ډيورنډ کرښه له منځه لاړه شي او افغانستان خپلو طبيعي پولو ته ورسېږي.

درې سترې نړيوالې تېروتنې

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۱۵مه)، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۲۶مې نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده.

د تاريخ په بېلابېلو پړاوونو کې د نړۍ له گڼو واکمنو، پوځيانو او سياسيونو څخه سترې تېروتنې شوي چې دلته يې څېړنه نه ضروري ده او

نه هم شونې، خو غواړم په وروستيو څلورو لسيزو کې يوازې دريو هغو سترو تاريخي تېروتنو ته په ډېر لنډيز سره نغوته وکړم، چې دوه يې مستقيمي زموږ له هېواد او يوه يې له عربي نړۍ سره تړلې ده:

۱- د شوروي اتحاد ستره تېروتنه: د شوروي اتحاد او د هغه د مشر (لېونېډ برژنيف) ستره تېروتنه دا وه چې پر افغانستان يې پوځي يرغل وکړ، دا تېروتنه هغه وخت اوج ته ورسېدله چې سملاسي يې پر همغه مهال پر پاکستان بريد و نه کړ. شوروي اتحاد ته خو جگړه ورغاړې وتې وه، څه په افغانستان کې وه که په پاکستان کې، خو که دوی پر

۱۴۳ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

افغانستان باندې له برید سره سم پر پاکستان یرغل کړی وای، نو پاکستان به مستقیماً له شوروي اتحاد سره په جگړه کې کېوتی و، ضایعات، تلفات او زیانونه به یې زغمل، عقبي جبهه به یې نه درلودله، افغانستان کې به امن و، پاکستان کې به جگړه روانه وه، پاکستان به یا د نړۍ له نقشي څخه محوه کېده، یا به یې جوړه جاري او سولې ته غاړه ایښوده.

۲- د عراق ستره تېروتنه: د عراق دولت او د هغه د ولسمشر (صدام حسین) ستره تېروتنه دا وه چې پر کویټ یې برید وکړ او ورسره هممهاله یې پر سعودي عربستان برید و نه کړ او هغه یې تر خپلې ولکې لاندې رانه وست. د صدام پوځ د دې وس درلود چې په کم وخت کې سعودي او په تېره بیا (مکه مکرمه او مدینه منوره) تر خپلې ولکې لاندې راولي، کله چې یې دا هدف ترلاسه کړی وای او بیا یې د حرمینو شریفینو شاوخوا خپل لږ واټني توغندي ځای پر ځای کړي وای او له دې مقدسو ځایونو یې د اسرائیلو پر ویشتلو پیل کړی وای، نو که امریکا او اسرائیلو پر دې سپېڅلو ځایونو بریدونه کولای، نو ټولې اسلامي نړۍ د صدام حسین جبري ملاتړ ته دانگل، دا مهال به امریکا، اسرائیلو او غربي نړۍ ته ستونزمنه وه چې د نړۍ د یو ملیارد مسلمانانو د دښمنۍ قیمت پرې کړي. د دې ترڅنګ صدام حسین به د عراق، کویټ او سعودي عربستان پر تېلو هم ولکه حاصله کړې وای، په دې حالت کې د امریکا د تېلو ستراتیژیکو زېرمو تر دوو میاشتو زیات دوام نه شو کولای، نو امریکا به مجبوره شوې وای چې صدام حسین سره د سولې غاړه یوسي.

۳- د امریکا متحده ایالتونو ستره تېروتنه: د امریکا متحده ایالتونو او د هغو د جمهور رییس (جورج ډبلیو بوش) ستره تېروتنه بیا دا وه چې پر افغانستان یې یرغل وکړ او پر هماغه ورځ یې پر پاکستان

برید ونه کړ. امریکا د شوروي تېروتنه تکرار کړه او پاکستان ته یو ځل بیا د دې زمينه برابره شوه چې د طالبانو په وجود کې د مجاهدینو انځور بیا راژوندی او امریکایان د شورویانو په څېر په اوږده او رنځوونکې گوریلابي جگړه کې راگیر کړي. امریکا اوس د شوروي په څېر د افغانستان د شخړې په څېر کې نښتې، څومره زور چې وهي، په دې څېر کې ډوبېږي. که امریکا په پیل کې د کابل پر ځای خپلې لښکرې په اسلام اباد کې پلې کړې وای او د هغه ځای تر تسخیر وروسته یې کابل ته مخه کړې وای، نو نن به نه په افغانستان کې جگړه وای او نه به پاکستان په دې بڼه موجود وای. پاکستان د شوروي او امریکا په شان زبرځواکونو سره دوه ورځې هم د جگړې توان نه درلود او هېڅکله هم دېته حاضر نه و چې د خپل شتوالي په قیمت دې په افغانستان کې خپلو لاسوهنو ته دوام ورکړي. د پاکستان پوځ او استخبارات اوس فکر کوي چې د مجاهدینو په استخدام سره یې د شوروي زبرځواک مات کړ او اوس د طالبانو په گومارنې سره امریکا له ورته برخلیک سره مخامخولای شي. هغه بل ځل هم د افغانانو بشري قوه او جغرافیه وسوځېدله، خو گټه یې پاکستان ته لاړه او دا ځل هم همغه سناریو یو ځل بیا تکرارېږي. تاریخ یو ځل بیا غبرگېږي، خو غټو طاقتونو او خپله افغانانو ته په کار دي چې د تاریخ له تکراري تجربو څخه ژور پند واخلي او دا ځل دام ایښودونکی په خپله لومه کې راگیر کړي.

د افغان ملت نوش دارو!

دا وره ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبروري پر (۲۵)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د کب له (۶)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوي ده.

څلويښت کاله کېږي چې افغانان د بهرنيو له خوا د اعلان شوي او نا اعلان شوي جگړې په اور کي سوځي. د جگړې کورني لوبغاړي د جگړې وسايل او افغان ولس او جغرافيه يې سونتوکي دي.

اوس چې په قطر کې د اوسني جگړې دوه اساسي لوري (طالبان او امريکايان) د خبرو مېز ته ناست دي، دا د سولې لپاره يو طلايي فرصت دی، ټول نور کورني او بهرني لوري بايد د دې بهير ملاتړ وکړي او پر وړاندي يې هېڅ ډول پلمې جوړې نه کړي. سوله نن او سبا زموږ د ولس لپاره داسې يو درمل دی چې د زرو مرضونو علاج کوي؛ هېڅ بل درمل او هېڅ بله نسخه دومره گټوره نه ده لکه سوله. سوله اوس زموږ د ملت د نري رنځ لپاره اصلي درمل دی او موږ ته د نوش دارو ارزښت لري.

جنگسالاران د چا زامن دي؟

دا ليکنه د (٢٠١٩م) کال د مارچ پر (١٥) مه، چې د کب له (٢٤)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

جنگسالاران نه خپل لري نه خپلوان، نه مور لري نه پلار، نه قوم لري نه عزيز، دوی له جنگه پيدا دي، په جگړه کې لوی شوي، په جنگ کې پایپري او له جنگه تغذيه کېږي. دوی په حقيقت او واقعيت کې د جنگ زامن دي او د وخت تالېختي، نور د هېچا زامن نه دي، دوی نه ژمنه لري نه وفا، نه قول لري نه بقا، هر چا چې په دوی پورې ځان تړلی، ځان يې بايلولی.

څرگنده بېلگه يې ډاکتر نجيب الله دی چې پر دوستم او نورو ملېشو يې ډډه ولگوله، برخليک يې هغه شان شو. د کرزي صيب په واکمنۍ کې د جنگسالارانو مړۍ نوره هم غوره شوه؛ څومره چې کرزي پر دوی پي پرېښودلې هماغومره کرزی پيکه کېده او د هېواد حالات ترينگلي کېدل، خبره د ډاکتر غني واکمنۍ ته را وغځېدله، اوس هم د جنگسالانو واک او راج چلېږي، خو د پخوا په انډول يې بدل يو څه کم

۱۴۷ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

شوی او له تعرض څخه د دفاع حالت ته راغلي دي، چې دا یو ښه پرمختګ دی، خو نسبي دی؛ پوره او کره نه دی. اوس جنگسالاران پر حکومتي او نا حکومتي دوو برخو وېشل شوي، خو ماهیت او حقیقت کې سره یو دي؛ یوازې موقعیتونو تغیر کړی دی. زورواکي په بېلابېلو ټاکنیزو ټکټونو کې مدغم او ځای شوي، خو د اتمر، غني او عبدالله په درېیو ټاکنیزو ټکټونو کې یې حضور ډېر څرګند دی. دې نوماندانو هر یو په خپلو لستونو کې ماران ساتلي، اوس یې پلویان پر یو بل تور پورې کوي چې د مقابل لوري ماران ډېر خطرناک دي، هو همداسې به وي؛ د ځینو ماران به ډاګي وي چې زهر یې ډېر خطرناک دي او د ځینو به جبهه یي وي چې د زهرو پدېل یې کم دی، خو بیا هم له اصله د مار له نسله دي. زما په نظر د اتمر صیب او غني صیب مرستیالان د جنگسالاریز خصلت له مخې همدومره توپیر سره لري. جبهه یي ماران بیا تر هغه وخته خطرناک نه وي چې خوله یې له اوبو ډکه وي، کله چې پرې اوبه او خواړه بند شي دوی هم پر خطرناکو مارانو بدلېږي او بیا هره خوا خوله اچوي. اوس چې د ملي پوځ سرتېرو په بلخ کې د یو نامتو جنگسالار (عظامحمد نور) د غوښتنو خلاف نوی امنیتي قومندان معرفي کړ او د قانون د تطبیق لپاره یې له قهریې قوې څخه قانوني ګټه پورته کړه، دا یو ښه، مثبت او قانوني کار و، افغان سرتېري باید وستایل شي او قدرونه یې وشي، خو پر سیاسيخپلو ډېر باور نه شته هسې نه چې سبا د امرالله خان صالح او نورو په وساطت داسې روغه جوړه وشي چې جنگسالاران په کې خوندي او زموږ د هېواد د ملي پوځ حیثیت په کې پیکه او روحیه یې مړاوې شي. موږ یې څرګندې بېلګې لرو، د دوستم په وساطت (قیصاري) او د دانش په وساطت (علیپور) اوس هم سرې سترګې ګرځي، خو د ملي ځواکونو کوم سرتېري چې شهیدان شول هغه یوازې د تاریخ د حافظې برخه شول. ددې خبرې واضح کول هم په

کار دي چې د غني ترڅنگ د ولاړو جمعيتي او وحدني جنگسالارانو او د اتم تر څنگ د همدې ډلو د ولاړو جنگسالارانو تر منځ د گټو، نظر او ايډيالوژۍ هېڅ ډول اختلاف نه شته، دوی د خپلو گټو د تضمين لپاره په بېلابېل ټاکنيزو ټيمونو کې تقسيم شوي دي. د خواشيني بله خبره دا ده چې د مطرح ټاکنيزو ټيمونو د مشرانو ترمنځ د سترو جنگسالارانو د نمانځغونډو په برخه کې افراطي مسابقه روانه ده؛ له يوې خوا که حنيف اتم د عبدالعلي مزاری تلين غونډې ته په ورتگ او بيا د خپلې ټاکنيزې تگلارې په توگه د هغه د تگلارې په يادولو سره په اکثريت پښتنو کې خپل ارزښت ډېر راټيټ کړ، نو له بلې خوا ډاکټر اشرف غني بيا په ارگ کې تر هغه يو گام نور هم پورته لاړ او د ملي بحثونو په توگه يې د مسعود پېژندنې او مزاری پېژندنې د نوي باب د پرانيستې وړانديز وکړ. دا په داسې حال کې ده چې د ملت اکثريت برخه مسعود او مزاری ستر جنگسالاران، د کابل او هېواد وړانوونکي او د پرديو گوډاگيان بولي. خپله مسعود او مزاری هم يو بل د ايران او روسيې د جاسوسۍ پر تور تورن کړي، خو زموږ سياستوال دومره په افراط کې غرق دي چې په دې برخه کې خپله د هغوی خبرې هم موجه نه گڼي. دلته غواړم د نتيجې په توگه څو ټکو ته نغوته وکړم:

د جنگسالارانو پر ضد جنگ او جهاد روا دی، که له هر چا سره په ليکه کې وي پروا يې نه ده په کار.

جنگسالاران تر طالبانو او داعش هم ډېر خطرناک دي، ځکه چې د دولت امکانات بېرته د دولت پر ضد کاروي.

اوس چې هم د جنگسالارانو پر ضد هر اقدام کېږي، دا هم غنيمت دی بايد تايد يې وشي.

جنگسالاران نه منطق لري، نه روحیه؛ يوازې ډوزې ولي، دوی هغه

۱۴۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

وخت ډېر زړور وي چې مقابل لوری ډېر کمزوری وي، خو کله چې مقابل لوری لږه زړورتیا ونیسي دوی هر ډول معاملې ته غاړه ږدي.

جنگسالاران اوس نه په کلي کې ځای لري، نه په ښار او نه په غره کې؛ په کلي کې ولس دی، په ښار کې حکومت او په غره کې طالب، نو جنگسالاران سخت راګیر دي.

له جنگسالارانو سره د کورنیو او بهرنیو عناصرو په منځګړیتوب هر ډول روغه جوړه د هغوی د عمر د غځېدا سبب ګرځي، په کار ده چې د دې ډول ناوړه مصلحتونو مخه ونیول شي.

د جنگسالارانو او ټوپکوالو پر ضد چې د ملي امنیتي ځواکونو له خوا کوم عمل تر سره کېږي، باید تایید، ملاتړ او ستاینه یې وشي.

د سیاسي مصلحتونو له مخې باید تر دې وروسته په هېڅ ډول د امنیتي ځواکونو روحیه مړاوې نه شي او د هغوی قربانۍ هېرې نه شي.

د ټوپکوالو، جنگسالارانو او نورو ناقانونه وسلوالو د مهارولو لپاره باید ځانګړې محکمه جوړه شي، چې امنیتي ځواکونه تر اقدام دمخه او وروسته قانوني مجوز ولري، د هغوی پر وړاندې په غوڅ ډول اقدام وکړي او راتلونکو سیاسي ناندريو ته مجال او فرصت پیدا نه شي.

د نوماندانو له اورپکو پلویانو څخه هم هیله کوو، چې د کاندید د ګټو پر ځای د ملت ګټې په پام کې ونیسي، ژر قضاوت و نه کړي، په تایید او رد کې لکه د اوس په شان له افراط او تفرط څخه کار و نه خلي چې بیا به یې په خپله هم ځواب ته حیران وي.

ولس باید له فرد محوره سیاست څخه فکر محوره او ملت محوره سیاست ته وهڅوو. اشخاص ښوېږي را ښوېږي، خو ملت ثابت وي.

د یوې سوکاله، قانونپاله او پرمختللي ټولني د جوړېدو په هیله.

له ژمني تر عمله

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۱۶) مه، چې د کب له (۲۵) مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

خو ورځې وړاندې کونړ ولايت ته تللی وم، له والي بناغلي (عبدالستار ميرزکوال) سره ترکتني او د کونړ پر پرمختياوو تر ځان خبرونې وروسته مو پسرلنۍ مشاعره وکړه چې خوږه او له اخلاصه ډکه وه. والي صيب د مشاعرې په پيل کې پر امنيتي حالت او نورو پرمختياوو رڼا واچوله، کونړ

ته يې د جمهور رييس بناغلي غني د وروستي سفر يادونه هم وکړه او لږ شان سياسي رڼاوی يې هم وکړ، خو ويې ويل چې دا مشاعره ده زه نه غواړم ډېر سياسي مسايل مطرح کړم.

ما په خپل نوبت د مشاعرې له جوړوونکو څخه د مننې تر څنگ وويل چې مشاعره يوه فرهنگي او ادبي موضوع ده، دلته هېڅ ډول سياسي

۱۵۱ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

مسائل مطرح کول خوند نه کوي، خو غواړم يوه موضوع، چې همدلته خو ورځې وړاندې د جمهور رييس له خوا د ژمنې په توګه مطرح شوې وه او هغه يوه تعليمي او فرهنگي موضوع وه، د هغې د تعقيب او تطبيق يادونه وکړم. جمهور رييس يادونه کړې وه چې د سرکال په بهير کې به په کونړ کې (دوه سوه) ښوونځيو ته ودانۍ جوړوم. که څه هم هلته پوره څرګنده نه شوه چې هدف يې ميلادي کال و که لمريز ځکه چې د ميلادي کال نهه نيمې او د لمريز کال ايله پنځه لس ورځې وخت پاتې و. ما وويل که له راتلونکي (۱۳۹۸ ل) کال څخه يې هم پيل کړي دا به هم يو غنيمت وي. ما ميرزکوال صيب ته وويل چې هغه به څه بختوره ورځ وي چې موږ کال دا وخت دلته راشو او تاسو پر همدغه مهال او همدغه دريځ موږ ته دا زېږي راکړئ چې دا دی، د (دوه سووم) ښوونځي ودانۍ مو نن بشپړه کړه. کونړي او په ټوله کې ختيځوال بيا دومره ناشکره او ناسپاسه نه دي چې د جمهور رييس او ستاسو دا ښېګڼه هېره کړي. ځکه چې په تېرو دوه سوو کلونو کې په کونړ کې دوه سوه ښوونځي نه دي جوړ شوي، نو اوس يې چې څوک په يو کال کې جوړوي دا رښتيا هم يو فرهنگي انقلاب دی او معجزه ده. دا خو د ژمنې لنډ شاليد او زموږ احساساتي غبرګون و، خو اوس راځو د دې ژمنې عملي او تطبيقي اړخ ته. که په کونړ کې له وقفې او رخصتۍ پرته ټول کال هره ورځ کار وکړو، نو د يو ښوونځي ودانۍ ته (څه کم دوه ورځې) وخت رسېږي او که چېرې د کال نږدې سل ورځې رخصتۍ او نورې بېړني ورځې ترې وباسو، نو د يو ښوونځي جوړونې ته نږدې يوه ورځ وخت پاتې کېږي، نو يو څوک چې په يوه يا هم دوه ورځو کې موږ ته د يو يو ښوونځي ودانۍ جوړولای شي د هغه ولې قدرونه ونه کړو او که څوک هسې د ژمنو د بوجيو خوله خلاصوي او بيا بېرته ځي نو بيا بايد پر خپلې سادګۍ او د بل پر

چالاکی. اعتراف وکړو. دا هم شونې ده چې د شپږو میاشتو په بهیر کې د دې ودانیو تدارکاتي چارې بشپړې شي او په شپږو میاشتو کې یې ساختماني چارې تکمیل شي، خو دا یو ډېر کمزوری احتمال دی. ایا دا حکومت به هم د راتلونکي کال تر دې مهاله پاتې وي او که ځای به یې بل حکومت نیسي او د دې حکومت کړې ژمنې به د هوا څپو ته سپاري؟ په هر حال خدای دې وکړي چې د غني په مشرۍ دا حکومت یوازې د همدغې ژمنې د پوره کېدو لپاره هم لږ تر لږه تر دې وخته پاتې شي چې دا ژمنه خو یې معلومه شي چې څومره عملي کېږي؟ د بناغلي غني پلویان او مخالفین دې دواړه دا خبره او ژمنه په یاد لري او بیا دې هر څوک خپل قضاوت د عدالت په تله کې واچوي. که زه ژوندی وم، زه به هم دا مسله تعقیبوم. بیا به گورو چې د چا خبره کره ده، په وچو کنځلو حکومت نه کېږي، نه کور بار تر منزله رسي، د دروغو مزل هم لنډ وي. د هر چا پلویان او کشران چې کنځلمار وي د مشرانو به یې څه حال وي؟ هوښیاران پر نیمه پوهېږي.

د سياسي منطق په دايره کې

دا ليکنه د (۲۰۱۹م کال د مارچ پر (۱۷)مه، چې د کب له (۲۶)مې نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

افلاتون ته يوه خبره منسوبه ده چې دوه مخالف اشخاص که په يوه درېيمه نقطه کې سره توافق ولري، دا په حقيقت کې سره مخالف نه دي. اوس چې د ښاغلي غني حکومت له امريکايانو سره په ځينو برخو کې اختلافات لري، د طالبانو امارت هم ور سره اختلاف لري، نو د دوی تر منځ لږ تر لږه يوه مشترکه وجه پيدا شوه، طالبان هم د هېواد اساسي قانون نه مني او د ښاغلي غني حکومت هم د اساسي قانون له ډېرو مادو سرغړاوی کړی او پنځوس سلنه شريکباني يې په عملي توگه د اساسي قانون خلاف خپل واک ته دوام ورکوي. طالبانو هم د ډيورند پر کرښه د پنجابي پوځ له خوا د اغزن تار د غزولو په باب غږ پورته نه کړ او د غني حکومت هم په نړيواله ټولنه کې خپل گډوډان و نه شلاوه. طالبانو هم پر کونړ د پاکستان د راکټي بریدونو په غبرگون کې په اسلام اباد او لاهور کې کوم ځانمرگی برید و نه کړ او د غني حکومت هم په پټه او ښکاره د دې بریدونو غچ وانخيست. د طالبانو تر شا پاکستان، ځينې عرب شيخان او اوس اوس د سيمې د ځينو لويو او وړو هېوادونو استخباراتي شبکې او د غني د حکومت تر شا هم امريکا او جمع ننه دېرش نور هېوادونه ولاړ دي. طالبان په ښارونو او مدني مرکزونو کې انتحار او انفجار کوي او حکومت په کليو او بانډو کې بمبار. په نتيجه کې زموږ کلي او ښارونه تباه کېږي او هېوادوال مو شهيدانېږي. هدف دا دی که د طالبانو او حکومت ترمنځ ژور اختلافات شته ځينې ظاهري او عملي مشترکات هم شته. له

امريڪا ڇخه د غني د حڪومت گيله دا ده چي له طالبانو سره يي ورته د ناستي زمينه نه ده برابره ڪري او يا يي لڙ تر لڙه دوي د خبرو له جزياتو نه دي خبر ڪري، نو ڇڪه دوي په حاشيه ڪي دي. اول خو ڪه دا حڪومت رښتيا هم د بشپڙ استقلاليت ادعا لري، نو بيا ولي له امريڪا ڇخه شڪايت ڪوي دوي خپله ولي نوښت نه ڪاوه چي طالبانو سره په مستقيم ډول خبري وڪړي؟ دوي ته خو څلور ڪاله وخت و ايا د سولي له دي گوزنوهلي شورا ڇخه چي په راس ڪي يي هم يو جنگسالار واقع وي د داسي يو نوښت هيله ڪېدي شي؟ حڪومت ته په ڪار و چي لا پخوا يي امريڪا قانع ڪري واي چي پر پاڪستان د پاشل ڪېدو تر ڪچي فشار راوړي چي طالبان خبرو ته حاضر ڪري، خو هغه حڪومت چي په خپله پر داخلي اختلافاتو اخته وي او تر هر څه دمخه خپله خپلمنځي سولي ته اړتيا لري، هغه به درييم او ځواکمن اړخ سره څنگه د سولي جوگه شي؟ هغه حڪومت چي هر ڪال د سنبلې پر اتلسمه مږ ژواندي وي او د يو واره جنگسالار د نيونې وس و نه لري څنگه ڪولاي شي تر عيني واقعاتونو پورته خبري وڪړي؟ هغه حڪومت چي خپله مشر يي وايي، له امريڪايي مرستو پرته شپڙ مياشتي هم دوام نه شي ڪولاي، څنگه ڪولاي شي له طالبانو سره د امريڪي د مذاڪراتو په برخه ڪي زيات حساسيت وښيي؟ طالبان هم امريڪا سره جنگپري او هم حڪومت سره. د غني حڪومت هم په ورته ډول په نامستقيم ډول له پاڪستان سره پر جگره اخته دي او په مستقيم ډول له طالبانو سره، نو حڪومت ته هم په ڪار وه له ٽولو امکاناتو ڪار واخلي او پاڪستان واقعي خبرو ته ڪنوي، خپله همدغه بناغلي غني يو وخت ويلي وو چي زه بين الدولتي خبرو ته سره ڪېنم، هغه وخت يي طالبان بايزه گڼلي وو. دي ڪي هېڅ شڪ نه شته چي د طالبانو ڪيلي د پاڪستان په لاس ڪي ده. ڪه غني غواړي طالبان مات او يا خبرو ته را مات ڪري، نو پاڪستان بايد له سياسي، اقتصادي او ان پوځي پلوه کمزوري

۱۵۵ / د بېلابېلو ليکنو ټولګه

شي. لکه څنگه چې پاکستان او طالبان د غني پر کمزوری پوهېدلي، نو ځکه خو په مستقیم ډول اصلي قوت (امريکا) سره خبرې کوي. هغوی فکر کوي که امريکا يې قانع کړه، نو هر څه يې لاس ته ورځي. که امريکايان او انډيوالان يې له کوم تدبير، تدریج او تضمین پرته په يو ناڅاپي ډول له افغانستانه ووځي، نو افغانستان کې به د نوييمو کلونو پېښې يو ځل بيا تکرار شي. پاکستان له ډېره راهيسې دا پلان لري چې امريکا ته په سيمه کې د يو رښتيني يوازني دوست په توګه ځان ثابت کړي. امريکا په سيمه کې د انګرېز په شان پخه سياسي تجربه نه لري، نو ځکه يې د بنويېدنې احتمال شته. د غني حکومت ته په کار وه چې تر هر څه دمخه کورنی سمون راولي؛ حکومت اصلاح او مضبوط کړي، مدونه، دقيقه بهرنی پاليسي او قوي دپلوماتیک ټيم جوړ کړي، اوس چې يو حکومت د بهرنيو چارو قانوني وزير و نه لري، د هغه بهرنی پاليسي به څه وي؟ اوس چې غني بهرنی چارې او د سولې خبرې خپلو امنيتي مسوولينو ته سپارلي دا به حتمي د مفهوم په افاده کې ځينې ستونزې او ناسم پوهاوی را منځته کوي. ښاغلي محب چې تېر ځل په (مونځ) کې د خپل پاکستاني سيال پر وړاندې کومې خبرې وکړې هغه سمې او پر ځای وې ځکه چې مدعي او مدعي عليه دواړه مخامخ سره ناست وو، دا ځل يې چې په امريکا کې کومې خبرې وکړې، د يو شمېر احساساتي ځوانانو خوښې شوي او کېدی شي د ده د ملي احساس زېږنده وي، خو دا مهال دا ډول خبرې د غني د حکومت کورنيو او بهرنيو دښمنانو ته د دې زمينه برابروي چې د خپلو غوښتنو کچه نوره هم پورته کړي. ځکه هغوی فکر کاوه چې امريکايان په هر حالت کې د غني تر شا ولاړ دي، نو ځکه يې د وپړې احساس کاوه، غني چې په کور دننه هسې هم له گڼو ستونزو سره مخ دی، د يوې بلې جبهې خلاصول هغه ته په لوړ قيمت تمامېږي. تر کومه ځايه چې ما ته د ښاغلي محب د ملي احساس، پښتونولۍ او افغانيت

کچه معلومه ده هغه کېدی شي تر دې بيان هم پورته وي. محب د غني د لومړي مرستيال په توگه د امرالله صالح له راتگ څخه خوښ نه دی او فکر کوي چې رايې به پښتانه ورکوي او مرستيالي به امرالله گټي او هم په ارگ کې د عبدالسلام رحيمي او ځينو نورو اشخاصو له رول څخه چې جمهور رييس يې له ولسه لرې ساتلی، هم خوشاله نه دی. يو شمېر تکړه ځوانان يې هم مقرر کړل. لنډه دا چې د خپل عمر او دندې مهال په انډول وړاندې روان دی، نو گړندي مزل کې خو د دا ډول تېزو او ترخو خبرو احتمال وي، خو که دا خبرې يې له خپل امريکايي سيال او نورو مهمو امريکايي چارواکو سره په پټه او رسمي بڼه شريکې کړې وای، که نتیجه يې نه وای ور کړې بيا دې حالت ته راغلی وای، نو په گټه به يې وای. دلته دا خبره هم يادوم چې د غني د حکومت چارواکو هم په مستقيم ډول له ځينو طالب چارواکو سره ليدلي، که ضرورت شو بله ليکنه کې به يې جزيات بيان کړم. تلو تلو کې د دې خبرې يادونه هم کوم چې ماته ملي گټې مهمې دي، نه غني، نه اتمر نه کوم بل نوماند او بناغلی راغلی، هغه وخت چې غني او اتمر دواړه په گډوله حکومت کې غاړه غړی وو او کله چې يې دا چينجن او وروست حکومت جوړ کړ او بيا دواړو له ملي ارزښتونو او ملي هويته سرغړاوی وکړ، نو زه په تش لاس له نورو ملگرو سره د دواړو پر وړاندې ودرېدلېم او تر هغه پورې مو پرېښودل چې د ملت ارادې ته يې غاړه نه وه ايښې. اوس د اتمر لاره جلا ده، د غني جلا او زما جلا. زما لاره د افغانستان لاره ده او د هغوی لاره د خان د حاکميت. زه يو شل ورځې نور هم په فرهنگي کار کې مصروف يم، منظمو سياسي ليکنو ته ډېر وخت نه شته. دا ليکنه د وخت يو جبري ضرورت و. شل ورځې وروسته دې بيا د هر جابر، زورواکي او ظالم لاس خلاص وي، بيا که خدای کول له سياسي پلوه به په زغرده د ولس سر خلاصوو.

۱۵۷ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

نړيوال ريکارډونه

۱۵ ليکنه د (۲۰۱۹م) کال مارچ پر (۱۹)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د کب له (۲۸)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوي ده.

له څو لسيزو راهيسې چې په نړۍ کې هر داسې ستر کار، چې د انسان په تصور او فکر شونی نه ښکاري، هغه ډول کار چې څوک تر سره کړي، هغه يو نړيوال ريکارډ گڼل کېږي، بشپړاند يې ريکارډمين يار ريکارډ جوړونکی بلل کېږي او د نړيوالو ريکارډونو په کتاب (جينيس بوک) کې د دواړو نوم ثبتېږي.

پخوا يوازې د مثبتو پېښو ريکارډونه ثبتېدل، خو اوس ويل کېږي چې مثبت او منفي دواړه ثبتېږي، کله کله يو کار يو لوري ته مثبت او بل ته منفي پايله لري، لکه د کرکټ لوبه چې منفي او مثبت دواړه ريکارډونه لري. پخوا به د ښکلا مقابله کېدله، اوس د بدرنگۍ مسابقه هم کېږي.

لنډه دا چې هر هغه څه چې د انسان په خیال او تصور کې کرځي او تر دې وخته نه وي عملي شوي، اوس پر واقعیت بدل شي او انسان له حیرانۍ سره مخامخ کړي، هغه یو ریکارډ گیل کېږي. افغانستان کې هم عجیب او غریب ریکارډونه ټینګ شوي، لکه د امپراتوریو په نړولو کې چې ریکارډ لرو، خو دې بله خوا کې بیا ستن هم نه شو جوړولای. په دې برخه کې مو هم ریکارډ ټینګ کړی دی. دلته نه غواړم د ریکارډونو پر ټولو ډولونو بحث وکړم؛ غواړم یوازې پر یو ټاکنیز ریکارډ بحث وکړم: د (۲۰۱۴م) کال تر ولسمشریزو ټاکنو وروسته د (تحول او تداوم) او (اصلاحاتو او همپالنې) دواړو ټیمونو پر ټاکنیزو کمېسیونونو د یو بل پر پلویتوب تورونه پورې کړل او بیا وروسته د گډ حکومت د هوکړه لیک له مخې دواړو ژمنه وکړه چې په ټاکنیزو ټیمونو کې به ((سمون)) راولو. د ټاکنیزو اصلاحاتو په نامه یې یو ترکیب را وړاندې کړ چې له دیارلسو غړو څخه یې یوازې دوه تنه پښتانه وو او څوارلسم تن یې یو بهرنی و، خو هغه د څارونکي رول درلود. دوی حکومت ته داسې یوه نیمگړې طرحه وړاندې کړه چې حکومت یې د تطبیق جوگه نه و. تر ډېرو ناندیریو وروسته د ټاکنیزو کمېسیونونو غړي وټاکل شول. جمهور رییس او د هغه د واک شریکبانو په خپله ورسره مرکې وکړې. خلکو فکر کاوه چې دا ځل نو د کمېسیونو غړي په مستقیم ډول د مفکراتو له خوا ټاکل شوي، هر څه به سم شي. څو موده وروسته د ټاکنو کمېسیون مشرتابه کې بدلون راغی او تر څو ځله وعده خلافیو وروسته د تلې پر اته ویستمه هغه شان ټاکنې وشوې چې څرنګوالی یې ټولو ته معلوم دی. له ټاکنو سره سم ژمنه وشوه چې نتیجې به تر یوې میاشتې په کمه موده کې اعلانېږي، ژمنې او وختونه بیا تمدید شول، خو نتیجه لا هم معلومه نه شوه. خبره میاشتو ته ووتله او د ناسالمو ټاکنو په نتیجه کې دواړو کمېسیونونو هم خپل سر وخوړ. ټاکنې له ورځې بلې ته د پېچلتیا او

۱۵۹ / د بېلابېلو ليکنو ټولگه

لاقانونيت پر لوري لارې. په دې ډول د ولسي جرگې دې ټاکنو د نتيجو د اعلان د زماني واټن او د نورو هېوادونو له ورته ټاکنو سره د پرتلې له پلوه نړيوال ريكارډ ټينگ كړ. د اصلي نړيوال ريكارډ خبره، چې هغه بايد د نړيوالو ريكارډونو په كتاب كې ثبت شي، هغه د يو بې بديله كانديد شتوالی و. په دې ټاكنو كې د افغان سكانو په استازۍ يوازې يو تن (اوتار سنگ خالصه) هم نوماند و. كله چې هغه په ننگرهار كې د يوې خونړۍ پېښې له امله ووژل شو، نو زوی (نريندرسنگ خالصه) ته يې د هغه پر ځای د نوماندۍ حق ور كړ شو. ويل كېږي چې د افغان هندوانو او سكانو په دې ټاكنيزه حوزه كې دوه سوه شاوخوا رايې كارېدلي دي. دا په داسې حال كې ده چې نوماند بل هېڅ سيال نه درلود؛ كه يوازې خپله يوه رايه يې هم كارولې وای، دی بريالی گڼل كېده. نريندرسنگ د نړۍ په كچه هغه نوماند و چې نه يې كمپاين ته اړتيا درلودله، نه د چا رايې، نه د رشوت وركړې او نه هم چا سره ملاقات ته، خو د ټاكنو كمپسيون د ده رايه شمېرنه هم دومره سخته كړه او دومره يې و ځنډوله چې د كابل له ابتدايي نتيجو سره يې هممهاله اعلان كړه او بيا يې له اصولو (!) سره سم د لا دقت په خاطر چې سبا څوك شكايت و نه كړي (!) د شكاياتو كمپسيون ته ولېږله. هلته نو د نريندر سنگ نتيجه هم ورکه شوه او كمپسيون هم فوت شو. په دې ډول د ميزان له اته ويشتمې بيا د كب تر اته ويشتمې، د (۱۵۰) ورځو په بهير كې د مفكر اشرف غني تر مشرۍ لاندې دېرش مليونه مسلمانانو د يو افغان سك رايه و نه شمېرلې شوه. نو نور كارونه به څنگه وي؟ كه هر ورځ مو د نريندرسنگ يوه رايه شمېرلې وای. نو اوس خو به لږ تر لږه د دغه يوه بې سياله نوماند نتيجه خلاصه وای. د هغه چا چې له پيله نتيجه معلومه وه د هغه نتيجه نامعلومه شوه، د هغوی چې لا معلومه نه وه؛ مبهمه وه د هغوی به څه حال وي؟ نو اوس تاسې ووايئ چې دا نتيجه

باید د نړیوالو ریکارډونو په کتاب کې ثبت شي او کنه؟ دا په داسې حال کې ده چې جمهور رییس غني ویلي، د جمهوري ریاست او د ولایتي شوراگانو د راتلونکو ټاکنو نتیجې به په دوو ورځو کې اعلانوو. بناغلي غني ته باید دا واقعیت په زغرده وویل شي چې ستا په حاکمیت کې او ستا په قلم مقرر شویو کمپسیونو خو دې ډېرې ژر دا نتیجې اعلان کړې چې هغه وخت به هغه نورې پر خپل وخت خپرې کړي؟ له نویو ټاکنیزو کمپسیونو څخه چې د پخوانیو په انډول په نسبي ډول ښه برېښي، هیله کوو، چې د پخوانیو کمپسیونو پر مرداریو ژر تر ژره خاورې واړوئ او د ولسي جرگې د تېرو ټاکنو نتیجې ډېرې ژر اعلان کړئ؛ د بسوگي د واده دا ډرامه نوره ختمه، خپلو راتلونکو ټاکنو او کارونو ته ځان وزگار کړئ او کنه له تاسو به هم ریکارډونه جوړ شي.

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له گران ورور او فرهنگپال شخصیت (اتل امین) څخه ډېره مننه کوي چې تل يې له مور سره په فرهنگي چارو کې مرسته او ملگرتيا کړې ده او دا دی د دې کتاب د چاپ لگښت په ورکولو سره يې يو ځل بيا خپله هېوادنۍ او فرهنگي مينه زيات کړه. مور يې ملي احساس او فرهنگپالنه ستايو، کورودانی ورته وايو او د لا زياتو برياوو هيله ورته لرو.

درنښت

د ملي تحریک فرهنگي څانگه

د خپلواکۍ يوه پېړۍ مزل

د (۱۳۹۸ل) کال په بهير کې د هېواد د خپلواکۍ د پېرته گټلو يوه پېړۍ مزل بشپړ شو. سره له دې چې د خپلواکۍ د بيا گټنې سل کاله پوره شول، خو افغانان په دې پېړۍ کې ډېر خوشاله او سوکاله نه شول، په دې سل کلن واټن کې يو ځل بيا په بېلابېلو نومونو او عنوانونو د گڼو هېوادونو لښکرې افغانستان ته راغلي، د هېواد خپلواکي يې په يوه بله بڼه وگوانښله او زيانمنه يې کړه. په دې بهير کې پردې او پردیپال يو ځل بيا له ماتو او ننگونو سره مخ شول، خو زموږ هېوادوال يې هم له گڼو ستونزو او اوږدې غميزې سره لاس او گړېوان کړل.

اوس چې د هېواد د خپلواکۍ سلمه کاليزه نمانځل کېږي، موږ دا سليزه د هېوادوالو د نېکمرغۍ او د هېواد د پرمختگ لپاره يو ښه فال گڼو. حکومت، ولس او فرهنگي بنسټونه هر يو د دې کاليزې په وياړ بېلابېل پروگرامونه لري، خو د افغانستان ملي تحریک وپتېيله چې دا کاليزه په فرهنگي ولولو ونمانځي، نو ځکه خو يې د دې لپاره د کتاب خپرولو يوه لړۍ پيل کړه. دا کتاب چې اوس گورئ، دا د همدې لړۍ لومړۍ کړۍ ده. مور هيله لرو چې دا فرهنگي لړۍ لاپسې وغځوو او د هېواد د خپلواکۍ د پوره سليزې په وياړ گڼ شمېر علمي او ادبي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړو.

د هېواد د پرمختگ او د هېوادوالو د سوکالۍ په هيله

د ملي تحریک فرهنگي څانگه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**